

SEKS ONDER JE 25^e

ISBN 978-90-5972-621-5

Uitgeverij Eburon: info@eburon.nl/www.eburon.nl

Omslagontwerp: www.ontwerpaandewinkel.nl

© 2012 Rutgers WPF/Soa aids Nederland. Alle rechten voorberhouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, het zij elektronisch, mechanisch, door fotokopieen, opnamen of op enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

SEKS ONDER JE 25^e

Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012

Hanneke de Graaf
Hans Kruijer
Joyce van Acker
Suzanne Meijer

RutgersWPF

SOAIDS

Dit onderzoek is gefinancierd door ZonMw

VOORWOORD

Voor u ligt een naslagwerk met een schat aan informatie over de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012. De gegevens zijn verzameld in het kader van het onderzoek Seks onder je 25e onder ruim 8000 jongeren tussen de twaalf en vijftientig jaar in Nederland. In 2005 heeft een vergelijkbaar onderzoek plaats gevonden.

Dit boek had niet tot stand kunnen komen zonder de inbreng van velen, die wij hiervoor grote dank verschuldigd zijn. Allereerst willen wij de duizenden jongeren bedanken die hun seksuele ervaringen en seksuele beleving met ons hebben willen delen. Zonder hun bereidwilligheid had dit onderzoek niet plaats kunnen vinden. Wij hopen dan ook dat de uitkomsten van dit onderzoek en de acties die hierop volgen, vooral hen, en de jonge generaties na hen, ten goede zullen komen.

De inzet van alle betrokken GGD'en, scholen en gemeenten, is onontbeerlijk geweest. Dankzij de bereidheid van veel scholen om deel te nemen aan het onderzoek is een omvattende schoolse steekproef getrokken. Via de Gemeentelijke Basis Administraties is een representatieve groep buitenschoolse jongeren bereikt. De GGD'en hebben een cruciale rol gespeeld in de werving van scholen. Wij danken de besturen van deze instellingen voor hun medewerking en de personen die hieraan uitvoering hebben gegeven, voor hun inzet.

Niet in laatste plaats willen we alle betrokken partijen, de zogenaamde 'stakeholders' van dit Participatief Actie Onderzoek bedanken. Zij hebben met hun deskundige inbreng mede de inhoud bepaald van het onderzoek en meegedacht bij de vertaling van de uitkomsten.

Tot slot gaat onze dank uit naar ZonMw, in het bijzonder naar de commissie Seksualiteit van het programma Seksuele gezondheid van de Jeugd, die dit Participatief Actie Onderzoek financieel mogelijk heeft gemaakt.

Wij hopen dat beleidsmakers, gezondheidswerkers en andere professionals die met jeugdigen werken, hun voordeel zullen doen met de uitkomsten van dit rapport.

Namens het projectteam,

Jos Poelman, Programmaleider Jongeren Soa Aids Nederland.
Ineke van der Vlugt, Programma Coördinator Rutgers WPF

INHOUD

Hoofdstuk 1 Opzet en uitvoering van het onderzoek	1
1.1 Aanleiding en doelstelling	1
1.2 Werving en respons	2
1.3 Steekproef.....	3
1.4 Methode	5
1.5 Uitgevoerde analyses	6
Hoofdstuk 2 De seksuele start	9
2.1 Ervaring met liefde en seks.....	9
2.2 Verschillen tussen demografische groepen in ervaring met liefde en seks	11
2.3 Motieven om wel of niet aan seks te doen.....	16
2.4 Context van eerste keer geslachtsgemeenschap.....	23
2.5 Evaluatie van eerste keer geslachtsgemeenschap	24
2.6 Opvattingen over seks en genderrollen.....	25
2.7 Verschuivingen in opvattingen en gedrag	28
Hoofdstuk 3 Homo- en biseksuele jongeren	33
3.1 Prevalentie van homoseksuele gevoelens en gedrag	33
3.2 Openheid over seksuele aantrekking.....	39
3.3 Verschillen tussen homo- en biseksuele jongeren en heterojongeren	40
3.4 Externe en interne homonegativiteit	46
3.5 Verschuivingen in (opvattingen over) homoseksuele gevoelens en gedrag	49
Hoofdstuk 4 Latere seksuele ervaringen	51
4.1 Sekspartners gedurende het hele leven	51
4.2 Relatie met de laatste sekspartner	53
4.3 Vormen van seks met de laatste sekspartner.....	56
4.4 Competentie in de interactie met de laatste partner.....	57
4.5 Seksueel zelfbeeld	61
4.6 Tevredenheid over het seksleven.....	64
4.7 Seks onder invloed van alcohol en drugs	65
4.8 Seksuele problemen	68
4.9 Ruilseks en betaalde seks.....	70
4.10 Verschuivingen in seksueel gedrag en seksuele beleving	72

Hoofdstuk 5 Beschermingsgedrag en seksuele risico's	77
5.1 Anticonceptie- en condoomgebruik bij de eerste geslachtsgemeenschap	77
5.2 Anticonceptiegebruik met de laatste partner	79
5.3 Redenen voor anticonceptiekeuze	82
5.4 Morning-after pil	84
5.5 Condoomgebruik met de laatste partner.....	85
5.6 Drempels voor anticonceptie- en condoomgebruik	88
5.7 Kennis, risicoperceptie en intenties	90
5.8 Pil niet vergeten en condoom bij de hand	95
5.9 Communicatie over zwangerschaps- en soapreventie	96
5.10 Testen op soa/hiv	98
5.11 Motieven en drempels bij testen	100
5.12 HPV vaccinaties	102
5.13 Soa, (ong geplande) zwangerschap, abortus en tienerouderschap ...	103
5.14 Verschuivingen in beschermingsgedrag en seksuele risico's	106
 Hoofdstuk 6 Grensoverschrijding	 113
6.1 Grensoverschrijding bij eerste geslachtsgemeenschap	113
6.2 Context van grensoverschrijding bij eerste keer geslachts- gemeenschap	115
6.3 Spijt na seks.....	116
6.4 Ooit grensoverschrijding meegemaakt.....	118
6.5 Ooit grensoverschrijding uitgeoefend.....	123
6.6 Zelfinschatting weerbaarheid	125
6.7 Rol van alcohol en drugs bij grensoverschrijding	127
6.8 Verschuivingen in grensoverschrijding	129
 Hoofdstuk 7 Omgevingsfactoren	 131
7.1 Informatievoorziening	131
7.2 Hulp bij problemen	135
7.3 Ouders	137
7.4 Vrienden	146
7.5 School	150
7.6 Media	153
7.7 Verschuivingen in de contextfactoren	158

Hoofdstuk 8 Jongeren in het praktijkonderwijs	163
8.1 Ervaring met liefde en seks.....	163
8.2 De eerste geslachtsgemeenschap.....	165
8.3 Opvattingen over seks, gender en homoseksualiteit	166
8.4 Competentie in de interactie met de laatste partner.....	167
8.5 Seksueel zelfbeeld	168
8.6 Anticonceptie- en condoomgebruik	169
8.7 Ruilseks en betaalde seks.....	169
8.8 Grensoverschrijding.....	169
8.9 Rol van de ouders	171
8.10 Sociale druk van vrienden	172
8.11 Media.....	173
Conclusie	175
Bijlage 1 Samenstelling van de steekproef	189
Bijlage 2 Conceptenlijst	191
Bijlage 3 Psychometrische gegevens van de gebruikte schalen	201
Literatuurlijst.....	207

HOOFDSTUK 1

OPZET EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK

1.1 Aanleiding en doelstelling

Aanleiding

ZonMw heeft Rutgers WPF en Soa Aids Nederland gevraagd een onderzoek uit te voeren naar (trends in) de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland anno 2012. In 2005 deden bijna 5000 jongeren voor de eerste keer mee aan een dergelijk onderzoek (De Graaf, Meijer, Poelman & Vanwesenbeeck, 2005). Uit dit onderzoek bleek dat het over het geheel genomen relatief goed ging met de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland, maar op verschillende punten en onder verschillende doelgroepen jongeren nog winst te behalen viel.

Seks onder je 25e 2005 werd uitgevoerd als een Participatief Actie Onderzoek (Koelen & van de Ban, 2004). Ruim 40 stakeholders (jongeren, media, GGD's, onderzoeksinstituten, thema-instituten, centra voor seksuele gezondheid, jip's, vws etc) werden betrokken bij de opzet en uitvoering van het onderzoek. Op basis van de onderzoeksuitkomsten werd in 2005 een gezamenlijk actieplan ontwikkeld. Onder andere op basis van de uitkomsten van dit participatieve onderzoeksproces werd bij ZonMw het programma Seksuele gezondheid voor de Jeugd in het leven geroepen met als doel in te kunnen spelen op gesignaleerde problemen, hiaten in het aanbod aan jongeren te kunnen invullen en effectief aanbod te kunnen bestendigen of actualiseren. In het kader hiervan zijn verschillende initiatieven in gang gezet. Vervolg onderzoeken hebben plaatsgevonden, interventies zijn ontwikkeld of herzien en evaluaties zijn uitgevoerd. Inmiddels bestaat er opnieuw behoefte aan actueel inzicht in de seksuele gezondheid van jongeren, om te bezien waar naast de reeds ontwikkelde interventies nog extra zorg of onderzoek nodig is. Op basis van dit tweede Seks onder je 25^e onderzoek wordt gezamenlijk bepaald waar de komende jaren de aandacht naar uit moet gaan als het gaat om de seksuele gezondheidsbevordering van jongeren in Nederland.

Doelstelling

Het tweede Seks onder je 25^e onderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland anno 2012. Gegevens die voortkomen uit dit onderzoek kunnen als basis dienen voor het plannen van activiteiten ter verbetering van de seksuele gezondheid van jongeren. Om die reden zijn weer vanaf de start van het onderzoek belangrijke stakeholders, betrokken bij het ontwerp en de uitvoering van het onderzoek. Op basis van de uitkomsten van dit onderzoek wordt door de betrokken stakeholders een vertaalslag gemaakt naar een breed gedragen actieplan met concrete aanbevelingen voor beleid, onderzoek en praktijk van seksuele gezondheidsbevordering.

Vraagstellingen

Met dit onderzoek willen de volgende vraagstellingen beantwoorden:

- Hoe is het gesteld met de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2012?
- Zijn er trends in de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland?

1.2 Werving en respons

Respondenten zijn zowel via scholen als via de Gemeentelijke Basisadministraties (GBA) van verschillende gemeenten geworven. Een aantal GGD-en heeft ervoor gekozen om binnen de eigen regio een extra groep jongeren te benaderen, soms alleen via GBA, soms via scholen en GBA.

Schoolse steekproef

Deze groep is geworven via scholen voor voortgezet onderwijs. Een uitgangspunt hierbij was dat de verdeling van leerlingen over leerjaren en schooltype in de steekproef overeen moest komen met hoe deze volgens het CBS in de Nederlandse populatie is. Voor de selectie van de scholen is gebruik gemaakt van een databestand waar alle Nederlandse scholen in opgenomen zijn (CFI). Per provincie is aselect een aantal scholen voor vmbo, havo en vwo geselecteerd, zodanig dat de spreiding van de scholen over het land overeenkomt met de verdeling van jongeren over het land (CBS). Vervolgens werden de benodigde klassen willekeurig over de geselecteerde scholen verdeeld, hierbij rekening houdend met de onderwijstypen binnen elke school. De werving van de scholen lag

grotendeels in handen van de GGD. Wanneer een GGD niet kon meedoen werd de school door het projectteam zelf benaderd.

Van de 55 scholen geselecteerde scholen deden er 21 direct mee. Wanneer een school niet mee kon of wilde werken, werd een school binnen de regio gezocht die qua omvang, ligging, onderwijstype en denominatie zo goed mogelijk overeenkwam met de school die was uitgevallen. Voor scholen die niet mee wilden werken was de reden meestal tijdgebrek of overbelasting, soms ook doordat ze al eerder dat jaar aan een ander onderzoek van de GGD hadden meegedaan. Een enkele keer werd ook een inhoudelijke reden gegeven (“wij vinden dergelijke vragen te persoonlijk en te intiem om ze als school te stellen” of “onze leerlingen zijn meer met dans en lichamelijke conditie bezig dan met seksualiteit”). De werving verliep moeizamer dan in 2005. Uiteindelijk hebben wij ook via het eigen netwerk en oproepen op websites voor docenten moeten werven. In totaal hebben 43 scholen meegedaan.

Buitenschoolse steekproef

Vanaf 17 jaar volgen veel jongeren geen voortgezet onderwijs meer. Om deze groep jongeren te bereiken, werd gebruik gemaakt van de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA). In dit bestand is per inwoner van een gemeente een aantal persoonsgegevens, waaronder leeftijd, opgenomen. Om een vergelijkbare spreiding te krijgen als in de schoolse steekproef, is besloten 55 gemeentes te benaderen. Een uitgangspunt hierbij was dat de verdeling van jongeren over grote steden, kleine steden en dorpen in de steekproef overeen moest komen met hoe deze volgens het CBS in de Nederlandse populatie is. De geselecteerde gemeenten werden benaderd door de GGD of, wanneer de GGD dit niet wilde of kon, door het projectteam. Alle gemeenten verleenden uiteindelijk hun medewerking. Er werden in totaal 33.000 brieven verstuurd en meestal ook een herhalingsoproep. Er reageerden 5.290 jongeren op onze oproep: een respons van bijna 16,4%.

1.3 Steekproef

De steekproef werd eerst opgeschoond, dat wil zeggen respondenten werden verwijderd wanneer er vermoedens waren dat hun antwoorden onvoldoende betrouwbaar waren. Allereerst hebben we de respondenten

aan het eind van de vragenlijst gevraagd of ze alles eerlijk hadden ingevuld. Respondenten die hier aangaven dat dit niet het geval was, zijn uit de dataset verwijderd. Daarnaast zijn ook respondenten die twee of meer inconsistente antwoorden gaven buiten de steekproef gelaten. Dit gebeurde ook met respondenten die het overgrote deel van de vragenlijst niet hadden ingevuld en jongeren van 25 jaar en ouder.

Een respons van 16,4% betekent dat ongeveer vijf van de zes jongeren die van ons een brief ontvingen, niet reageerden op de oproep. Nagegaan diende te worden of deze groep qua samenstelling afwijkt van de groep die wel reageerde. Dit is gedaan door de totale steekproef te vergelijken met de Nederlandse populatie jongeren op geslacht, leeftijd, etniciteit, dagelijkse bezigheid (schoolgaand of niet) en opleidingsniveau. In sommige cellen bleken erg weinig respondenten te zitten, het percentage hoog opgeleide Antilliaanse jongens van 12 tot 16 jaar of laag opgeleide Turkse vrouwen van 21 jaar en ouder was bijvoorbeeld laag vergeleken met de landelijke populatie. Voor het aanvullen van deze cellen is gebruik gemaakt van de steekproeven die door sommige GGD's extra waren bijgeworven. Voor relatief lege cellen in de steekproef werden respondenten met de gewenste kenmerken willekeurig uit de extra steekproeven geselecteerd en toegevoegd aan het databestand. Een weegfactor heeft vervolgens de steekproef voor geslacht, leeftijd, etniciteit en opleidingsniveau representatief gemaakt voor de populatie jongeren van 12 tot 25 jaar in Nederland. De resultaten zijn daarmee ook generaliseerbaar naar deze groep. De weegfactor varieert van 0,221 tot 3,862.

In bijlage 1 is te zien hoe de gewogen representatieve steekproef na dit proces is samengesteld. De steekproef bestaat uit 3.926 jongens en 3.915 meisjes. Vierentachtig procent van de steekproef heeft een Nederlandse of Westers allochtone achtergrond en 16% een niet-Westers allochtone achtergrond¹). In de rest van dit boek zal - omwille van de leesbaarheid -

---

¹ Een allochtoon is iemand van wie tenminste één van de ouders in het buitenland is geboren (CBS). Wanneer het geboorteland van vader en moeder verschillend is, is het geboorteland van moeder leidend. Westerse allochtonen zijn afkomstig uit Europa (exclusief Turkije), Noord-Amerika, Oceanië, Indonesië of Japan. Niet-westerse allochtonen zijn afkomstig uit Turkije, Afrika, Latijns-Amerika of Azië (exclusief Indonesië en Japan).

soms worden gesproken over Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse jongeren. Hiermee worden Nederlandse jongeren van Marokkaanse, Turkse, Surinaamse en Antilliaanse afkomst bedoeld. Zevenennegentig procent van de jongeren volgt een opleiding: 23% zit op het vmbo, 23% op havo of vwo, 18% op het mbo en 15% volgt een hoger beroeps of universitaire opleiding. Van de 21% buitenschoolse jongeren is 25% laag, 59% midden en 16% hoog opgeleid²).

1.4 Methode

De deelnemende jongeren vulden een digitale vragenlijst in met vragen over een breed scala aan seksualiteit gerelateerde thema's. De elementen in het onderzoek van 2005 die belangrijk zijn voor een voortschrijdend inzicht in trends zijn behouden, maar er zijn ook voor een deel door stakeholders aangedragen nieuwe thema's opgenomen om ook in de nabije toekomst goed te kunnen inspelen op ontwikkelingen in de seksuele gezondheid.

In de vragenlijst werden uiteindelijk de volgende (clusters van) concepten geoperationaliseerd:

- geslacht, leeftijd, opleiding, etniciteit, religie, stedelijkheid;
- verliefdheid en verkering, seksuele ervaring, type partners;
- evaluatie van de eerste geslachtsgemeenschap: planning, timing, kwaliteit, spijt;
- seksuele opvattingen, motieven, seksueel zelfbeeld, satisfactie;
- interactiecompetentie: communicatie, assertiviteit, zelfvertrouwen en controle;
- seksuele oriëntatie: aantrekking en gedrag, zelfbenoeming, coming out, geïnternaliseerde homofobie en homonegativiteit onder heterojongeren;
- condoom- en anticonceptiegebruik, hiv en soa, testgedrag, ongeplande zwangerschap;
- spijt van seks, seksuele dwang, grensoverschrijdende strategieën;
- seksuele problemen: niet of te snel klaarkomen, geen zin, geen opwinding, pijn;
- betaalde seks en ruilseks, sexting, online seks en pornogebruik;

---

² Laag opgeleid zijn jongeren die maximaal lagere school of vmbo hebben afgerond, midden opgeleid zijn jongeren die maximaal havo/vwo of mbo hebben afgerond, hoog opgeleide buitenschoolse jongeren hebben een hbo of universitair diploma.

- alcohol en drugsgebruik en rol bij grensoverschrijding;
- praten over seks en sociale normen van ouders en vrienden;
- vrijheid thuis in partnerkeuze en seksualiteit en kennis van ouders van seksuele gedrag kind;
- inhoud en waardering van seksuele vorming op school;
- kennis, informatiegebruik, sociale steun bij problemen op seksueel gebied.

Beschrijvingen van de gebruikte concepten en operationalisaties zijn opgenomen in bijlage 2. Vanwege de wens om vergelijkingen te kunnen maken met *Seks onder je 25^e 2005* zijn veel vragen uit dit onderzoek letterlijk overgenomen. Bij de operationalisering van nieuwe concepten is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande schalen of losse items die eerder gebruikt zijn om deze concepten te meten.

1.5 Uitgevoerde analyses

Voor het vergelijken van verschillende groepen is vooral gebruik gemaakt van de χ^2 -toets (bij het vergelijken van percentages) of van variantie-analyse (bij het vergelijken van gemiddelden). Een enkele keer werd een verband met leeftijd nagegaan met Pearson's product-moment correlatie. Een positieve correlatie duidt op een positief verband, een negatieve correlatie op een negatief verband. Naarmate een correlatie dichter bij -1 of +1 ligt is een gevonden verband sterker. In de tabellen staan alleen bivariate verbanden vermeld (dus verbanden tussen twee variabelen, bijvoorbeeld leeftijd en seksuele ervaring). Daarnaast zijn verschillen ook multivariaat getoetst. Dat betekent dat er ook gekeken is of het verband tussen bijvoorbeeld leeftijd en seksuele ervaring overeind blijft wanneer ook rekening wordt gehouden met de andere demografische kenmerken. Als een verband tussen twee variabelen wegvalt na controle voor andere factoren wordt dit in de tekst vermeld.

In de tabellen wordt steeds aangegeven of er significante verschillen of samenhangen zijn gevonden. Daarnaast wordt ook gekeken naar effectgrootte: Cramer's V bij de χ^2 -toets en Eta^2 bij variantieanalyse. Er wordt onderscheid gemaakt tussen marginale verschillen (Cramer's V < .10 of Eta^2 < .02) en verschillen met een minstens klein effect (Cramer's V > .10 of Eta^2 > .02). Significante verschillen die minstens klein zijn worden

aangegeven met een $\blacktriangle$ en $\blacktriangledown$, significante maar marginale verschillen worden aangegeven met een ∇ of $\triangle$. Een $\blacktriangledown$ geeft dan bijvoorbeeld aan dat een percentage of gemiddelde in een subgroep relatief laag is, gegeven het overeenkomstige percentage of gemiddelde in de gehele groep, en dat het verschil minstens klein is. Hierbij wordt een significantieniveau gehanteerd van .05. Dit betekent dat de kans dat de gevonden verschillen op toeval berusten kleiner is dan 5%.

HOOFDSTUK 2

DE SEKSUELE START

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe en wanneer jongeren de eerste stappen zetten in het opdoen van seksuele ervaringen. Het hoofdstuk begint met een korte beschrijving van het aantal jongeren dat ervaring heeft met verschillende vormen van seksueel gedrag. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen verschillende leeftijdsgroepen, jongens en meisjes, laag en hoog opgeleide jongeren en jongeren met verschillende etnische of religieuze achtergronden. Aansluitend wordt beschreven welke redenen jongeren hebben voor het niet hebben van ervaring met geslachtsgemeenschap. Ook wordt ingegaan op de context en evaluatie van de eerste geslachtsgemeenschap. Vervolgens worden opvattingen over seks en genderrollen onder de loep genomen. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een analyse van de belangrijkste verschuivingen in seksueel gedrag en opvattingen sinds 2005.

2.1 Ervaring met liefde en seks

Aan alle jongeren is gevraagd of ze wel eens verliefd zijn geweest en of ze wel eens verkering hebben gehad. Ook is gevraagd of ze wel eens gemasturbeerd hebben of een orgasme hebben gehad. Daarnaast is van een aantal verschillende vormen van seks met een partner (van zoenen tot geslachtsgemeenschap) nagegaan of ze dit wel eens gedaan hebben. In tabel 2.1 worden de percentages jongeren die deze vragen met 'ja' beantwoordden voor vijf verschillende leeftijdsgroepen weergegeven. Daarnaast bevat deze tabel zowel de gemiddelde als mediane leeftijden voor deze verschillende ervaringen. Gemiddelde leeftijden kun je alleen berekenen voor de groep die ergens ervaring mee heeft. Deze leeftijd is daarom een onderschatting van de uiteindelijke gemiddelde leeftijd, omdat een deel van de steekproef deze ervaring nog niet gehad heeft en dus op latere leeftijd (of nooit) zal opdoen. De leeftijd waarop de helft van de groep een ervaring heeft gehad (mediaan) is daarom een betere richtlijn. In tabel 2.1 is nog een onderscheid aangebracht tussen passieve en actieve vormen van manuele en orale seks. In volgende tabellen is dit onderscheid komen te vervallen, omdat er weinig verschillen in ervaring

met actief versus passief blijken te zijn, ook niet als naar jongens en meisjes apart wordt gekeken.

Tabel 2.1 Ervaring met liefde en seks naar leeftijd

	12-13 jaar (%)	14-15 jaar (%)	16-17 jaar (%)	18-20 jaar (%)	21-24 jaar (%)	totaal (%)	eerste keer gemiddeld	de helft ervaring ^a
verliefdheid	87	90	94	96	97	94	-	-
verkering	64	71	80	87	91	81	14,4	-
masturberen	27	50	71	84	90	70	13,7	15,0
orgasme	22	48	74	87	93	71	14,3	15,1
tongzoenen	32	57	84	91	94	77	14,4	14,4
voelen en strelen	20	45	79	90	94	72	15,1	15,2
manueel passief	7	23	61	80	89	59	16,0	16,3
manueel actief	6	22	60	81	89	59	16,1	16,5
geslachtsgemeenschap	3	16	51	77	88	54	16,6	17,1
oraal passief	5	16	49	74	86	53	16,7	17,1
oraal actief	3	13	44	71	84	50	16,8	17,4
anale seks	2	3	8	20	32	16	18,4	-
n	826	1781	1213	1829	2191	7841	variabel	7841

^a = leeftijd waarop de helft van de jongeren ergens ervaring mee heeft; - = onbekend

Al in de jongste groep van 12- en 13-jarigen is bijna iedereen wel eens verliefd geweest. Ook heeft een meerderheid van zowel de jongens als de meisjes dan wel eens verkerking gehad. Seksuele ervaring neemt toe met leeftijd. Vooral voor de verdergaande vormen van seks is het verschil in ervaring tussen de jongste en de oudste groep groot. Van de 12- en 13-jarigen heeft 3% ervaring met geslachtsgemeenschap, onder 21- tot 24-jarigen is dit 88%. Met 14,4 jaar heeft de helft van de jongeren wel eens getongzoend. Bijna een jaar later (met 15,2) heeft de helft wel eens

gevoeld en gestreeld. Weer ruim een jaar later heeft de helft van de jongeren zich wel eens laten vingeren of aftrekken en een paar maanden later heeft de helft dit ook wel eens bij iemand anders gedaan. Vlak na het 17e jaar heeft de helft van de jongeren ervaring met geslachts-gemeenschap en/of orale seks. Met anale seks heeft op alle leeftijden een minderheid van de jongeren ervaring, zodat de mediaan hiervoor niet kan worden berekend.

2.2 Verschillen tussen demografische groepen in ervaring met liefde en seks

Hier zullen verschillen in ervaring met vormen van seksueel gedrag naar sekse, leeftijd, etniciteit, religie en opleidingsniveau worden weergegeven. In de uitsplitsing van seksuele ervaring naar stedelijkheid viel nauwelijks een patroon te herkennen. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat de huidige woonplaats niet de plaats hoeft te zijn waar men de eerste ervaringen heeft opgedaan. Deze uitsplitsing zal hier dan ook niet worden weergegeven.

Tabel 2.2.1 Ervaring met liefde en seks naar sekse (%)

	12-14 jaar		15-17 jaar		18-20 jaar		21-24 jaar	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
verliefdheid	89	88	92	93	95	97	97	97
verkering	73 [▲]	63	78 [▲]	74	85	89 [▲]	89	93 [▲]
masturberen	57 [▲]	18	85 [▲]	44	93 [▲]	73	96 [▲]	83
orgasme	57 [▲]	10	88 [▲]	46	97 [▲]	77	99 [▲]	87
tongzoenen	48 [▲]	38	75	76	90	93	93	95 [▲]
voelen en strelen	36 [▲]	23	71	68	90	90	94	94
manuele seks	17 [▲]	12	50	54	83	84	91	92
geslachtsgemeenschap	10 [▲]	5	38	41	76	77	87	88
orale seks	12 [▲]	6	40	43	76	78	87	89
anale seks	2	1	7	6	19	22	32	32
n	876	931	1016	997	956	873	1076	1115

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse; [▲] = percentage hoger dan bij andere sekse, marginaal verschil

Tabel 2.2.1 laat zien dat 12- tot 14-jarige jongens bij vrijwel alle vormen van seks vaker aangeven dat ze hier ervaring mee hebben dan 12- tot 14-jarige meisjes. Dit is een vrij robuust gegeven, wat ook in Seks onder je 25^e 2005 werd gevonden. Deze bevinding is moeilijk te verklaren, omdat vooral voor vormen van seks met een partner de vraag rijst: met wie doen deze jongens dit dan? Meisjes van deze leeftijd zijn immers nog meestal niet seksueel actief en hebben over het algemeen een voorkeur voor een partner die enkele jaren ouder is. Het zou kunnen dat jongens van deze leeftijd meer geneigd zijn over te rapporteren, of meisjes onder te rapporteren. In de oudere leeftijdsgroepen verdwijnen de meeste sekseverschillen. Dat geldt niet voor ervaring met masturberen en orgasme: hiermee hebben jongens van alle leeftijden vaker ervaring dan meisjes.

Tabel 2.2.2 Ervaring met liefde en seks naar opleidingsniveau (%)

	jongens		meisjes		totaal	
	laag	hoog	laag	hoog	laag	hoog
12-13 jarigen						
verliefdheid	86	86	90	85	88	85
verkering	72 [▲]	62	68 [▲]	54	70 [▲]	58
masturberen	38	45	14	12	25	29
orgasme	39	40	7	7	21	23
tongzoenen	39	30	38 [▲]	23	38 [▲]	27
voelen en strelen	23	22	22 [▲]	12	23	17
manuele seks	12	7	9	6	10	6
geslachtsgemeenschap	5	3	1	3	3	3
orale seks	10 [▲]	3	3	4	6	4
anale seks	4	2	1	1	2	1
n	179	210	219	213	389	424
14-15 jarigen						
verliefdheid	93 [▲]	89	93 [▲]	86	93 [▲]	87
verkering	78	74	73 [▲]	55	76 [▲]	64
masturberen	71	79 [▲]	22	26	49	51
orgasme	75	79	20	16	50	46
tongzoenen	67 [▲]	54	56 [▲]	45	62 [▲]	49

DE SEKSUELE START

(vervolg)	jongens		meisjes		totaal	
	laag	hoog	laag	hoog	laag	hoog
voelen en strelen	58 [▲]	45	41 [▲]	31	51 [▲]	37
manuele seks	35 [▲]	22	27 [▲]	17	31 [▲]	19
geslachtsgemeenschap	27 [▲]	8	16 [▲]	6	22 [▲]	7
orale seks	28 [▲]	14	18 [▲]	10	23 [▲]	12
anale seks	4	2	2	1	3	2
n	571	344	454	397	1025	741
16-17 jarigen						
verliefdheid	95	91	96 [▲]	92	95	92
verkering	85 [▲]	75	82 [▲]	74	83 [▲]	75
masturberen	90	91	46	64 [▲]	67	76 [▲]
orgasme	93	90	59	56	76	72
tongzoenen	88 [▲]	77	85	87	86 [▲]	82
voelen en strelen	83 [▲]	72	79	80	81	76
manuele seks	68 [▲]	47	68	66	68 [▲]	57
geslachtsgemeenschap	54 [▲]	37	59 [▲]	48	57 [▲]	43
orale seks	58 [▲]	38	59	52	58 [▲]	45
anale seks	11 [▲]	5	10	6	11 [▲]	6
n	334	236	355	273	689	509

▲ = percentage hoger dan bij andere opleidingsniveau; ▲ = percentage hoger dan bij andere opleidingsniveau, marginaal verschil.

Laag opgeleide jongeren zijn schoolgaande jongeren die vmbo of mbo volgen of buitenschoolse jongeren die maximaal vwo hebben afgerond. Hoog opgeleide jongeren volgen momenteel onderwijs op havo, vwo, hbo of universitair niveau, of hebben hbo of wo afgerond. Lager opgeleide jongens en meisjes hebben over het algemeen meer ervaring met verkering en verschillende vormen van seks met een partner dan hoger opgeleide jongeren. Dit verschil is het grootst onder 14- en 15-jarigen. Onder 16- en 17-jarigen vallen de meeste verschillen voor meisjes weg. Onder 16- en 17-jarigen hebben hoog opgeleide jongeren (vooral meisjes) meer ervaring met masturbatie dan laag opgeleide jongeren.

Tabel 2.2.3 Ervaring met liefde en seks naar etniciteit (12 tot 17 jarigen)

	NL/W	Turks	Marokkaans	Surinaams	Antilliaans
jongens					
verliefdheid*	92	92	78	86	96
verkering	76	72	78	83	70
masturberen	73	70	62	71	50
orgasme	73	79	73	78	77
tongzoenen	62	51 [▽]	79 [△]	62	77
voelen en strelen	53 [▽]	55	62	63	69
manuele seks	33 [▽]	22 [▽]	52 [△]	56 [△]	59 [△]
geslachtsgemeenschap	23 [▽]	16	48 [△]	51 [△]	46 [△]
orale seks	25 [▽]	20	61 [△]	47 [△]	46 [△]
anale seks*	4	6	7	10	19
n	1592	64	58	51	26
meisjes					
verliefdheid*	91	80	83	95	97
verkering	70 [△]	55 [▽]	45 [▽]	70	79
masturberen	34 [△]	11 [▽]	17 [▽]	20	25
orgasme	30 [△]	8 [▽]	13 [▽]	25	28
tongzoenen	59 [△]	31 [▽]	37 [▽]	62	75
voelen en strelen	48 [△]	14 [▽]	28 [▽]	52	60
manuele seks	36 [△]	4 [▽]	16 [▽]	28	49
geslachtsgemeenschap	25 [△]	1 [▽]	11 [▽]	23	43 [△]
orale seks	27 [△]	1 [▽]	14 [▽]	20	33
anale seks*	4	0	3	4	6
n	1607	75	67	54	24

^{▽△} = percentage lager of hoger dan in de totale groep; ^{▽△} = significant maar marginaal verschil; * = verwachte cel frequenties te laag om verschillen tussen groepen te kunnen toetsen.

Nederlandse jongens hebben over het algemeen minder ervaring met verdergaande vormen van seks met een partner (manuele en orale seks en geslachtsgemeenschap) dan Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse jongens (tabel 2.2.3). Bij meisjes zijn het vooral de Turkse en Marokkaanse

meisjes die weinig ervaring hebben met verkering, soloseks en seks met een partner. Dit verschil is over de hele linie zichtbaar, dus er zijn geen aanwijzingen dat Marokkaanse en Turkse meisjes kiezen voor vormen van seks die het maagdenvlies sparen.

Tabel 2.2.4 Ervaring met liefde en seks naar religie (12 tot 17 jarigen)

	niet gelovig	beetje christelijk	zeer christelijk	islamitisch
jongens				
verliefdheid	92	93	88	82 [▼]
verkering	78 [▲]	72	66 [▼]	74
masturberen	73 [▲]	72	62 [▼]	65
orgasme	74	72	75	76
tongzoenen	64	62	59	61
voelen en strelen	55	52	55	58
manuele seks	36 [▲]	28 [▼]	26	38
geslachtsgemeenschap	25	21	16	32 [▲]
orale seks	27	24	22	40 [▲]
anale seks*	5	3	5	7
n	1307	293	78	147
meisjes				
verliefdheid	92 [▲]	89	88	83 [▼]
verkering	72 [▲]	66	57 [▼]	51 [▼]
masturberen	35 [▲]	34	20 [▼]	11 [▼]
orgasme	32 [▲]	30	19 [▼]	10 [▼]
tongzoenen	64 [▲]	55	41 [▼]	32 [▼]
voelen en strelen	52 [▲]	44	39	19 [▼]
manuele seks	40 [▲]	33	16 [▼]	8 [▼]
geslachtsgemeenschap	28 [▲]	20	10 [▼]	7 [▼]
orale seks	29 [▲]	26	13 [▼]	7 [▼]
anale seks*	4	4	3	1
n	1204	371	89	174

▼[▲] = percentage lager of hoger dan in de totale groep; ▼[▲] = significant maar marginaal verschil; * = verwachte cel frequenties te laag om verschillen te kunnen toetsen.

Over religie zijn twee verschillende vragen gesteld. De jongeren werd eerst gevraagd of het geloof niet, een beetje of heel belangrijk voor hen is. Vervolgens konden de jongeren die het geloof minstens een beetje belangrijk vinden, aangeven met welk geloof ze zijn opgevoed. Binnen de groep christelijke jongeren is onderscheid gemaakt tussen jongeren die het geloof een beetje en jongeren die het geloof erg belangrijk vinden. Waar in dit rapport gesproken wordt over zeer christelijke jongeren, worden jongeren bedoeld die christelijk zijn opgevoed en die het geloof erg belangrijk vinden. Bij islamitische jongeren was de groep die het geloof een beetje belangrijk vond te klein om dit onderscheid te kunnen maken.

Bij jongens speelt religie nauwelijks een rol als het gaat om seksuele ervaring (tabel 2.2.4). Bij meisjes duidelijk wel. Onder 12- tot 17-jarigen hebben meisjes die aangeven dat het geloof niet belangrijk voor hen is meer ervaring met verliefdheid, verkering, soloseks en seks met een partner dan meisjes die aangeven dat het geloof een beetje of heel belangrijk is. Christelijke jongeren die het geloof heel belangrijk vinden en islamitische meisjes hebben relatief weinig seksuele ervaring. Naast de bovenstaande bivariate analyses (waarbij steeds één demografisch kenmerk apart wordt gezien), is er ook een multivariate toetsing uitgevoerd. Daarbij werden alle bovenstaande demografische kenmerken tegelijkertijd in de analyses meegenomen. Hiervoor werd eerst een som score berekend voor 'seksuele ervaring' (0 = geen ervaring, 6 = ervaring met alle vormen van seks met een partner). In deze analyses bleken voor jongens leeftijd en opleidingsniveau de belangrijkste voorspellers te zijn. Bij meisjes waren dit leeftijd, opleidingsniveau en religie.

2.3 Motieven om wel of niet aan seks te doen

Aan de jongeren die geen ervaring hebben met geslachtsgemeenschap is gevraagd wat de reden hiervan is. Tabellen 2.3.1, 2.3.2 en 2.3.3 tonen de antwoorden op deze vraag naar geslacht, leeftijd en religie.

Tabel 2.3.1 Motieven voor onthouding van geslachtsgemeenschap (%)

	jongens	meisjes
ik vind mezelf nog te jong	38	56 [▲]
het is gewoon nog niet gebeurd	52 [▲]	37
ik wil eerst een tijdje verkering hebben	34	47 [▲]
ik wil eerst verliefd zijn	25	33 [▲]
ik heb daar (nog) geen zin in	11	30 [▲]
er was nog nooit iemand met wie ik dat wilde	11	24 [▲]
ik vind dat (een beetje) eng	5	25 [▲]
ik wil eerst getrouwd zijn	9	17 [▲]
ik wil niet zwanger worden	2	22 [▲]
er was nog nooit iemand die dat met mij wilde	12 [▲]	7
het mag niet van mijn ouders of van mijn geloof	5	11 [▲]
ik ben homo/lesbisch	3	3
om een andere reden	2	1
n	1777	1784

▲ = percentage hoger dan bij andere sekse; △ = significant maar marginaal verschil.

Meisjes die geen ervaring hebben met geslachtsgemeenschap vinden meestal dat ze hier nog te jong voor zijn (56%) of willen eerst een tijdje verkering hebben (47%) (tabel 2.3.1). Ook onder 12- tot 17-jarigen zijn dit de meest genoemde redenen (tabel 2.3.2). Jongens zeggen meestal dat het gewoon nog niet gebeurd is. Deze reden wordt ook relatief vaak genoemd door 15- tot 17-jarigen en 18- tot 20-jarigen en niet (erg) gelovige jongeren. Geen seks willen hebben voor het huwelijk is vooral in de oudste groepen een belangrijk motief. Onder zeer christelijke en islamitische jongeren is dit zelfs de belangrijkste reden: 57% van de zeer christelijke jongeren en 62% van de islamitische jongeren geven aan dat ze geen ervaring hebben met geslachtsgemeenschap omdat ze eerst getrouwd willen zijn (tabel 2.3.3).

Tabel 2.3.2 Motieven voor onthouding van geslachtsgemeenschap naar leeftijd (%)

	12-14 jaar	15-17 jaar	18-20 jaar	21-24 jaar
ik vind mezelf nog te jong	72 [▲]	34	11	10
het is gewoon nog niet gebeurd	33	56 [▲]	54 [▲]	49
ik heb daar (nog) geen zin in	28 [▲]	16	11	9
ik wil eerst verliefd zijn	29	29	32	20 [▽]
ik wil eerst een tijdje verkering hebben	44 [▲]	41	35	25
ik wil eerst getrouwd zijn	9	11	24 [▲]	30 [▲]
ik wil niet zwanger worden	17 [▲]	10	5	4
ik vind dat (een beetje) eng	16	14	14	12
er was nog nooit iemand met wie ik dat wilde	15 [▽]	19	23 [▲]	20
er was nog nooit iemand die dat met mij wilde	7	9	16 [▲]	16 [▲]
het mag niet van mijn ouders of geloof	5	8	13 [▲]	14 [▲]
ik ben homo/lesbisch	0	2	4 [▲]	7 [▲]
om een andere reden	2	3	5 [▲]	7 [▲]
n	1666	1203	424	269

[▲] = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; [▽] = significant maar marginaal verschil.

Tabel 2.3.3 Motieven voor onthouding van geslachtsgemeenschap naar religie (%)

	niet gelovig	beetje christelijk	zeer christelijk	islamitisch
ik vind mezelf nog te jong	45 [▽]	53 [△]	46	52
het is gewoon nog niet gebeurd	50 [▲]	49 [▲]	27	18
ik heb daar (nog) geen zin in	20	24 [△]	23	15 [▽]
ik wil eerst verliefd zijn	30	35 [▲]	25	15
ik wil eerst een tijdje verkering hebben	42 [▲]	56 [▲]	33	10
ik wil eerst getrouwd zijn	1	6	57 [▲]	62 [▲]
ik wil niet zwanger worden	10 [▽]	18 [△]	14	11
ik vind dat (een beetje) eng	13 [▽]	20 [△]	19	10 [▽]
er was nog nooit iemand met wie ik dat wilde	19 [▲]	20	17	5
er was nog nooit iemand die dat met mij wilde	11 [△]	12	6	3 [▽]
het mag niet van mijn ouders of van mijn geloof	1	2	34 [▲]	38 [▲]
ik ben homo/lesbisch	2 [△]	1 [▽]	0	0 [▽]
om een andere reden	4	2	3	3
n	2160	632	257	366

^{▽▲} = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ^{▽△} = significant maar marginaal verschil.

Voor de eerste keer geslachtsgemeenschap, orale en anale seks, is specifiek gevraagd wat de reden was om dit te doen. Voor meisjes is verliefdheid de belangrijkste reden voor de eerste geslachtsgemeenschap, gevolgd door al een tijdje verkering hebben met de eerste sekspartner. Bij jongens wordt opwinding het meest gegeven als reden voor de eerste geslachtsgemeenschap, gevolgd door verliefdheid en nieuwsgierigheid. Bij meisjes is opwinding als motief echter ook best belangrijk: ongeveer de helft van de meisjes geeft deze reden. Jongeren die eerder aangaven dat hun eerste geslachtsgemeenschap onder dwang plaatsvond, hebben de

vraag naar motieven voor de eerste keer niet gekregen. Buiten deze groep zeggen maar heel weinig jongens en meisjes dat ze vanwege druk (vanuit de omgeving of de partner) de eerste keer geslachtsgemeenschap hadden.

Tabel 2.3.4 Motieven voor de eerste keer geslachtsgemeenschap (%)*

	jongens	meisjes
ik was verliefd	60	73 [▲]
we hadden al een tijd een relatie (verkering)	53	67 [▲]
ik was opgewonden (geil)	73 [▲]	49
ik was nieuwsgierig	60	58
ik dacht dat iedereen het al had gedaan	7 ^Δ	6
ik was bang dat de ander het anders zou uitmaken	1	3 ^Δ
om een andere reden	4	5 ^Δ
n	2109	2032

* Jongeren die tot de eerste geslachtsgemeenschap zijn gedwongen, hebben deze vraag niet gekregen; [▲] = percentage hoger dan bij andere sekse; ^Δ = significant maar marginaal verschil.

Wanneer de eerste keer op jonge leeftijd plaatsvindt (met 13 jaar of eerder) hebben zowel jongens als meisjes hier vaak andere motieven voor dan wanneer dit later gebeurde (tabel 2.3.5). Jonge starters geven bijvoorbeeld minder vaak aan dat ze voor het eerst geslachtsgemeenschap hadden vanuit verliefdheid, omdat ze al een tijdje verkering hadden of omdat ze nieuwsgierig of geil waren. Daarentegen geven jonge starters wel iets vaker aan dat ze dit deden omdat ze bang waren dat de ander het anders zou uitmaken. Jongens die met 13 jaar of jonger voor het eerst geslachtsgemeenschap hadden, zeggen relatief vaak dat ze dachten dat iedereen het al gedaan had. Sociale druk speelt bij jonge starters dus een iets grotere rol.

Tabel 2.3.5 Motieven naar leeftijd eerste keer geslachtsgemeenschap (%)

	leeftijd eerste geslachtsgemeenschap			
	14- ≤ 13	15	16- 17	≥ 18
jongens				
ik was verliefd	44 [▼]	56 [▼]	64 [▲]	65 [▲]
we hadden al een tijd een relatie (verkering)	29 [▼]	48 [▼]	59 [▲]	58 [▲]
ik was nieuwsgierig	52 [▼]	58	62	60
ik was opgewonden (geil)	60 [▼]	73	77 [▲]	73
ik dacht dat iedereen het al had gedaan	12 [▲]	5 [▼]	7	9
ik was bang dat de ander het anders zou uitmaken	2 [▲]	0	0	1
om een andere reden	8 [▲]	3	3	4
n	204	621	735	546
meisjes				
ik was verliefd	60 [▼]	73	75 [▲]	71
we hadden al een tijd een relatie (verkering)	50 [▼]	66	70 [▲]	66
ik was nieuwsgierig	45 [▼]	59	61 [▲]	52 [▼]
ik was opgewonden (geil)	38 [▼]	44 [▲]	52 [▲]	54 [▲]
ik dacht dat iedereen het al had gedaan	6	6	5	7
ik was bang dat de ander het anders zou uitmaken	7 [▲]	3	3	1 [▼]
om een andere reden	10 [▲]	6	4 [▼]	6
n	110	677	816	426

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▼▲ = significant maar marginaal verschil.

Voor meisjes is de belangrijkste reden om aan orale seks te beginnen het hebben van een langdurige relatie, voor jongens is dit opnieuw opwindend (tabel 2.3.6.). Bij anale seks is voor zowel jongens en meisjes de meest genoemde reden dat ze het een keer wilden proberen: driekwart van de jongens en meisjes met ervaring met anale seks noemt deze reden. Jongens zeggen daarnaast ook relatief vaak dat ze voor het eerst anale seks hadden omdat ze geil waren of omdat ze het spannend vonden.

Maagdelijkheid wordt door zowel jongens als meisjes nauwelijks genoemd als reden om te kiezen voor orale of anale seks.

Tabel 2.3.6 Motieven voor de eerste keer orale en anale seks (%)

	orale seks		anale seks	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes
ik was verliefd	50	56 [△]	38	34
we hadden al een tijd verkering	53	66 [△]	50	52
ik wilde het een keer proberen	62 [△]	49	78	75
ik was opgewonden (geil)	70 [△]	48	63 [△]	43
ik wilde de ander een plezier doen	43 [△]	33	-	-
Ik vond het spannend	-	-	61 [△]	44
ik wilde zwangerschap voorkomen	1	1	3	1
om het maagdevlies te sparen	2	2	1	2
ik werd overgehaald of gedwongen	1	6 [△]	2	11 [△]
om een andere reden	4 [△]	2	5	6
n	2178	2159	789	442

[△] = percentage hoger dan bij andere sekse; [△] = significant maar marginaal verschil.

Tabel 2.3.7 Motieven voor geslachtsgemeenschap en/of anale seks (%)

	jongens	meisjes
omdat ik verliefd ben	75	83 [△]
om de ander te laten genieten	82 [△]	71
om heel dicht bij de ander te zijn	69	80 [△]
om mijn liefde te laten zien	67	76 [△]
omdat het spannend is	74 [△]	66
om een orgasme te krijgen (klaar te komen)	75 [△]	51
omdat ik iemand mooi of knap vind	62 [△]	38
omdat de ander dat wil	25 [△]	12
om de ander niet te verliezen	5	5
om een andere reden	5	6 [△]
n	2096	2070

[△] = percentage hoger dan bij andere sekse; [△] = significant maar marginaal verschil.

Ten slotte is aan alle jongeren die wel eens geslachtsgemeenschap en/of anale seks hebben, gevraagd waarom zij dit doen (tabel 2.3.7). Los van de eerste keer zijn verliefdheid, dicht bij de ander willen zijn en liefde tonen voor meisjes sowieso belangrijke redenen voor seks, belangrijker dan voor jongens. Voor jongens is de ander laten genieten de meest genoemde reden voor seks: 82% van de jongens met enige seksuele ervaring geeft aan dat dit voor hen een reden is om seks te hebben. Verliefdheid en klaarkomen staan bij jongens op een gedeelde tweede plek.

2.4 Context van eerste keer geslachtsgemeenschap

Wat de context van de eerste geslachtsgemeenschap betreft zijn vooral enkele vragen gesteld over de eerste sekspartner. Er is gevraagd naar de leeftijd van deze partner, of het een vaste of losse partner was of een vakantie liefde, en hoe lang men deze partner kende toen ze voor het eerst geslachtsgemeenschap hadden. Daarnaast is gevraagd of de jongeren hun eerste keer aan zagen komen: was totaal onverwacht, een beetje onverwacht of wisten ze precies dat het die dag zou gebeuren.

Voor driekwart van de jongens en de helft van de meisjes was de eerste sekspartner ongeveer even oud (tabel 2.4). Bij meisjes was de eerste partner vaker ouder dan bij jongens. Ruim een derde van de meisjes geeft aan dat de partner tussen de twee en de vijf jaar ouder was, voor een tiende van de meisjes was de eerste partner meer dan vijf jaar ouder. Voor de meeste jongeren (66% van de jongens en 80% van de meisjes) was de eerste sekspartner degene met wie ze op dat moment een relatie hadden. Acht procent van de jongens had voor het eerst seks met een vakantie liefde, datzelfde geldt voor 3% van de meisjes. Jongens kenden hun eerste sekspartner minder lang dan meisjes: 27% van de jongens geeft aan dat ze hem of haar minder dan een maand kenden, tegenover 12% van de meisjes. Voor ongeveer twee derde van de meisjes zat er minstens drie maanden tussen de eerste ontmoeting en de eerste seks, hetzelfde geldt voor ruim de helft van de jongens. Veel jongens (38%) en meisjes (31%) geven daarnaast aan dat de eerste keer voor hen onverwachts kwam.

Tabel 2.4 Context van de eerste geslachtsgemeenschap (%)

		jongens	meisjes
leeftijd eerste	meer dan 5 jaar jonger	1	1
sekspartner	meer dan 2 jaar jonger	11	2
	ongeveer even oud	74 [▲]	51
	meer dan 2 jaar ouder	10	35 [▲]
	meer dan 5 jaar ouder	4	11 [▲]
eerste	vaste partner	66	80 [▲]
sekspartner vast	losse partner	27 [▲]	16
of los	vakantieliefde	8 [▲]	3
hoe lang kende	minder dan 1 week	11 [▲]	4
men elkaar	1 tot 4 weken	16 [▲]	8
	1 tot 3 maanden	22	21
	3 tot 6 maanden	19	24 [▲]
	6 tot 12 maanden	12	16 [▲]
	langer dan 1 jaar	21	28 [▲]
eerste keer	het gebeurde onverwacht	38 [▲]	31
verwacht of	ik wist wel dat het binnenkort zou	47	53 [▲]
onverwacht	gebeuren, maar op die dag was het onverwacht		
	ik wist al dat het die dag zou	15	16
	gebeuren		
n		2118	2102

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse; [▲] = significant maar marginaal verschil.

2.5 Evaluatie van eerste keer geslachtsgemeenschap

Hier wordt beschreven hoe jongeren achteraf terugkijken op hun eerste geslachtsgemeenschap. Vonden zij het te snel en te ver gaan of niet, en in hoeverre werd de eerste geslachtsgemeenschap als plezierig of onplezierig ervaren?

Tabel 2.5 Evaluatie van de eerste geslachtsgemeenschap (%)

	jongens	meisjes
ik wilde het al eerder	10 [▲]	2
het was voor mij een goed moment	83 [▲]	76
ik had eigenlijk nog willen wachten	8	22 [▲]
leuk	73 [▲]	43
gewoon	22	34 [▲]
vervelend	5	23 [▲]
geen spijt achteraf	84 [▲]	71
een beetje spijt achteraf	13	18 [▲]
spijt achteraf	3	11 [▲]
n	2118	2103

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

Jongens kijken overwegend positief op hun eerste geslachtsgemeenschap terug: vijf zesde geeft aan dat het op een goed moment kwam, een even grote groep zegt er geen spijt van te hebben gehad en driekwart vond het een leuke ervaring. Voor meisjes is de evaluatie minder rooskleurig. Driekwart vond de timing goed, maar ruim één op de vijf had nog even willen wachten. Een kwart van de meisjes vond de eerste keer ronduit vervelend. Bovendien had 18% van de meisjes achteraf een beetje spijt van de eerste geslachtsgemeenschap en 11% had ronduit spijt.

2.6 Opvattingen over seks en genderrollen

Aan alle jongeren is gevraagd wat ze ervan vinden als een jongen en een meisje geslachtsgemeenschap hebben voor het huwelijk, bij vaste verking, bij verliefdheid en als ze niet verliefd zijn (los van de norm die ze hierbij voor zichzelf hanteren). Hierin is ook onderscheid gemaakt tussen verschillende religieuze groepen. Ook is hen gevraagd hoe ze vinden dat jongens en meisjes zich behoren te gedragen op seksueel gebied.

Tabel 2.6.1 Goedkeuren van geslachtsgemeenschap in verschillende contexten (%)

	jongens	meisjes
geslachtsgemeenschap voor het huwelijk	86 [△]	84
geslachtsgemeenschap bij vaste verkering	91	90
geslachtsgemeenschap bij verliefdheid	83 [▲]	75
geslachtsgemeenschap zonder verliefdheid	44 [▲]	25
n	3926	3916

▲ = percentage hoger dan bij andere sekse; △ = significant maar marginaal verschil

Een minderheid van de jongeren, maar meer jongens (44%) dan meisjes (25%) keurt het goed als een jongen en een meisje geslachtsgemeenschap met elkaar hebben zonder verliefd te zijn. Als aan de voorwaarde van verliefdheid voldaan is vinden vijf van de zes jongens en drie van de vier meisjes het in orde als een jongen en een meisje seks hebben. Bij vaste verkering keuren negen van de tien jongens en meisjes dit goed. Deze groep is zelfs iets groter dan de groep die geslachtsgemeenschap voor het huwelijk goedkeurt. Kennelijk zijn er jongeren die seks voor het huwelijk afkeuren, maar dit bij vaste verkering toch door de vingers zien.

Opvattingen over seks hangen sterk samen met religie. Onder niet gelovige jongens en meisjes keurt vrijwel iedereen seks voor het huwelijk, in een vaste relatie of bij verliefdheid goed. Onder christelijke jongeren die veel belang hechten aan het geloof en islamitische jongeren vindt een minderheid het in orde als een jongen en een meisje seks hebben voor het huwelijk. Ook over seks zonder liefde denken niet gelovige jongens en meisjes een stuk gemakkelijker dan zeer christelijke en islamitische jongeren. Zeer christelijke en islamitische meisjes keuren dit vrijwel unaniem af.

Tabel 2.6.2 Goedkeuren van geslachtsgemeenschap naar religie (%)

	niet gelovig	beetje Chr.	zeer Chr.	Islam
jongens				
geslachtsgemeenschap voor het huwelijk	94 [▲]	87	41 [▼]	45 [▼]
geslachtsgemeenschap bij vaste verkering	96 [▲]	94 [▲]	57 [▼]	64 [▼]
geslachtsgemeenschap bij verliefdheid	90 [▲]	81	41 [▼]	58 [▼]
geslachtsgemeenschap zonder verliefdheid	51 [▲]	36 [▼]	15 [▼]	27 [▼]
n	2700	598	192	290
meisjes				
geslachtsgemeenschap voor het huwelijk	95 [▲]	89 [▲]	39 [▼]	20 [▼]
geslachtsgemeenschap bij vaste verkering	97 [▲]	96 [▲]	60 [▼]	41 [▼]
geslachtsgemeenschap bij verliefdheid	85 [▲]	75	35 [▼]	33 [▼]
geslachtsgemeenschap zonder verliefdheid	32 [▲]	18 [▼]	8 [▼]	4 [▼]
n	2475	733	248	297

▼▲ = relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep

Alleen jongens maken onderscheid in seksueel gedrag dat ze goedkeuren voor jongens en voor meisjes. Jongens keuren het vaker af als een meisje seks heeft met veel verschillende partners (62%) dan wanneer een jongen ditzelfde gedrag vertoont (51%). Meisjes keuren seks met veel verschillende partners sowieso sterker af dan jongens, maar maken hierbij nauwelijks onderscheid tussen jongens en meisjes. De dubbele moraal is niet sterk in alle demografische groepen (niet in tabel). Alleen bij jongens worden er significante, kleine verschillen gevonden naar etniciteit: Nederlandse jongens geven minder blijk van een dubbele moraal, jongens met een Antilliaanse achtergrond juist relatief veel.

Tabel 2.6.3 Opvattingen over gender (%)

	niet goed	neutraal	goed
jongens			
een meisje die een jongen versiert	4	25	71 ^Δ
een jongen die een meisje versiert	2	21	77
een meisje dat seks heeft met veel verschillende jongens	62	28 ^Δ	10 ^Δ
een jongen die seks heeft met veel verschillende meisjes	51	31 ^Δ	18 ^Δ
meisjes			
een meisje die een jongen versiert	5 ^Δ	31 ^Δ	64
een jongen die een meisje versiert	2	23	75
een meisje dat seks heeft met veel verschillende jongens	74 ^Δ	21	5
een jongen die seks heeft met veel verschillende meisjes	76 ^Δ	19	5

^Δ = percentage hoger dan bij andere sekse; ^Δ = significant maar marginaal verschil

2.7 Verschuivingen in opvattingen en gedrag

Voor alle in dit boek beschreven vergelijkingen tussen 2005 en 2012 moet de nodige voorzichtigheid in acht worden genomen. Het betreft hier slechts twee meetmomenten. Dit betekent dat we in elk geval niet kunnen spreken van een trend, mocht er een verschil worden waargenomen. Het is dan namelijk goed mogelijk dat er sprake is van een kortdurende 'piek', die bij een volgende meting weer verdwenen kan zijn. Dit gezegd hebbende, worden in deze paragraaf vergelijkingen beschreven op twee thema's uit dit hoofdstuk: opvattingen over seksualiteit en ervaring met verschillende vormen van seks.

Tabel 2.7.1 Verschuivingen in goedkeuren van geslachtsgemeenschap in verschillende contexten (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
geslachtsgemeenschap bij vaste verkering	88	91 [△]	87	90 [△]
geslachtsgemeenschap bij verliefdheid	85	83 [▽]	82	75 [▽]
geslachtsgemeenschap zonder verliefdheid	37	44 [△]	25	25
n	2198	3926	2369	3916

^{△▽} = respectievelijk hoger of lager dan in 2005, marginaal verschil

Opvattingen over seks voor het huwelijk kunnen niet worden vergeleken met 2005, omdat de formulering van deze vraag niet meer overeenkomt met die in 2005. Wat de andere opvattingen betreft zijn er slechts marginale verschuivingen in zes jaar tijd. Seks bij vaste verkering wordt iets vaker goedgekeurd, maar seks bij verliefdheid juist minder vaak. Jongens keuren seks zonder verliefdheid iets vaker goed dan in 2005. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat deze vragen, om de begrijpelijkheid voor jongeren te verhogen, iets anders zijn geformuleerd. In 2005 werd nog gesproken over 'veel voor elkaar voelen', in 2012 is dit veranderd in 'verliefdheid'.

Tabel 2.7.2 Verschuivingen in seksueel gedrag (% 12- tot en met 17-jarigen)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
verliefdheid	91	91	95	91 [▽]
verkering	75	76	72	68 [▽]
masturberen	60	72 [△]	35	31
tongzoenen	65	63	67	58 [▽]
voelen en strelen	44	55 [△]	46	46
manuele seks	31	35	36	34
geslachtsgemeenschap	24	25	26	23
orale seks	25	27	27	25
anale seks	6	5	4	4
n	971	1892	1137	1927

[△] = hoger dan in 2005; [▽] = lager dan in 2005, marginaal verschil

Er zijn nauwelijks significante en betekenisvolle verschuivingen waarneembaar als het gaat om het percentage 12- tot 17-jarigen dat ervaring heeft met verschillende vormen van seks (tabel 2.7.2). Met vrijwel alle vormen van seks hadden even grote groepen in 2005 en 2012 ervaring. Alleen bij jongens is voor twee vormen van seks een duidelijke verschuiving te zien. In 2012 hebben meer jongens van 12 tot 17 jaar ervaring met masturberen en voelen en strelen dan in 2005.

Tabel 2.7.3 Verschuivingen in gemiddelde en mediane leeftijden eerste ervaringen

	gemiddelde leeftijd (alleen berekend voor jongeren met ervaring)				leeftijd waarop de helft ergens ervaring mee heeft ^a			
	jongens		meisjes		jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012	2005	2012	2005	2012
verkering	14,0	14,2	14,6	14,9 ^Δ	-	-	-	-
masturberen	13,5	13,2 [∇]	14,6	14,5	14,1	13,8	17,0	17,3
tongzoenen	14,0	14,3 ^Δ	14,1	14,5 ^Δ	13,3	14,1	13,5	14,9
voelen en strelen	15,3	15,0 [∇]	15,5	15,4	15,7	14,8	15,4	15,5
manuele seks	16,1	15,9 [∇]	16,0	15,9	16,6	16,6	16,6	16,1
geslachtsgemeenschap	16,8	16,6	16,7	16,6	17,5	17,5	17,0	16,9
orale seks	16,7	16,5 [∇]	16,8	16,6	17,3	17,1	17,0	16,8
anale seks	18,1	18,2	18,7	18,6	-	-	-	-

^a = verschillen kunnen niet getoetst worden; ^{∇Δ} = respectievelijk hoger of lager dan in 2012, marginaal verschil.

Er zijn geen grote verschuivingen in de gemiddelde leeftijden waarop men voor het eerst ervaring opdeed met verschillende vormen van seks: alle gevonden verschillen zijn marginaal (tabel 2.7.3). Meisjes zijn iets ouder wanneer ze voor het eerst verkering hebben en zowel jongens als meisjes zijn iets later gaan zoenen. Jongens beginnen met een paar vormen van seks (masturberen, voelen en strelen, manuele en orale seks) iets eerder dan in 2005. Omdat een gemiddelde altijd alleen maar berekend kan worden voor de groep die heeft aangegeven op welke leeftijd hij of zij iets voor het eerst deed (en die dus ergens ervaring mee moeten hebben), is dit een minder nauwkeurige maat dan de mediane leeftijd (de leeftijd

waarop de helft van de jongeren ergens ervaring mee heeft). In de mediane leeftijd is nauwelijks een verschuiving te zien. Bij de mediane leeftijden zijn ongeveer dezelfde verschuivingen te zien, maar omdat de mediane leeftijd handmatig berekend wordt, kunnen verschillen niet worden getoetst.

HOOFDSTUK 3

HOMO- EN BISEKSUELE JONGEREN

Dit hoofdstuk gaat over homoseksuele, lesbische en biseksuele (holebi) jongeren. Allereerst zal beschreven worden hoeveel jongens en meisjes zich aangetrokken voelen tot personen van het eigen geslacht, hoe deze jongeren zichzelf noemen en of er ook gevreeën wordt met mensen van het eigen geslacht. Vervolgens wordt bij de groep die zich aangetrokken voelt tot het eigen geslacht ingegaan op de openheid hierover: hebben ze wel eens aan iemand verteld dat ze deze gevoelens hebben, aan wie dan en op welke leeftijd gebeurde dit voor het eerst? Hierna wordt bekeken of homo- en biseksuele jongeren van heteroseksuele jongeren verschillen in ervaring met liefde en seks, seksuele problemen en risico's (bijvoorbeeld ervaring met seksuele dwang) en aan soa/hiv gerelateerd gedrag. Dat openheid niet altijd even gemakkelijk is, heeft (onder andere) te maken met homonegativiteit, zowel in de omgeving (extern) als ten aanzien van de eigen seksuele voorkeur (intern). Beschreven wordt hoe holebi jongeren over hun seksuele voorkeur denken en hoe leeftijdsgenoten denken over homoseksualiteit. Ook wordt bekeken in welke demografische groepen homonegativiteit het sterkst is. Ten slotte wordt nagegaan of er verschuivingen zijn waar te nemen in de prevalentie van homoseksuele gevoelens en gedragingen en in de opvattingen hierover in de omgeving.

3.1 Prevalentie van homoseksuele gevoelens en gedrag

Het blijft lastig om te bepalen wanneer iemand homoseksueel, lesbisch of biseksueel is. Gaat het om aantrekkingskracht of (de behoefte aan) seks met seksegenoten? Of is vooral belangrijk hoe iemand zichzelf noemt? In deze paragraaf gaan we voor elk van deze kenmerken van seksuele voorkeur na hoe vaak dit voorkomt. Ook wordt onderzocht hoe sterk deze afzonderlijke gevoelens en gedragingen met elkaar samenhangen. Noemen jongeren die vooral op het andere geslacht vallen, maar ook wel een beetje op seksegenoten, zichzelf bijvoorbeeld bi of hetero? En zijn er jongeren die wel eens vrijen met seksegenoten maar die zichzelf toch hetero noemen?

Tabel 3.1.1 Aantrekking, zelfbenoeming en homoseksueel gedrag (%)

		jongen	meisje
Aantrekking	alleen andere geslacht	94,4 [▲]	91,4
	vooral andere geslacht	1,7	4,8 [▲]
	zowel eigen als andere geslacht	0,3	0,9 [▲]
	vooral eigen geslacht	0,7 [▲]	0,4
	alleen eigen geslacht	2,0 [▲]	1,1
	weet ik nog niet	0,8	1,5 [▲]
	n	3926	3915
Seks met seksegenoot	wil ik niet	89,3 [▲]	80,5
	zou ik wel willen proberen	5,1	12,8 [▲]
	één keer gedaan	1,5	3,6 [▲]
	vaker gedaan	4,1 [▲]	3,1
	n	3926	3915
Zelfbenoeming binnen groep met minstens enige aantrekking tot seksegenoten	hetero	24,0	40,6 [▲]
	homo/lesbisch	39,5 [▲]	11,3
	biseksueel	23,4	31,2
	dat weet ik nog niet	10,3	13,4
	anders	2,8	3,6
	n	188	281

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

Jongens voelen zich vaker dan meisjes uitsluitend aangetrokken tot het andere of tot het eigen geslacht. Ook zeggen jongens vaker dan meisjes dat ze vooral op seksegenoten vallen. Meisjes zeggen daarentegen vaker dat ze vooral op het andere geslacht vallen of evenveel op jongens als op meisjes. Binnen de groep jongeren die minstens enige seksuele aantrekking voelt tot seksegenoten, noemen meisjes zich vaker dan jongens hetero, mogelijk omdat deze groep bij meisjes voor een groter deel bestaat uit meiden die toch vooral op het andere geslacht vallen. Ruim 40% van de meisjes die zich (ook) aangetrokken voelen tot meisjes noemt zichzelf hetero, ruim 31% noemt zichzelf biseksueel en ruim 11% lesbisch. Jongens met enige aantrekking tot seksegenoten noemen zichzelf voornamelijk

homo (40%) en in tweede instantie hetero (24%) of biseksueel (23%). Tien procent van de jongens en 14% van de meisjes weet (nog) niet hoe ze zichzelf noemen. (Willen) vrijen met een seksegenoot komt bij zowel jongens als meisje vaker voor dan het ervaren van seksuele aantrekking. Eén op de elf jongens en één op de vijf meisjes heeft dit wel eens gedaan of zou dit wel eens willen proberen. Van de meisjes heeft de meerderheid deze wens nog niet in de praktijk gebracht, bij jongens is dat ongeveer de helft. Twee komma acht procent van de jongens heeft wel eens anale seks gehad met een jongen of man (niet in tabel).

Tabel 3.1.2 Zelfbenoeming naar aantrekking (%)

	n	hetero	homo/ lesbisch	bi	weet niet	anders
jongens						
alleen op jongens	79	14	84	0	1	1
vooral op jongens	28	18	19	45	19	0
beide evenveel	13	13 [▲]	0	72	15	0
vooral op meisjes	68	40	3 [▲]	32	17	7
meisjes						
alleen op meisjes	44	26	68	0	4	1
vooral op meisjes	14	0	13	55	23	9
beide evenveel	35	0	0	90	7	3
vooral op jongens	188	55	0	26	16	4

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

Jongens die alleen op jongens vallen noemen zich bijna allemaal homo, maar toch noemt nog één op de zeven jongens uit deze groep zichzelf hetero. Bij meisjes is de groep die zichzelf hetero noemt terwijl ze alleen op meisjes vallen met 26% nog groter. Bij zowel de jongens als de meisjes noemt het grootste deel van de jongeren die vooral op seksegenoten vallen zichzelf biseksueel. Dat geldt al helemaal voor jongeren die ongeveer evenveel aantrekking voelen tot beide seksen. Van de jongens en meisjes die vooral op het andere geslacht vallen noemen de meesten zichzelf hetero, maar toch ook een behoorlijk grote groep biseksueel en een klein deel van de jongens homo.

Tabel 3.1.3 (Willen) vrijen met seksegenoten naar seksuele aantrekking (%)

	n	niet willen	wel willen proberen	één keer gedaan	vaker gedaan
jongens					
alleen op jongens*	79	13	14	1	72
vooral op jongens*	28	8	22	10	59
beide evenveel*	13	8	30	33	29
vooral op meisjes	67	27	25	24	24 [▲]
alleen op meisjes	3706	93 [▲]	4	1	2
meisjes					
alleen op meisjes*	44	27	16	1	55
vooral op meisjes*	13	8	10	0	82
beide evenveel*	35	3	49	4	44
vooral op jongens	188	18	53 [▲]	16	13
alleen op jongens	3578	86	10 [▲]	3 [▲]	1

* n en % te klein om verschillen op significantie te kunnen toetsen; [▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

Binnen de groep jongens en meisjes die aangeven dat ze (ook) op seksegenoten vallen, is de groep die wel eens of vaker gevreeën heeft met een seksegenoot logischerwijs veel groter dan onder jongens en meisjes die uitsluitend op het andere geslacht vallen. Toch geeft nog 2,6% van de jongens (n=106) en 4,3% van de meisjes (n=154) die alleen aantrekking voelen tot het andere geslacht aan dat ze seksuele ervaring hebben met een seksegenoot. Van deze groep was dit voor 34 jongens en 106 meisjes echter eenmalig. Van de jongeren die vooral op de andere sekse vallen, geven meisjes vaker dan jongens aan dat ze wel eens zouden willen vrijen met een seksegenoot. Jongens in deze groep geven juist vaker aan dat ze dit meer dan eens gedaan hebben. In de groep die uitsluitend op het andere geslacht valt, zeggen jongens vaker dan meisjes dat ze geen behoefte hebben aan vrijen met een seksegenoot. Meisjes in deze groep geven juist vaker aan dat ze dit wel zouden willen proberen of al eens één keer gedaan hebben.

Tabel 3.1.4 Zelfbenoeming naar (willen) vrijen met sekse-genoten^a (%)

	n	hetero	homo/ lesbisch	bi	weet niet	anders
jongens						
wil ik niet	32	85 [▲]	0	13	2	0
zou ik wel willen proberen	38	20	29 [▲]	23	20	8
één keer gedaan	24	20	7	60	13	0
vaker gedaan	94	6	65 [▲]	18	8	2
meisjes						
wil ik niet	48	63	0	11	24 [▲]	1
zou ik wel willen proberen	125	45 [▲]	5	29	16	6
één keer gedaan	33	53 [▲]	2	42	2	2
vaker gedaan	75	14	34	44 [▲]	7	2

^a = binnen groep met minstens enige aantrekking tot seksegenoten; ▲ = percentage hoger dan bij andere sekse

De meeste jongens en meisjes die niet willen vrijen met een seksegenoot noemen zichzelf hetero (vooral jongens), maar toch zijn er binnen deze groep ook jongeren die zichzelf biseksueel noemen (evenveel jongens als meisjes) of het nog niet weten (vooral meisjes). Mogelijk zijn deze jongeren überhaupt nog niet aan vrijen toe, maar voelen ze zich al wel tot beide seksen aangetrokken of kan het voor hen nog alle kanten op. Voor veel meisjes is de wens om te vrijen met een seksegenoot nog geen reden om zichzelf geen hetero meer te noemen. Jongens met deze verlangens identificeren zichzelf vaker als holebi dan meisjes. Meisjes die wel eens hebben gevreeën met een seksegenoot noemen zichzelf nog steeds overwegend hetero en pas in tweede instantie bi, terwijl het grootste deel van de jongens uit deze groep zichzelf biseksueel noemt. In totaal zijn er 11 jongens en 27 meisjes die wel eens of vaker hebben gevreeën met een seksegenoot, maar die zichzelf toch hetero noemen. Dit lijkt dus geen wijdverbreid fenomeen te zijn. Meerdere keren vrijen met een seksegenoot betekent bij jongens meestal dat ze zichzelf homo noemen, meisjes noemen zichzelf dan nog steeds vaker bi en pas in tweede instantie lesbisch. Het lijkt erop dat seksueel gedrag voor jongens sterker samenhangt met zelfbenoeming dan voor meisjes.

Tabel 3.1.5 Seksuele aantrekking naar leeftijd (%)

	jongens			meisjes		
	vooral of uitsluitend op andere geslacht	(ook) op eigen geslacht	twijfelt	vooral of uitsluitend op andere geslacht	(ook) op eigen geslacht	twijfelt
12-14 jaar	98,0 [▲]	0,7 [▼]	1,3	96,2	1,7	2,1
15-17 jaar	95,9	3,1	1,0	97,6 [▲]	1,3 [▼]	1,1
18-20 jaar	95,3 [▼]	4,3 [▲]	0,4	95,7	2,5	1,8
21-24 jaar	95,4	3,9	0,6	95,4	3,5 [▲]	1,1
n	3773	120	33	3765	93	58

▼▲ = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale leeftijdsgroep

In de jongste groepen zijn er minder jongens en meisjes die aangeven dat ze evenveel, vooral of uitsluitend op seksegenoten vallen dan in de oudste groepen. Bij jongens lijkt dit iets eerder dan bij meisjes een plafond te bereiken.

Tabel 3.1.6 (Willen) vrijen met seksegenoten naar leeftijd (%)

	jongens			meisjes		
	wil ik niet	wel willen proberen	wel eens gedaan	wil ik niet	wel willen proberen	wel eens gedaan
12-14 jaar	93,0 [▲]	5,9	1,1 [▼]	94,6 [▲]	3,8 [▼]	1,6 [▼]
15-17 jaar	88,7	7,1 [▲]	4,2 [▼]	85,4 [▲]	9,8 [▼]	4,7 [▼]
18-20 jaar	88,1	3,4 [▼]	8,5 [▲]	73,2 [▼]	17,9 [▲]	8,9 [▲]
21-24 jaar	88,0	4,0	8,1 [▲]	69,9 [▼]	19,1 [▲]	11,0 [▲]
totaal	89,3	5,1	5,6	80,5	12,8	6,7
n	3506	199	220	3150	502	163

▼▲ = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale leeftijdsgroep

Jongens van 12 tot 14 jaar staan relatief vaak afwijzend tegenover vrijen met een seksegenoot en hebben hier het minst ervaring mee. Jongens van

15 tot 17 jaar zouden dit relatief vaak wel eens willen proberen, maar hebben hier nog duidelijk minder ervaring mee dan oudere jongens. Jongens van 18 jaar en ouder hebben het vaakst wel eens met een seksegenoot gevreeën. Bij meisjes geven de meisjes onder de 18 jaar relatief vaak aan dat ze niet willen vrijen met een meisje. Meisjes van 18 jaar en ouder geven vaker aan dat ze dit wel zouden willen of wel eens hebben gedaan.

3.2 Openheid over seksuele aantrekking

Aan jongeren die evenveel, vooral of uitsluitend op seksegenoten vallen (holebi jongeren) is gevraagd of ze dit wel eens aan iemand verteld hebben. Indien dit het geval is, is gevraagd op welke leeftijd ze dit voor het eerst aan iemand verteld hebben (coming-out) en wie er op de hoogte zijn van het feit dat ze (ook) op seksegenoten vallen.

Tabel 3.2.1 Openheid over aantrekking tot seksegenoten (%)

	n	jongens	meisjes
12-17 jaar	67	50 [▼]	83
18-20 jaar	65	88	86
21-24 jaar	81	95 [▲]	91
totaal	210	79	87

▼▲ = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale leeftijdsgroep

Van alle jongeren die evenveel, vooral of uitsluitend op seksegenoten vallen heeft 21% van de jongens en 13% van de meisjes dit nog nooit aan iemand verteld. Hierin is geen verschil naar opleidingsniveau of tussen jongens en meisjes zichtbaar, maar bij jongens wel een groot verschil tussen jongens onder de 18 jaar en oudere jongens. Binnen de groep homojongeren die uit de kast zijn, waren jongens gemiddeld iets ouder (16,6 jaar) toen ze voor het eerst aan iemand vertelden dat ze op seksegenoten vallen dan meisjes (15,9), maar dit verschil is niet significant.

Bij homojongeren die uit de kast zijn, zijn in negen op de tien gevallen de meeste vrienden wel op de hoogte. Beide ouders en eventuele broers en

zussen weten hier ook vaak van. De seksuele oriëntatie wordt door ongeveer één op de drie holebi jongeren verborgen gehouden voor klasgenoten, medestudenten of collega's. Het minst vaak worden andere familieleden op de hoogte gesteld. Jongens en meisjes verschillen hierin niet significant van elkaar.

Tabel 3.2.2 Mensen die op de hoogte zijn van seksuele voorkeur^a (%)

	jongens			meisjes		
	ja	nee	n.v.t.	ja	nee	n.v.t.
moeder	81	19	0	76	23	1
vader	77	17	6	62	32	7
broers en zussen	76	15	9	68	24	8
de meeste andere familieleden	64	33	4	52	42	6
de meeste klasgenoten, medestudenten of collega's	67	29	5	69	28	3
de meeste vrienden	91	8	1	91	7	2

^a binnen groep die dit aan minstens één iemand verteld heeft

3.3 Verschillen tussen homo- en biseksuele jongeren en heterojongeren

In tegenstelling tot 2005 is in 2012 ook gevraagd naar zelfbenoeming. Daardoor kunnen we nu zien dat jongeren die vooral op het andere geslacht vallen (in 2005 werden zij gerekend tot de heteroseksuele groep) zichzelf toch vaak biseksueel of 'anders' noemen (waarbij het antwoord dat wordt ingevuld vaak ook erg lijkt op biseksueel, bijvoorbeeld bishierig of bicurious). Daarom worden holebi jongeren in deze studie gedefinieerd als jongeren die evenveel, vooral of uitsluitend op seksegenoten vallen of jongeren die vooral op de andere sekse vallen en die zichzelf labelen als een holebi-jongere. Dit zijn 149 jongens en 148 meisjes. De jongens zijn gemiddeld 19,6 jaar en de meisjes 20,0 jaar. Daarmee zijn ze gemiddeld iets ouder dan hetero jongeren. Van de jongens heeft 10% en van de meisjes 13% een niet-westerse allochtone achtergrond. Achttien procent van de jongens en 23% van de meisjes is gelovig. Een kwart van de jongens en twee vijfde van de meisjes volgt momenteel geen opleiding. Bij de meisjes is dat een relatief grote groep in verhouding tot heteroseksuele

meisjes. Lesbische en biseksuele meisjes zijn ook lager opgeleid dan hun heteroseksuele seksegenoten.

3.3.1 Verschillen in ervaringen met relaties en seks

In tabel 3.3.1 is te zien of er verschillen bestaan tussen heteroseksuele jongeren en homo- en biseksuele jongeren in de mate waarin zij ervaring hebben met verliefdheid en verkering, soloseks en orgasme, en verschillende vormen van seks met een partner.

Tabel 3.3.1 Ervaring met liefde en seks naar seksuele oriëntatie, leeftijd en sekse (%)

	15-19 jaar		20-24 jaar	
	homo	hetero	homo	hetero
jongens				
verliefdheid	96	94	93	97
verkering	76	81	85	89
masturberen	93	87	100	96
orgasme	94	91	99	99
tongzoenen	82	81	98	93
voelen en strelen	91 ^Δ	77	99	93
vingeren of aftrekken	72	62	97 ^Δ	89
geslachtsgemeenschap	47	53	76	87 ^Δ
orale seks	68 ^Δ	53	98 ^Δ	86
anale seks	43 [▲]	10	82 [▲]	27
n	1595	74	1293	67
meisjes				
verliefdheid	91	95	99	97
verkering	91 ^Δ	79	98	93
masturberen	79 [▲]	53	96 ^Δ	82
orgasme	76 ^Δ	56	94	86
tongzoenen	90	82	99	95
voelen en strelen	93 ^Δ	76	99	94

meisjes (vervolg)				
vingeren of aftrekken	89 ^Δ	64	95	92
geslachtsgemeenschap	72 ^Δ	53	81	89 ^Δ
orale seks	84 [▲]	54	93	89
anale seks	34 [▲]	11	42 ^Δ	30
n	1515	50	1300	81

[▲] = significant lager of hoger dan heterojongeren; ^Δ = significant maar marginaal verschil

Opvallend is dat, waar er verschillen tussen holebi jongeren en heterojongeren in ervaring met liefde en seks worden gevonden, de holebi jongens en meisjes vaak meer seksuele ervaring rapporteren dan hun heteroseksuele seksegenoten van dezelfde leeftijd. Alleen met geslachtsgemeenschap hebben holebi jongens en meisjes in de oudste leeftijdsgroep iets minder vaak ervaring. Wanneer men bedenkt dat geslachtsgemeenschap is gedefinieerd als ‘met de penis in de vagina gaan’, waarbij noodzakelijkerwijs een jongen én een meisje betrokken moeten zijn, is het percentage holebi jongeren dat aangeeft ervaring te hebben met geslachtsgemeenschap nog opvallend hoog. Mogelijk hebben deze jongeren inderdaad ook heteroseksuele ervaring, maar het zou ook kunnen dat ze deze vraag niet goed gelezen hebben. Bij de vervolgvragen, bijvoorbeeld over anticonceptie, werd dit in sommige gevallen ook duidelijk (“ik kan moeilijk zwanger worden van een meisje”). Binnen de groep holebi jongeren werden geen verschillen tussen laag en hoog opgeleide jongens en meisjes gevonden.

Motieven voor orale en anale seks komen behoorlijk overeen met die van heterojongeren (zie tabel 2.3.5.). Bij orale seks is het hebben van een langdurige relatie voor meisjes de belangrijkste reden (57%) om hier aan te beginnen, voor jongens is dit opwinding (70%) of het een keer willen proberen (64%). Bij anale seks is voor meisjes de belangrijkste reden dat ze het een keer wilden proberen (75%). Bij jongens is dit ook een belangrijke reden (72%), maar worden daarnaast opwinding (75%) en ‘spannend’ (61%) ook vaak genoemd. Voor ongeveer de helft van de holebi jongens en meisjes is het hebben van een langdurige relatie een belangrijk motief voor anale seks en voor de helft van de jongens en een derde van

de meisjes was verliefdheid de reden om hieraan te beginnen. Holebi meisjes werden daarnaast ook relatief vaak gedwongen tot de eerste orale (9%) of anale seks (6%).

3.3.2 Verschillen in seksuele problemen en risico's

Omdat heterojongeren gemiddeld jonger zijn dan de holebi jongeren in onze steekproef, zijn voor de volgende vergelijkingen tussen homo- en heterojongeren alleen jongeren geselecteerd van 17 tot en met 24 jaar. Het gaat om 120 homo- en biseksuele jongens en 125 lesbische en biseksuele meisjes. Hier wordt gekeken naar verschillen in ervaring met seksuele problemen, seksuele dwang, seks onder invloed van alcohol of drugs, seks voor geld of een andere beloning, seks op internet en pornogebruik.

Tabel 3.3.2 Verschillen in seksuele problemen en risico's bij jongeren van 17-24 jaar (%)

	jongens		meisjes	
	he	holebi	he	holebi
minstens één seksueel probleem	29	39 [△]	40	35
ooit gedwongen	4	16 [▲]	21	33
minstens één ongewilde ervaring	25	38 [△]	53	64
minstens één keer druk of dwang meegemaakt	27	43 [▲]	49	56
ooit iemand gedwongen hebben	4	5	1	2
minstens één keer druk of dwang uitgeoefend	31	31	17	21
seks gehad onder invloed van alcohol	71	69	68	79
seks gehad onder invloed van drugs	23	27	16	35 [△]
geld of andere beloning gegeven voor seks	14	4 [▽]	1	1
geld of andere beloning gekregen voor seks	4	14 [▲]	2	3
seksueel getint contact via sociale media	28	58 [▲]	18	34 [△]
pornogebruik	89	94	48	72 [△]
n	2105	91	2126	69

▼▲ = significant lager of hoger dan heterojongeren; ▼△ = significant maar marginaal verschil

Homoseksuele en lesbische meisjes verschillen niet of nauwelijks van heteroseksuele meisjes als het gaat om seksuele problemen en risico's. Bij

jongens vinden we wel een aantal opvallende verschillen. Zo geeft 39% van de homo- en biseksuele jongens aan dat ze minstens één seksueel probleem ervaren (bijvoorbeeld opwindings- of orgasme problemen), tegenover 29% van de heterojongens. Ook geven homo- en biseksuele jongens vaker aan dat ze wel eens tot seks gedwongen zijn, een seksuele ervaring hebben gehad tegen hun wil of onder druk zijn gezet om seks te hebben. Homo- en biseksuele jongens hebben vergeleken met heterojongens iets minder vaak geld of een andere beloning gegeven voor seks, maar wel veel vaker ontvangen. Veertien procent van deze jongens zegt wel eens iets te hebben gekregen voor seks, tegenover 4% van de heterojongens. Tenslotte hebben homo- en biseksuele jongens vaker seksuele contacten op of via internet, door bijvoorbeeld zelf iets seksueels te laten zien voor de webcam, seksueel getinte foto's of filmpjes te versturen, of seks te hebben met een partner die ze via internet hebben ontmoet.

3.3.3 *Verskil in aan soa/hiv gerelateerd gedrag bij jongens*

Mannen die seks hebben met mannen (MSM) zijn een risicogroep als het gaat om soa/hiv. Het risico op soa/hiv hangt van verschillende dingen af, maar het aantal (losse) sekspartners en het condoomgebruik hierbij spelen een prominente rol. Hier wordt gekeken naar verschillen tussen heterojongens en homo- en biseksuele jongens in het aantal sekspartners, het soort sekspartners (vast of los), het condoomgebruik met deze partners, de intentie om condooms te gebruiken met nieuwe partners en de verwachte spijt als ze dit niet doen, het kopen en bij zich dragen van condooms en het testen op soa/hiv. Net als in paragraaf 3.3.2 is ook hier alleen de leeftijdsgroep van 17 jaar en ouder geselecteerd.

Tabel 3.3.3 Verschillen in aan soa/hiv gerelateerd gedrag tussen 17-24 jarige hetero- en holebi jongens (%)

		hetero	holebi
aantal sekspartners	geen	22	19
hele leven	1	23	15
	2 of 3	24	30
	4+	31	35
n		1720	95

HOMO- EN BISEKSUELE JONGEREN

(vervolg)		hetero	holebi
vaste en losse partners hele leven	alleen vast	26	37 [▲]
	vooral vast	44	24 [▼]
	vooral los	25	27
	alleen los	5	12 [▲]
type laatste partner	one-night-stand	15	17
	losse partner	10	13
	vast, niet monogaam	6	8
	vast, niet erg verliefd	13	9
	vast, monogaam, verliefd	55	54
condoomgebruik met laatste partner	altijd	32	46 [▲]
	soms	20	19
	in het begin van de relatie	25	14 [▼]
	nooit	22	21
intentie condoom gebruiken met nieuwe partner	86	87	
verwacht spijt te hebben na onbeschermd seks	58	64	
afgelopen jaar condooms gekocht	57	52	
heeft altijd condooms bij zich	29	20 [▼]	
afgelopen jaar laten testen op soa/hiv	14	31 [▲]	
positief getest op soa/hiv	1*	3*	
n		1720	95

^{▼▲} = significant lager of hoger dan heterojongens; ^{▼▲} = significant maar marginaal verschil; * = n en % te laag om verschillen tussen groepen op significantie te kunnen toetsen.

Homo- en biseksuele jongens hebben ongeveer evenveel sekspartners gehad in hun leven als heterojongens. Heterojongens zeggen iets vaker dat dit vooral vaste partners waren en homo- en biseksuele jongens iets vaker dat dit uitsluitend vaste óf uitsluitend losse partners waren. De aard van de laatste sekspartner was voor beide groepen gelijk. Voor zowel homo- en biseksuele jongens als heterojongens was dit meestal een vaste partner, aan wie zij trouw waren en op wie zij erg verliefd waren. Met de laatste

partner gebruikten homo- en biseksuele jongens wat vaker altijd een condoom en heterojongens vaker alleen in het begin van de relatie condooms. Dit kan zowel bij anale seks als bij geslachtsgemeenschap zijn.

Homo- en biseksuele jongens verschillen niet van heterojongens in de mate waarin ze van plan zijn met nieuwe partners condooms te gebruiken: van beide groepen is de overgrote meerderheid dit van plan. De meeste jongens (hetero, bi of homo) denken ook dat ze spijt zouden hebben als ze dit niet zouden doen. Homo- en biseksuele jongens kopen ongeveer even vaak condooms als heterojongens, maar ze zeggen wel minder vaak dan heterojongens dat ze deze altijd bij zich hebben. Homo en biseksuele jongens laten zich veel vaker testen op soa/hiv dan heterojongens: 31% van de homo- en biseksuele jongens van 17 jaar en ouder heeft dit het afgelopen jaar laten doen. Het verschil in ervaring met een positieve uitslag kon niet worden getoetst.

3.4 Externe en interne homonegativiteit

Homonegativiteit bestaat uit gevoelens, gedachten en gedragingen die een negatieve kijk op homoseksualiteit reflecteren. Dat kan zowel bij heteroseksuele jongeren voorkomen (externe homonegativiteit) als bij holebi jongeren zelf (interne homonegativiteit). Het laatste wordt ook wel 'geïnternaliseerde homofobie' genoemd. Hier worden beide vormen van homonegativiteit behandeld.

Tabel 3.4.1 Externe homonegativiteit (%)

	jongens	meisjes
afkeuren dat twee meisjes met elkaar vrijen	24	30
afkeuren dat twee jongens met elkaar vrijen	57 [▲]	31
afkeuren als twee jongens zoenen op straat	51 [▲]	25
afkeuren als twee meisjes zoenen op straat	16	24 [▲]
afkeuren als jongen en meisje zoenen op straat	5	7
vriendschap verbreken met holebi vriend(in)	12 [▲]	3
bang zijn dat ander seks wil bij holebi vriend(in)	15 [▲]	7
n	3808	3796

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

Vooral heterojongens kijken duidelijker negatiever aan tegen jongens die met elkaar vrijen of zoenen dan tegen meisjes. Ruim de helft van de jongens vindt het vies als twee jongens met elkaar vrijen en keurt het af als twee jongens met elkaar zoenen op straat. Meisjes die zoenen keurt nog één op de zes jongens af, en bij een zoenend heterostel is dit nog maar één op de twintig. Ook lopen homojongens een groter risico dat vrienden van dezelfde sekse de vriendschap verbreken of bang zijn dat ze seks met hen willen dan lesbische meisjes.

Tabel 3.4.2 Externe homonegativiteit naar demografische kenmerken (M^a)

	n	jongens	meisjes
12-14 jaar	1807	2,8 [▲]	2,4 [▲]
15-17 jaar	2013	2,7 [▲]	2,4 [▲]
18-20 jaar	1829	2,3 [▼]	2,1 [▼]
21-24 jaar	2191	2,2 [▼]	2,0 [▼]
Nederlands of Westers	6551	2,4 [▼]	2,1 [▼]
Turks	285	3,2 [▲]	3,2 [▲]
Marokkaans	243	3,3 [▲]	3,0 [▲]
Surinaams	212	2,7	2,5
Antilliaans	112	2,7	2,5
niet gelovig	5175	2,3 [▼]	2,0 [▼]
beetje christelijk	1331	2,5 [▼]	2,3 [▼]
zeer christelijk	441	3,1 [▲]	2,9 [▲]
islamitisch	588	3,4 [▲]	3,2 [▲]
laag opgeleid	4524	2,6 [▲]	2,4 [▲]
hoog opgeleid	3248	2,4 [▼]	2,1 [▼]
totaal	7841	2,5[▲]	2,2[▼]

^a = gemiddelde schaalscore op basis van 6 items (1=helemaal goed/niet mee eens; 4/5=helemaal niet goed/mee eens); ^{▼▲} = significant lager of hoger dan het gemiddelde in de totale groep, minstens klein verschil.

De mate van homonegativiteit wordt sterk bepaald door alle demografische kenmerken (zie tabel 3.4.2). Homonegativiteit is relatief hoog onder de 18 jaar, bij jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond, bij zeer christelijke en islamitische jongeren en bij lager opgeleide jongeren.

Tabel 3.4.3 Interne homonegativiteit (%)

	oneens	neutraal	eens
jongens			
ik vind het geen probleem om te vertellen	24	13	63
ik vind het heel normaal dat ik homo/lesbo ben	8	21 [▲]	70
ik geef eerlijk antwoord als iemand het vraagt	55	15	30 [▲]
andere mensen mogen het best weten	53	25	22 [▲]
ik ben er trots op dat ik homo/lesbo ben	16 [▲]	17	67
ik zou liever niet homo/lesbo zijn	14 [▲]	22	64
het is niet fijn om als homo/lesbo te leven	20	32	48
n	120		
meisjes			
ik vind het geen probleem om te vertellen	12	12	76
ik vind het heel normaal dat ik homo/lesbo ben	8	8	84 [▲]
ik geef eerlijk antwoord als iemand het vraagt	72 [▲]	17	10
andere mensen mogen het best weten	67 [▲]	25	8
ik ben er trots op dat ik homo/lesbo ben	6	10	85 [▲]
ik zou liever niet homo/lesbo zijn	6	14	81 [▲]
het is niet fijn om als homo/lesbo te leven	15	22	63
n	92		

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

Onder homo- en biseksuele jongens is de mate van interne homofobie behoorlijk hoog (tabel 3.4.3). Dertig procent van de jongens zou liever hetero zijn, een kwart vindt het best een probleem om aan anderen te vertellen dat ze op jongens vallen en ruim één op de vijf vindt het niet fijn om als homo te leven. Jongens hebben meer moeite met hun seksuele oriëntatie dan meisjes. Ze vinden het minder vaak 'normaal' dat ze op

seksegenoten vallen dan meisjes, zijn het vaker eens met de stelling ‘ik zou liever niet op jongens vallen’ en ‘het is niet fijn om te leven als homo’, geven minder vaak eerlijk antwoord als iemand ze vraagt of ze op jongens vallen en zeggen minder vaak dat anderen best mogen weten dat ze homo zijn. Niet zo vreemd, als we zien hoe heterojongeren tegen homojongens en lesbische meisjes aankijken.

3.5 Verschuivingen in (opvattingen over) homoseksuele gevoelens en gedrag

Op verschillende aspecten uit dit hoofdstuk is gekeken of er sprake is van verschillen tussen 2005 en 2012. Ten eerste is gekeken of er in 2012 meer of minder jongeren zijn die zich aangetrokken voelen tot seksegenoten. Ook is gekeken of er meer of minder wordt gevreeën met seksegenoten. Daarnaast is gekeken naar verschuivingen in openheid: komen holebi jongeren bijvoorbeeld nu eerder uit de kast dan zeven jaar geleden? Ten slotte is geprobeerd inzicht te krijgen in verschuivingen wat betreft externe homonegativiteit, maar door een iets andere vraagstelling zijn deze gegevens niet goed vergelijkbaar.

Tabel 3.5.1 Verschuivingen in homoseksuele gevoelens en gedrag

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
alleen/vooral op andere geslacht vallen	96,7	96,1	96,8	96,2
evenveel op jongens als meisjes vallen	2,1	3,1 ^Δ	1,4	2,4 ^Δ
twijfelt nog	1,2	0,8	1,8	1,5
wil niet vrijen met seksegenoot	89,9	89,3	80,7	80,5
zou ik wel willen proberen	5,4	5,1	13,2	12,8
één keer gevreeën met seksegenoot	1,8	1,5	3,8	3,6
vaker gevreeën met seksegenoot	2,9	4,1	2,4	3,1
n	2327	3925	2394	3915

^Δ = hoger dan in 2005, marginaal verschil

Tussen 2005 en 2012 zijn geen verschillen te zien in seksueel gedrag: de groepen die niet willen vrijen met een seksegenoot, die dit wel eens zouden willen of die dit al eens of vaker hebben gedaan zijn ongeveer even

groot. In gevoelens van aantrekking voor seksegenoten is wel een kleine toename te zien. In 2012 gaf 3,1% van de jongens aan even veel, vooral of uitsluitend op jongens te vallen, tegenover ruim 2,1% in 2005. Bij meisjes is een toename te zien van 1,4% in 2005 naar 2,4% in 2012. De toename is het grootst in de groep van 12 tot en met 14 jaar: in deze groep neemt het percentage dat zegt te twijfelen af. Blijkbaar erkennen iets meer jongeren al op jonge leeftijd dat ze op seksegenoten vallen.

Onder holebi jongeren blijft de groep die dit wel eens aan iemand verteld heeft ongeveer even groot (niet in tabel). Bij jongens was dit 82% in 2005 en 79% in 2012 en bij meisjes respectievelijk 85 en 87%. Vergeleken met 2005 zijn jongens in 2012 wel aanzienlijk jonger wanneer ze voor het eerst aan iemand vertellen dat ze (ook) op jongens vallen. In 2005 was de coming out bij jongens gemiddeld met 17,8 jaar, in 2012 met 16,6 jaar. Bij meisjes is de verschuiving van 16,3 jaar naar 15,9 jaar niet significant.

Vergeleken met 2005 zeggen nu ongeveer evenveel jongens en meisjes dat ze een vriendschap zouden verbreken als een vriend(in) van hetzelfde geslacht homo of lesbisch zou blijken te zijn (niet in tabel). In het afkeuren van seks tussen twee meisjes of tussen twee jongens is wel een toename te zien, maar door een andere formulering in 2005 en 2012 zijn deze cijfers niet goed vergelijkbaar. In 2005 stond er namelijk de toevoeging bij dat deze jongens of meisjes veel voor elkaar voelen. Mogelijk wordt er milder geoordeeld over seks tussen twee jongens of meisjes wanneer zij veel voor elkaar voelen.

HOOFDSTUK 4

LATERE SEKSUELE ERVARINGEN

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op (seksuele) relaties tussen partners en op de kwaliteit van het huidige seksleven. Allereerst wordt beschreven hoeveel verschillende sekspartners jongeren hebben gehad. Kenmerken van seksuele contacten tussen jongeren worden vervolgens beschreven op basis van informatie over hun laatste sekspartner. Verschillende aspecten van de (relatie met) deze partner worden beschreven en er wordt nagegaan wat er op seksueel gebied met de laatste partner is gedaan en hoe vaak. Vervolgens wordt nagegaan hoe het gesteld is met de communicatie, assertiviteit, controle en het zelfvertrouwen in seksuele contacten met deze laatste partner. Daarna beschrijven we een aantal factoren dat iets zegt over de kwaliteit van het huidige seksleven: seksueel zelfbeeld, seksuele tevredenheid, alcohol- en drugsgebruik bij seks en seksuele problemen (zoals opwindingsproblemen of pijn bij het vrijen). Bekeken wordt ook in hoeverre jongeren ervaring hebben met betaalde seks en ruilseks. Dit hoofdstuk wordt net als voorgaande hoofdstukken afgesloten met een beschrijving van de belangrijkste verschillen met 2005.

4.1 Sekspartners gedurende het hele leven

Het aantal verschillende partners waar jongeren in hun hele leven geslachtsgemeenschap en/of anale seks mee hebben gehad, is nagevraagd met een open vraag. Het aantal dat hier werd ingevuld is vervolgens gecategoriseerd. Bijna de helft van de jongeren van 12 tot 25 jaar hebben nog helemaal geen sekspartners. De groep die wel ervaring heeft met geslachtsgemeenschap en/of anale seks, is ongeveer gelijk verdeeld over jongeren met één sekspartner, twee of drie sekspartners, of vier of meer sekspartners (tabel 4.1.1).

Onder 12- tot 14-jarigen is de groep die nog helemaal geen sekspartners heeft logischerwijs het grootst. Naarmate men ouder wordt neemt het aantal sekspartners toe. Jongens en meisjes verschillen hierin niet van elkaar: iets minder dan de helft van de jongeren heeft nog geen seks gehad, één op de vijf á zes jongeren had één partner, één op de zes had twee of drie partners en één op de vijf had minstens vier partners. Nederlandse jongens hebben relatief weinig en Turkse, Marokkaanse en

Antilliaanse jongens relatief veel verschillende sekspartners gehad. Bij de meisjes zijn het juist de autochtoon Nederlandse meisjes met minstens vier verschillende partners, terwijl meisjes met een Marokkaanse of Turkse achtergrond vaak nog helemaal geen sekspartners hebben. Laag opgeleide jongens en meisjes hebben ten slotte vaker vier of meer verschillende sekspartners gehad dan hun hoger opgeleide seksegenoten.

Tabel 4.1.1 Aantal sekspartners ooit naar demografische kenmerken (%)

	jongens					meisjes				
	n	0	1	2 of 3	4+	n	0	1	2 of 3	4+
11-14	875	90 [▲]	5 [▼]	2 [▼]	3 [▼]	928	95 [▲]	4 [▼]	0 [▼]	0 [▼]
15-17	1009	61 [▲]	18	11 [▼]	11 [▼]	986	58 [▲]	21	14 [▼]	7 [▼]
18-20	942	23 [▼]	24 [▲]	27 [▲]	26 [▲]	865	23 [▼]	28 [▲]	25 [▲]	24 [▲]
21-25	1067	12 [▼]	21 [▲]	25 [▲]	42 [▲]	1109	11 [▼]	24 [▲]	24 [▲]	40 [▲]
Nederlands of Westers	3266	45 [▲]	18 [▲]	17	20 [▼]	3239	44 [▼]	20	17 [▲]	19 [▲]
Turks	146	48	7 [▼]	13	33 [▲]	135	76 [▲]	12 [▼]	6 [▼]	7 [▼]
Marokkaans	112	42	10 [▼]	14	34 [▲]	126	69 [▲]	11 [▼]	8 [▼]	13
Surinaams	97	36	22	15	27	111	44	20	16	20
Antilliaans	58	26 [▼]	21	13	40 [▲]	53	34	18	19	28
laag opgeleid	2343	40 [▼]	16	18 [▲]	26 [▲]	2141	42 [▼]	19	17	22 [▲]
hoog opgeleid	1517	53 [▲]	18	15 [▼]	14 [▼]	1712	50 [▲]	20	15	15 [▼]
totaal	3886	45	17	17	21	3887	46	20	16	19

▼▲ = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep

Meisjes geven vaker aan dan jongens dat ze uitsluitend of vooral seks hebben gehad (geslachtsgemeenschap en/of anale seks) met mensen waar ze een vaste relatie mee hadden. Jongens geven juist relatief vaak aan dat ze vooral of uitsluitend losse partners hadden. Wellicht verschilt de perceptie van een 'vaste relatie' tussen jongens en meisjes, of het verschil

wordt bepaald door jongeren die seks hadden met seksegenoten, of er is een kleine subgroep meisjes die veel losse (mannelijke) partners heeft gehad.

Tabel 4.1.2 Aard van de relatie met alle sekspartners ooit (%)

	jongens	meisjes
alleen vaste partners	27	34 [▲]
vooral vaste partners	41	47 [▲]
vooral losse partners	26 [▲]	16
alleen losse partners	6 [▲]	3

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

4.2 Relatie met de laatste sekspartner

Voor de laatste sekspartner is ten eerste nagegaan wie dit is: de huidige partner, een ex-partner of iemand met wie men geen relatie had (een losse partner). Daarnaast is gevraagd hoe verliefd men was op hem of haar. Ook is gevraagd of men tijdens de relatie met deze partner seks heeft gehad met anderen of dat de laatste sekspartner zelf iemand was met wie ze vreemdgingen. Daarnaast is gevraagd waar men de laatste partner ontmoet had en hoe lang ze elkaar kenden toen ze voor het eerst seks hadden. Ten slotte wordt beschreven hoe vaak men seks heeft gehad met de laatste sekspartner.

Voor jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap en/of anale seks is de laatste persoon met wie ze dit deden meestal de huidige partner. Dat is vaker zo bij meisjes (75%) dan bij jongens (61%). Acht procent van de jongens en 6% van de meisjes geeft aan dat ze tijdens de relatie met de laatste sekspartner ook seks hadden met anderen of dat de laatste sekspartner zelf iemand was waarmee ze vreemdgingen. Jongeren ontmoetten hun laatste sekspartner vooral via vrienden (vooral meisjes) of school (vooral jongens). Een behoorlijk grote groep jongeren kon de ontmoetingslocatie niet terugvinden tussen de door ons opgestelde categorieën. Locaties die hier vooral werden genoemd zijn sport of hobby, uit de straat of buurt, of via familie (bijvoorbeeld via een broer of zus).

Tabel 4.2.1 Kenmerken van de relatie met de laatste sekspartner (% binnen seksueel ervaren groep)

		jongens	meisjes
aard relatie	huidige partner	61	75 [▲]
	ex-partner	15 [▲]	12
	geen relatie	24 [▲]	13
verliefd	niet verliefd	22 [▲]	8
	een beetje verliefd	20 [▲]	13
	erg verliefd	58	79 [▲]
vreemdgaan	ja	8	6
eerste ontmoetingslocatie	school	23 [▲]	16
	werk	8	10 [▲]
	feestje	8 [▲]	5
	uitgaan	18 [▲]	16
	vrienden	24	29 [▲]
	internet	7	7
	vakantie	6	4
overig	7	13 [▲]	
tijd voor eerste seks	minder dan 1 week	17 [▲]	8
	1 tot 4 weken	23	21
	1 tot 3 maanden	20	24 [▲]
	3 tot 6 maanden	12	14
	6 tot 12 maanden	8	9
	langer dan 1 jaar	20	24 [▲]
seksfrequentie	1 keer	19 [▲]	10
	minder dan 1 keer per week	19 [▲]	17
	ongeveer 1 keer per week	12	16 [▲]
	ongeveer 2 keer per week	23	27 [▲]
	3 keer per week of vaker	27	30 [▲]
n		2134	2093

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse.

Net als bij de allereerste geslachtsgemeenschap geven jongens aan dat ze minder lang gewacht hebben voordat ze voor het eerst seks hadden met hun laatste sekspartner dan meisjes. Voor één op de zes jongens en één op de twaalf meisjes duurde dit korter dan een week. Daartegenover staat dat één op de vijf jongens en één op de vier meisjes langer dan een jaar gewacht heeft. Jongens geven vaker dan meisjes aan dat ze niet verliefd waren op de laatste partner. Ook geven jongens vaker aan dat ze maar één keer seks hadden met de laatste partner, meisjes zeggen juist vaker dat dit minstens één keer per week gebeurde.

Tabel 4.2.2 Partnertypes naar demografische kenmerken (%)

	n	one-night-stand	losse partner	niet mono-gaam	niet erg verliefd	mono-gaam en verliefd
jongens	2129	16 [▲]	10 [▲]	7 [▲]	14 [▲]	53
meisjes	2086	8	7	5	7	73 [▲]
12-14 jaar	127	22 ^Δ	10	9	6	53 [▽]
15-17 jaar	797	18 ^Δ	9	6	12	55 [▽]
18-20 jaar	1384	12	9	5 [▽]	10	6 [▽]
21-24 jaar	1907	8 [▽]	8	6	11	66 ^Δ
Nederlands of Westers	3572	11 [▽]	8	5 [▽]	10 [▽]	66 ^Δ
Turks	105	12	10	8	21 ^Δ	49 [▽]
Marokkaans	103	30 ^Δ	10	9	18 ^Δ	32 [▽]
Surinaams	124	17	9	6	13	54 [▽]
Antilliaans	77	16	6	12 ^Δ	12	54
laag opgeleid	2634	12	9	7 ^Δ	10	61 [▽]
hoog opgeleid	1552	11	9	4 [▽]	11	65 ^Δ
totaal	4215	12	9	6	11	63

[▲] = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep;
^{▽Δ} = significant maar marginaal verschil

Voor de jongeren die ervaring hadden met geslachtsgemeenschap en/of anale seks zijn in 2005 met behulp van clusteranalyse vijf partnertypes onderscheiden. Deze indeling houden we nu voor de vergelijkbaarheid weer aan (tabel 4.2.2). Wanneer iemand maar één keer seks heeft gehad met de laatste sekspartner en de relatie inmiddels beëindigd is, wordt dit een eenmalig sekscontact genoemd. Heeft iemand vaker seks gehad met de laatste sekspartner, maar wordt deze niet door de respondent als huidige of ex-vriend(in) bestempeld, dan is dit een losse partner. Het derde type is de (ex)vriend(in) naast wie men ook seks heeft (gehad) met anderen. Bij de vierde categorie is men wel trouw aan maar niet erg verliefd op de laatste vaste partner. Het laatste type komt veruit het meeste voor, vooral bij meisjes. Dit is de groep vaste partners met wie men een monogame relatie mee heeft en op wie men erg verliefd is.

4.3 Vormen van seks met de laatste sekspartner

Zowel aan jongeren die enige ervaring hebben met vrijen (maar niet met geslachtsgemeenschap of anale seks) als aan jongeren met verdergaande seksuele ervaring, is gevraagd wat ze op seksueel gebied gedaan hebben met de laatste partner. Het antwoord op deze vraag is te vinden in tabel 4.3.1.

Tabel 4.3.1 Vormen van seks met laatste sekspartner (%)

	enige ervaring		verdergaande ervaring	
	jongen	meisje	jongen	meisje
vingeren	24	34 [▲]	85 [▲]	73
aftrekken	13	30 [▲]	56	80 [▲]
beffen	7	11 [▲]	66 [▲]	60
pijpen	7	12 [▲]	52	71 [▲]
geslachtsgemeenschap	-	-	96	97
anale seks	-	-	16	13
n	772	643	2045	2084

▲ = percentage hoger dan bij andere sekse; [▲] = significant maar marginaal verschil

Opvallend is dat een redelijk groot deel van de jongens en meisjes die geslachtsgemeenschap en/of anale seks hadden met de laatste partner, niet met deze laatste sekspartner gevingerd of afgetrokken hebben. Deze jongeren gaan dus over op penetratie, zonder de geslachtsdelen van

tevorens met de handen te stimuleren, of wellicht worden minder vergaande vormen van seks soms niet meer gerapporteerd als men eenmaal geslachtsgemeenschap of anale seks heeft met een partner. Om na te gaan of sommige groepen anale seks hebben om het maagdenvlies te sparen, is de groep die wel anale seks maar geen geslachtsgemeenschap heeft gehad met de laatste partner nader bekeken. Dit zijn 94 jongens en drie meisjes. Voor 78 jongens uit deze groep was de laatste sekspartner een jongen of man. Van de overgebleven 16 jongens en drie meisjes hadden er negen een Nederlandse of westerse achtergrond en tien een niet-westerse allochtone achtergrond. De groep die mogelijk anale seks heeft om het maagdenvlies te sparen, is dus ontzettend klein.

4.4 Competentie in de interactie met de laatste partner

Verskillende competenties kunnen van belang zijn om een seksueel contact voor beide partners veilig, prettig en gelijkwaardig te maken, zoals praten met de partner over seks, aan kunnen geven wat je wel en niet wilt (assertiviteit), controle hebben over seksuele interacties en zelfvertrouwen. Hier wordt beschreven hoe vaak er over seks gepraat wordt met de laatste partner en hoe vaak verschillende gevoelens en gedragingen voorkomen bij het vrijen met de laatste partner.

Jongens praten over alle aan hen voorgelegde seksuele thema's minder vaak met de laatste sekspartner dan meisjes, maar bij praten over condooms of eerdere seksuele ervaringen zijn de verschillen minimaal (tabel 4.4.1). Van alle onderwerpen worden wensen nog het meest besproken met de laatste partner: drie kwart van de jongens en vier vijfde van de meisjes heeft het hier met de huidige of laatste sekspartner wel eens over gehad. Eerdere ervaringen zijn het minst vaak onderwerp van gesprek.

Tabel 4.4.1 Praten over seksualiteit met de laatste partner (%)

	jongens			meisjes		
	nooit	wel eens/ regelmatig	vaak/altijd	nooit	wel eens/ regelmatig	vaak/altijd
dingen die ik leuk vind	24 [▲]	49 [▲]	27	19	43	37 [▲]
dingen die ik niet wil doen	37 [▲]	48	15	19	51 [▲]	30 [▲]
zwangerschap (voorkomen)	34 [▲]	50	16	18	58 [▲]	23 [▲]
condooms	32 [▲]	53	15	28	53	19 [▲]
eerdere seksuele ervaringen ander	34 [▲]	52	14	28	55 [▲]	17 [▲]
eigen seksuele ervaringen	36 [▲]	51	13	32	52	16 [□]
n	2877			2705		

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse; [▲] = significant maar marginaal verschil

Over het algemeen zit het goed met de assertiviteit, controle en het zelfvertrouwen in seksuele interacties van jongeren. De meeste jongens en meisjes voelen zich helemaal rustig bij het vrijen, ze laten weten wat ze lekker vinden en vragen aan de ander wat hij of zij lekker vindt, hebben voldoende te zeggen over wat er gebeurt tijdens het vrijen en doen geen dingen die ze zelf of de ander niet wil. Toch zijn hier wel een paar kanttekeningen bij te plaatsen. Negen procent van de jongens en 6% van de meisjes heeft tijdens het vrijen vaak of altijd weinig te zeggen over wat er gebeurt. Dertien procent van de jongens en 5% van de meisjes doet wel eens of vaker iets wat de ander eigenlijk niet wil. Ook voelt 17% van de meisjes zich vaak of altijd onzeker over hun uiterlijk en maakt 12% van de meisjes zich vaak of altijd zorgen of ze het wel goed doen tijdens het vrijen. Bij jongens is dit respectievelijk 5% en 8%.

Tabel 4.4.2 Assertiviteit, grenzen en onzekerheid met de laatste partner (%)

	nooit	wel eens/ regelmatig	vaak/ altijd
jongens			
ik voel me helemaal rustig	8 ^Δ	31 ^Δ	61
ik laat weten wat ik lekker vind	10	35	56
ik heb weinig te zeggen over wat er gebeurt	54	36 ^Δ	9 ^Δ
ik doe dingen die ik eigenlijk niet wil	89 ^Δ	8	3
ik vraag de ander wat hij/zij lekker vindt	15	42	42 ^Δ
ik doe dingen die de ander niet wil	87	11 ^Δ	2 ^Δ
onzekerheid over uiterlijk	64 ^Δ	31	5
onzekerheid over prestaties	44 ^Δ	48	8
n	2860		
meisjes			
ik voel me helemaal rustig	6	25	69 ^Δ
ik laat weten wat ik lekker vind	8	34	57
ik heb weinig te zeggen over wat er gebeurt	70 ^Δ	24	6
ik doe dingen die ik eigenlijk niet wil	85	13 ^Δ	3
ik vraag de ander wat hij/zij lekker vindt	19 ^Δ	45 ^Δ	35
ik doe dingen die de ander niet wil	95 ^Δ	5	1
onzekerheid over uiterlijk	31	52 ^Δ	17 ^Δ
onzekerheid over prestaties	33	53 ^Δ	13 ^Δ
n	2704		

^Δ = percentage hoger dan bij andere sekse; ^Δ = significant maar marginaal verschil

De schaal in tabel 4.4.3 bestaat uit praten over seks met de partner, assertiviteit (laten weten wat je wilt en vragen wat de ander wil), controle over interacties en zelfvertrouwen (in uiterlijk en prestaties). In tegenstelling tot 2005 is nu gevraagd of er daadwerkelijk over verschillende seksuele thema's is gesproken met de laatste partner, in plaats van of men denkt dat men dit indien gewenst zou kunnen. De gemiddelde schaalscore op interactiecompetentie is daardoor niet meer vergelijkbaar met 2005.

Tabel 4.4.3 Interactiecompetentie met de laatste partner naar demografische kenmerken (M)

	n	jongen	meisje
12-14 jaar	1807	3,0 [▼]	3,1 [▼]
15-17 jaar	2013	3,2 [▼]	3,2 [▼]
18-20 jaar	1829	3,3 [▲]	3,4 [▲]
21-24 jaar	2191	3,4 [▲]	3,5 [▲]
Pearson's r		.27***	.20***
Nederlands of Westers	6551	3,3 [▲]	3,4
Turks	285	3,3	3,5
Marokkaans	243	3,1	3,3
Surinaams	212	3,2	3,3
Antilliaans	112	3,1	3,4
laag opgeleid	4524	3,3	3,4
hoog opgeleid	3248	3,3	3,4
huidige partner	3386	3,4 [▲]	3,5 [▲]
ex-partner	940	3,2	3,2
geen partner	1313	3,1 [▼]	3,0 [▼]
totaal	7841	3,3	3,4[▲]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil

De belangrijkste demografische voorspellers van competenties bij het vrijen met de laatste partner zijn leeftijd en de aard van de relatie met de laatste partner. Zowel jongens en meisjes worden competentier in seksuele interacties naarmate ze ouder worden, maar hierbij moet wel opgemerkt worden dat dit verband wegvalt wanneer ook rekening wordt gehouden met de mate waarin jongeren seksuele ervaring hebben. Blijkbaar worden jongeren vaardiger naarmate zij ervaring hebben met verdergaande vormen van seks, of durven jongeren een stapje verder te gaan wanneer zij zichzelf vaardiger voelen. Daarnaast is de interactiecompetentie hoger wanneer de laatste sekspartner hun huidige vaste partner is. Met deze partner wordt vaker over seks gesproken, kunnen jongeren beter aangeven

wat ze wel en niet willen, beter grenzen aangeven en respecteren en voelen ze zich zelfverzekerder, dan wanneer de laatste sekspartner hun ex is of wanneer ze helemaal geen relatie hadden met hem of haar.

4.5 Seksueel zelfbeeld

Seksueel zelfbeeld heeft betrekking op een aantal gevoelens rond en opvattingen over seksualiteit. Het gaat over schuld- en schaamte over seksuele gevoelens, over het belang wat jongeren aan seks hechten en over het plezier wat ze beleven aan seks. Daarnaast maakt iemands lichaamsbeeld deel uit van zijn of haar seksueel zelfbeeld.

De meeste jongeren hebben weinig negatieve gevoelens over seks (schuld, schaamte, seks vies vinden) en veel positieve gevoelens (belangrijk, van alles willen uitproberen, fijn) over seks, maar er zijn wel grote verschillen tussen jongens en meisjes. Meisjes zeggen vaker dan jongens dat ze zich schamen als ze seksuele gevoelens (zouden) hebben, dat ze zich schuldig voelen als ze (zouden) masturberen, dat ze seks eigenlijk vies vinden en dat ze nog niet toe zijn aan seks. Jongens zeggen juist vaker dat ze seks belangrijk vinden, dat ze van alles willen uitproberen en dat ze seks erg fijn vinden. Jongens zijn daarnaast meer tevreden over hun lichaam en geslachtsdelen. Jongens zouden wel vaak gespierder willen zijn: meer dan de helft van de jongens is het eens met deze stelling. Bij meisjes is dat maar een kwart, terwijl twee op de vijf meisjes zichzelf wel te dun of te dik vindt.

Tabel 4.5.1 Seksueel zelfbeeld (%)

	oneens	neutraal	eens
jongens			
ik schaam me bij seksuele gevoelens	81 ^Δ	13	6
ik vind seks eigenlijk vies	90 [▲]	7	4
ik voel me schuldig bij seksuele gevoelens	85 ^Δ	11	4
ik voel me schuldig na masturberen	74 ^Δ	17	9
seks is voor mij belangrijk	19	28	53 [▲]
ik wil van alles uitproberen op seksueel gebied	24	27	49 [▲]
ik ben nog niet aan seks toe	69 [▲]	14 [▲]	18
ik vind seks erg fijn	9	25	66 [▲]
ik denk dat ik best aantrekkelijk ben	15	40	46 [▲]
ik ben tevreden over mijn geslachtsdelen	11	21	69 [▲]

(vervolg)	oneens	neutraal	eens
ik vind mezelf te dik of te dun	53 [▲]	26	21
ik zou gespierder willen zijn	20	25	55 [▲]
n	3780		
meisjes			
ik schaam me bij seksuele gevoelens	74	18 [▲]	9 [▲]
ik vind seks eigenlijk vies	78	14 [▲]	8 [▲]
ik voel me schuldig bij seksuele gevoelens	82	13 [▲]	5
ik voel me schuldig na masturberen	66	23 [▲]	11 [▲]
seks is voor mij belangrijk	31 [▲]	26	43
ik wil van alles uitproberen op seksueel gebied	37 [▲]	30 [▲]	33
ik ben nog niet aan seks toe	59	11	30 [▲]
ik vind seks erg fijn	18 [▲]	28 [▲]	54
ik denk dat ik best aantrekkelijk ben	22 [▲]	39	39
ik ben tevreden over mijn geslachtsdelen	17 [▲]	33 [▲]	50
ik vind mezelf te dik of te dun	32	28	40 [▲]
ik zou gespierder willen zijn	53 [▲]	24	23
n	3804		

[▲] = percentage hoger dan bij jongens; [▲] = significant maar marginaal verschil

Seksueel zelfbeeld hangt vooral samen met leeftijd, religie en seksuele ervaring (tabel 4.5.2). Hoe ouder jongens en meisjes worden, hoe meer positieve gevoelens en hoe minder negatieve gevoelens zij hebben, zowel over seks als over hun eigen lichaam. De verbanden met leeftijd variëren van zwak ($r = .13$) tot sterk ($r = .50$). Bovendien worden verschillen tussen jongens en meisjes met het ouder worden kleiner. Jongeren met meer seksuele ervaring hebben meer positieve en minder negatieve gevoelens over seks en een positiever lichaamsbeeld. Deze jongeren zijn doorgaans ook ouder, maar het is niet zo dat het verband tussen zelfbeeld en seksuele ervaring volledig verklaard wordt door leeftijd, of andersom: leeftijd en seksuele ervaring zijn dus beide belangrijk. Daarnaast hebben niet of een beetje gelovige jongeren meer positieve en minder negatieve gevoelens dan zeer christelijke en islamitische jongeren. Bij meisjes speelt etniciteit nog een rol: Nederlandse en Surinaamse meisjes hebben relatief veel positieve en weinig negatieve gevoelens over seks, voor Turkse meisjes geldt juist het omgekeerde.

Tabel 4.5.2 Seksueel zelfbeeld naar demografische kenmerken (M^a)

	negatieve gevoelens over seks		positieve gevoelens over seks		positief lichaamsbeeld	
	jongen	meisje	jongen	meisje	jongen	meisje
12-14 jaar	2,3 [▲]	2,7 [▲]	3,0 [▼]	2,3 [▼]	3,4 [▼]	3,0 [▼]
15-17 jaar	1,8	2,1 [▲]	3,5 [▼]	3,0 [▼]	3,5 [▼]	3,2 [▼]
18-20 jaar	1,6 [▼]	1,7 [▼]	3,8 [▲]	3,6 [▲]	3,7 [▲]	3,4 [▲]
21-25 jaar	1,4 [▼]	1,6 [▼]	4,0 [▲]	3,7 [▲]	3,7 [▲]	3,6 [▲]
pearson's r	-.36***	-.48***	.41***	.50***	.13***	.25***
Nederlands of Westers	1,7 [▼]	2,0 [▼]	3,6 ^Δ	3,2 [▲]	3,6 [▼]	3,3 [▼]
Turks	1,9	2,6 [▲]	3,5	2,6 [▼]	3,9	3,5
Marokkaans	2,1 [▲]	2,4	3,5	2,8	3,8	3,3
Surinaams	1,8	2,0 [▼]	3,7	3,2 [▲]	3,8	3,5
Antilliaans	1,8	2,0	3,6	3,2	3,7	3,5
niet gelovig	1,6 [▼]	1,9 [▼]	3,7 [▲]	3,3 [▲]	3,6	3,3
beetje christelijk	1,8 [▼]	1,9 [▼]	3,5 [▲]	3,2 [▲]	3,6	3,2 [▼]
zeer christelijk	2,2 [▲]	2,4 [▲]	3,2 [▼]	2,9 [▼]	3,6	3,4 [▲]
islamitisch	2,1 [▲]	2,6 [▲]	3,4	2,5 [▼]	3,7	3,4
laag opgeleid	1,7	2,0	3,6	3,2	3,6	3,3
hoog opgeleid	1,7	2,0	3,6	3,2	3,6	3,4 [▲]
(bijna) geen ervaring	2,3 [▲]	2,8 [▲]	2,8 [▼]	2,2 [▼]	3,4 [▼]	3,1 [▼]
enige ervaring	1,8	2,3 [▲]	3,4	2,9 [▼]	3,4 [▼]	3,0 [▼]
verdergaande ervaring	1,4 [▼]	1,5	4,0 [▲]	3,8 [▲]	3,8 [▲]	3,5 [▲]
totaal	1,7	2,0[▲]	3,6[▲]	3,2	3,6[▲]	3,3

^a gemiddelde schaalscore (1=helemaal oneens, 5=helemaal eens); [▼]▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ^Δ = significant maar marginaal verschil

4.6 Tevredenheid over het seksleven

De kwaliteit van het seksleven van jongeren kan deels worden afgelezen aan de mate waarin zij hier tevreden over zijn. Daarbij kan men over verschillende aspecten van het seksleven een andere mening hebben. Het kan bijvoorbeeld zijn dat iemand heel tevreden is over de kwaliteit van seksuele contacten, maar niet over de frequentie waarmee hij of zij seks heeft. De tevredenheid met deze verschillende aspecten van het seksleven wordt hier beschreven.

Tabel 4.6.1 Seksuele satisfactie (% in groep die minstens gestreeld heeft)

	jongens			meisjes		
	tevreden	neutraal	ontevreden	tevreden	neutraal	ontevreden
seksfrequentie	58	22	20 ^Δ	65 ^Δ	20	14
contact met de ander	74	17 ^Δ	9 ^Δ	78 ^Δ	15	7
hoe lekker de seks is	83 ^Δ	12	5	79	14 ^Δ	6 ^Δ
seksleven algemeen	65	20	15 ^Δ	73 ^Δ	18	9

^Δ = percentage hoger dan bij andere sekse, marginaal verschil

Jongens en meisjes verschillen wel in de mate waarin ze tevreden zijn over verschillende aspecten van hun seksleven, maar deze verschillen zijn marginaal. Meisjes zijn meer tevreden dan jongens over de seksfrequentie en het contact met de ander tijdens het vrijen en daardoor ook over hun seksleven in het algemeen. Jongens zijn alleen meer tevreden dan meisjes over hoe lekker het vrijen is.

Alleen bij meisjes worden enkele marginale demografische verschillen gevonden met betrekking tot seksuele satisfactie. In de jongste groep zijn meisjes relatief ontevreden over hun seksleven. Ook zijn laag opgeleide meisjes iets minder tevreden dan hun hoger opgeleide seksegenoten. De verschillen zijn echter bijzonder klein.

Tabel 4.6.2 Verschillen tussen demografische groepen in seksuele satisfactie (M^a)

	jongens	meisjes
12-14 jaar	3,8	3,7 [∇]
15-17 jaar	3,8	3,9
18-20 jaar	3,9	4,0 ^Δ
21-25 jaar	3,9	3,9
Nederlands of Westers	3,9	4,0
Turks	4,0	3,9
Marokkaans	3,9	3,9
Surinaams	3,9	4,0
Antilliaans	3,9	4,0
laag opgeleid	3,9	4,0 ^Δ
hoog opgeleid	3,8	3,9
totaal	3,9[∇]	3,9^Δ

^a gemiddelde schaalscore (1=erg ontevreden, 5=erg tevreden); ^{Δ∇} = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep, marginaal verschil

4.7 Seks onder invloed van alcohol en drugs

Aan de jongeren met enige seksuele ervaring (minstens met voelen en strelen) is gevraagd of ze wel eens iets doen op seksueel gebied onder invloed van drank of drugs. Aan de jongeren die hier bevestigend op antwoorden is vervolgens gevraagd naar de redenen hiervoor.

Een behoorlijk groot deel van de jeugd met enige seksuele ervaring heeft het afgelopen jaar wel eens gevreeën onder invloed van alcohol. Ook seks na het gebruik van marihuana komt wel voor, iets vaker bij jongens (20%) dan bij meisjes. Andere drugs worden veel minder vaak gebruikt bij seks, maar een paar (speed, poppers en viagra) wel vaker door jongens dan door meisjes.

Tabel 4.7.1 Seks onder invloed van alcohol en drugs (% in groep die minstens gestreeld heeft)

	jongens	meisjes
alcohol	62	63
marihuana	20 ^Δ	13
xtc	4	3
cocaïne	3	3
ghb	2	1
speed	3 ^Δ	2
poppers	2 ^Δ	1
viagra	3 ^Δ	2
n	2829	2677

^Δ = percentage hoger dan bij andere sekse, marginaal verschil

De meeste jongeren zeggen dat ze geen reden hadden voor alcohol- of drugsgebruik voorafgaand aan seks. Ook de antwoorden die zijn gegeven bij de ‘anders namelijk’ categorie vallen hier vrijwel allemaal onder. De meeste jongeren geven hier aan dat ze alcohol hadden gedronken (bijvoorbeeld tijdens het uitgaan) en daarna toevallig seks hadden. Een enkeling zegt dat ze seks onder invloed een keer wilden uitproberen (vooral bij Viagra) of dat ze er geil of lossier van worden. Eén op de zes jongens en één op de negen meisjes gebruikte drank of drugs om makkelijker contact te maken. Eén op de vijf jongens en meisjes die wel eens seks hadden onder invloed van drugs doet dit omdat de seks er naar eigen zeggen lekkerder van wordt.

Tabel 4.7.2 Redenen voor seks onder invloed van alcohol en drugs (%)

	alcohol		drugs	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes
geen reden voor	60 ^Δ	56	54	51
makkelijker contact	16 ^Δ	11	17	13
seks is lekkerder	9	10	20	22
andere reden	25	31 ^Δ	23	30 ^Δ
n	1756	1688	622	418

^Δ = percentage hoger dan bij andere sekse, marginaal verschil

Tabel 4.7.3 Seks onder invloed van alcohol of drugs naar demografische variabelen (% binnen groep die minstens gestreeld heeft)

	n	alcohol		drugs	
		jongens	meisjes	jongens	meisjes
12-14 jaar	527	31 [▼]	34 [▼]	11 [▼]	10 [□]
15-17 jaar	1375	52 [▼]	57 [▼]	23	14
18-20 jaar	1592	68 [▲]	69 [▲]	22	16
21-24 jaar	2012	76 [▲]	69 [▲]	25 [▲]	18 [▲]
Nederlands of Westers	4656	66 [▲]	67 [▲]	22	16
Turks	158	39 [▼]	40 [▼]	19	16
Marokkaans	145	27 [▼]	29 [▼]	20	22
Surinaams	151	39 [▼]	48 [▼]	17	18
Antilliaans	80	63	51	31	13
niet gelovig	3784	67 [▲]	68 [▲]	23	18 [▲]
beetje christelijk	930	64	62	18 [▼]	11 [▼]
zeer christelijk	282	39 [▼]	40 [▼]	12 [▼]	6 [▼]
islamitisch	312	34 [▼]	23 [▼]	22	13
laag opgeleid	3300	61	61 [▼]	25 [▲]	18 [▲]
hoog opgeleid	2162	64	66 [▲]	18 [▼]	13 [▼]
(zeer) sterk stedelijk	2602	61	62	24 [▲]	16
matig stedelijk	1317	61	60	21	15
weinig tot niet stedelijk	1587	66 [▲]	67 [▲]	20 [▼]	15
totaal		62	63	22[▲]	16[▼]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▼▲ = significant maar marginaal verschil

Leeftijd, etniciteit en religie zijn de belangrijkste voorspellers van seks onder invloed van alcohol. Bij drugsgebruik worden minder verschillen naar demografie gevonden, maar ook hier zijn leeftijd en religie de belangrijkste voorspeller. Onder 12- tot 14-jarigen, en ook nog wel onder 15- tot 17-jarigen, komt seks onder invloed van alcohol en drugs veel minder vaak voor dan in de oudste leeftijdsgroepen. Daarnaast hebben

Nederlandse jongeren veel vaker wel eens seks onder invloed van alcohol dan jongeren met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond. Hetzelfde geldt voor niet religieuze jongeren wanneer zijn worden vergeleken met zeer christelijke of islamitische jongeren. Weinig tot zeer christelijke jongeren hebben relatief zelden seks onder invloed van drugs. Voor opleidingsniveau zijn de verschillen marginaal, maar hoog opgeleide meisjes gebruiken iets vaker alcohol en laag opgeleide jongens en meisjes iets vaker drugs voorafgaand aan seks. Daarnaast komt seks onder invloed van alcohol iets vaker voor in weinig tot niet stedelijke gemeenten en combineren jongens in de grote steden juist iets vaker drugs met seks.

4.8 Seksuele problemen

Een seksueel probleem is pas een probleem als iemand hier ook last van heeft. Iemand die nooit zin heeft in seks, maar die hier geen last van heeft, heeft dus geen seksueel probleem. In dit onderzoek is het 'lastvereiste' in de vraagstelling opgenomen. Voor een vijftal mogelijke problemen op seksueel gebied is nagegaan hoe vaak men hier in het afgelopen jaar last van had: geen zin, moeilijk opgewonden worden of blijven, niet klaarkomen, te snel klaarkomen en pijn tijdens het vrijen. De resultaten zijn te vinden in tabel 4.8.1.

Tabel 4.8.1 Seksuele problemen in het afgelopen jaar (% in groep die minstens gestreeld heeft)

	jongens			meisjes		
	nooit	wel eens	minstens regelmatig	nooit	wel eens	minstens regelmatig
geen zin in seks	57 [▲]	37	6	32	51 [▲]	17 [▲]
moeilijk opgewonden	71 [▲]	24	5	53	34 [▲]	13 [▲]
niet klaarkomen	73 [▲]	22	5	40	37 [▲]	23 [▲]
te snel klaarkomen	47	34 [▲]	19 [▲]	77 [▲]	17	5
pijn tijdens seks	87 [▲]	10	2	54	35 [▲]	11 [▲]
minstens één probleem	27 [▲]	46	27	17	45	37 [▲]

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

Seksuele problemen komen bij jongeren, vooral onder meisjes, behoorlijk vaak voor. Bijna de helft van de meisjes met minstens enige seksuele ervaring zegt dat ze wel eens of vaker opwindingsproblemen ervaren of pijn hebben tijdens de seks. Ruim een derde van de meisjes heeft er wel

eens last van dat ze niet klaarkomen en een kwart heeft dit zelfs regelmatig of vaker. De helft van de meisjes heeft er wel eens last van dat ze geen zin heeft in seks en één op de zes heeft dit regelmatig of vaker. Het enige probleem dat jongens vaker hebben dan meisjes is dat ze te snel klaarkomen naar hun zin: een derde van de jongens heeft dit wel eens en één op de vijf regelmatig of vaker.

Tabel 4.8.2 Seksuele problemen* naar demografische variabelen (%)

	n	jongens	meisjes
12-14 jaar	508	19 [▼]	29 [▼]
15-17 jaar	1285	19 [▼]	34 [▼]
18-20 jaar	1548	30 [▲]	41 [▲]
21-24 jaar	1964	31 [▲]	39
Nederlands of Westers	4501	27	37
Turks	150	23	31
Marokkaans	140	33	29
Surinaams	146	27	42
Antilliaans	74	19	45
laag opgeleid	3150	28 [▲]	38
hoog opgeleid	2113	24 [▼]	38
enige ervaring	1330	18 [▼]	25 [▼]
verdergaande ervaring	3974	30 [▲]	42 [▲]
n	5305	27 [▼]	37 [▲]

* = minstens één seksueel probleem waar men minstens regelmatig last van heeft; ▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ^{▲▼} = significant maar marginaal verschil

Het hebben van tenminste één seksueel probleem waar men minstens regelmatig last van heeft hangt vooral samen met seksuele ervaring. Jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap en/of anale seks hebben hier vaker last van dan jongeren die nog wat minder ver zijn. Van de groep met verdergaande ervaring heeft 30% van de jongens en 42% van

de meisjes minstens regelmatig last van minstens één seksueel probleem. Bij jongens speelt leeftijd, los van ervaring, ook nog een rol. Jongens van 17 jaar en jongeren hebben minder vaak een seksueel probleem dan jongens van 18 jaar of ouder. Ook hebben laag opgeleide jongens iets vaker een seksueel probleem dan hun hoger opgeleide seksegenoten.

4.9 Ruilseks en betaalde seks

In tegenstelling tot 2005 zijn geld betalen voor seks of iets anders geven of ontvangen voor seks (ruilseks) nu met losse items nagevraagd. Daarnaast is een losse vraag gesteld naar prostitutiebezoek.

Tabel 4.9.1 Ruilseks en betaalde seks (%)

	jongens	meisjes
seks met een prostituee	7,3	-
voor seks betaald	6,5 [▲]	0,1
iets anders gegeven voor seks	3,4 [▲]	0,5
geld gekregen voor seks	2,1 [▲]	0,8
iets anders gekregen voor seks	3,3 [▲]	1,5
n	3534	3598

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse; [▲] = percentage hoger dan bij andere sekse, marginaal verschil

Met al deze vormen van betaalde seks en ruilseks hebben jongens vaker ervaring dan meisjes, dus ook met het ontvangen van geld of andere beloningen. De groep meisjes die ervaring heeft met betaalde seks of ruilseks is te klein om demografische verschillen te kunnen toetsen: tabel 4.9.2 heeft daarom alleen betrekking op jongens. Binnen deze groep zijn duidelijke demografische verschillen zichtbaar. Oudere jongens hebben logischerwijs een grotere kans om ooit een prostituee te hebben bezocht en/of betaald te hebben (gekregen) voor seks. Daarnaast zijn etniciteit en religie belangrijke voorspellers: jongens met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond en/of Islamitische jongens hebben relatief vaak een prostituee bezocht of betaald voor seks. Daarnaast hebben laag opgeleide jongens vaker ervaring met prostitutiebezoek en/of betalen voor seks (en ook iets vaker geld of een beloning gekregen) dan hun hoger opgeleide seksegenoten.

Tabel 4.9.2 Ruilseks en betaalde seks naar demografie bij jongens (%)

	n	seks met een prostituee	geld of iets anders gegeven	geld of iets anders gekregen
12-14 jaar	796	1 [▼]	1 [▼]	1 [▼]
15-17 jaar	883	4 [▼]	5 [▼]	5
18-20 jaar	865	9 [▲]	11 [▲]	5 [▲]
21-24 jaar	990	13 [▲]	15 [▲]	5
Nederlands of Westers	2999	5 [▼]	6 [▼]	4
Turks	120	21 [▲]	19 [▲]	6
Marokkaans	103	27 [▲]	26 [▲]	4
Surinaams	87	16 [▲]	21 [▲]	5
Antilliaans	44	13	15	0
niet gelovig	2444	6 [▼]	7 [▼]	4
beetje christelijk	552	6	7	4
zeer christelijk	170	6	8	3
Islamitisch	244	26 [▲]	24 [▲]	7
laag opgeleid	2068	10 [▲]	11 [▲]	5 [▲]
hoog opgeleid	1437	4 [▼]	5 [▼]	2 [▼]
(zeer) sterk stedelijk	1655	9 [▲]	10 [▲]	4
matig stedelijk	936	6 [▼]	7	4
weinig tot niet stedelijk	943	6 [▼]	6 [▼]	4
totaal	3534	7	9	4

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil

4.10 Verschuivingen in seksueel gedrag en seksuele beleving

Verschillen tussen 2005 en 2012 zijn nagegaan voor aantallen en typen sekspartners, ervaring met bepaalde seks en ruilseks en voor competenties in interacties, seksueel zelfbeeld, tevredenheid en seksuele problemen.

Tabel 4.10.1 Verschuivingen aantal en type sekspartners (%)

		jongens		meisjes	
		2005	2012	2005	2012
aantal	geen	43	45	42	46 ^Δ
sekspartners	één	17	17	22	20 [∇]
	twee of drie	19	17	19	16 [∇]
	vier of meer	21	21	16	19 ^Δ
	laatste partner				
	eenmalig sekscontact	12	16 ^Δ	8	8
	losse partner	11	10	5	7 ^Δ
	vast, niet monogaam	9	7 [∇]	7	5 [∇]
	vast, niet erg verliefd	13	14	10	7 [∇]
	vast, monogaam, verliefd	55	53	71	73
tijd voor eerste keer seks met laatste partner	minder dan een week	14	17	9	8
	1 tot 4 weken	24	23	20	21
	1 tot 3 maanden	24	20 [∇]	22	24
	3 tot 6 maanden	15	12	18	14 [∇]
	6 tot 12 maanden	9	8	12	9 [∇]
	langer dan een jaar	14	20 ^Δ	19	24 ^Δ
n		2204	3889	2314	3887

^{Δ∇} = respectievelijk hoger of lager dan in 2005, marginaal verschil

In het aantal sekspartners ooit zijn weinig verschuivingen te zien (tabel 4.10.1). Bij jongens wordt geen enkele verschuiving gevonden, bij meisjes zijn er iets meer meisjes die nog helemaal geen sekspartners hebben of juist vier of meer sekspartners, en minder meisjes die één, twee of drie partners hebben gehad. Ook de aard van de relatie met de laatste sekspartner blijft redelijk constant: voor een grote en constante groep jongeren is dit een vaste partner aan wie men trouw is en op wie men erg

verliefd is. Bij jongens was de laatste partner wel iets vaker een one-night stand en iets minder vaak een vaste partner aan wie men niet trouw was, bij meisjes was de laatste partner iets vaker een losse partner met wie men vaker seks had gehad en minder vaak een vaste partner aan wie men niet trouw was of op wie men niet verliefd was. In de tijd dat ze de laatste partner kenden voordat ze voor het eerst seks hadden met elkaar is een lichte verschuiving te zien: de groep die meer dan een jaar wacht is iets groter geworden, van 14% naar 20% bij de jongens en van 19% naar 24% bij de meisjes.

Tabel 4.10.2 Verschuivingen in betaalde seks en ruilseks (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
geld of een andere beloning gegeven voor seks	6	10 ^Δ	0	1
geld of een andere beloning gekregen voor seks	2	4 ^Δ	1	2
n	2204	3889	2314	3887

^Δ = hoger dan in 2005, marginaal verschil

Bij jongens een kleine toename te zien in het percentage dat aangeeft wel eens geld of iets anders te hebben gegeven of gekregen voor seks. De methode van vragen was echter in 2005 en 2012 niet helemaal vergelijkbaar. In tegenstelling tot 2005 zijn in 2012 geld en andere beloningen uit elkaar gehaald, er wordt niet meer gesproken over ‘beloningen’ maar over ‘iets geven’ en er worden voorbeelden genoemd van wat er dan gegeven zou kunnen worden. Dit heeft mogelijk tot een hogere rapportage van ruilseks geleid.

Tabel 4.10.3 Verschuivingen in competenties in seksuele interacties (% minstens regelmatig)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
ik voel me helemaal rustig*	90	79 [▼]	90	84 [▼]
ik laat precies weten wat ik lekker vind	87	75 [▼]	83	78 [▼]
ik heb weinig te zeggen over wat er gebeurt*	26	20 [▼]	19	12 [▼]
ik doe dingen die ik eigenlijk niet wil	8	6 [▼]	6	5
ik vraag de ander wat hij/zij lekker vindt	74	65 [▼]	62	57 [▼]
ik doe dingen die de ander niet wil	7	5 [▼]	4	2 [▼]
onzekerheid over uiterlijk	13	12	25	29 [△]
onzekerheid over prestaties*	15	19 [△]	19	24 [△]
n	1553	2860	1631	2704

▼ = significant lager dan het percentage in 2005; △ = respectievelijk hoger en lager dan in 2005, marginaal verschil; * = dit item is in 2005 iets anders geformuleerd

Bij de meeste competenties in seksuele interacties zien we in 2012 een afname in het percentage dat dit minstens regelmatig deed bij het vrijen met de laatste partner. Dat geldt zowel voor items die competentie reflecteren (zoals 'ik voel me rustig' of 'ik laat weten wat ik lekker vind') als voor items die juist incompetentie reflecteren (zoals 'ik heb weinig te zeggen over wat er gebeurt' of 'ik doe dingen die ik eigenlijk niet wil'). Sommige vragen waren in 2005 iets anders geformuleerd. Zo werd er in 2012 gesproken over 'helemaal rustig voelen' en in 2005 over 'helemaal op mijn gemak voelen'. Dat kan natuurlijk wel net een iets andere betekenis hebben voor de jongeren. Echter: ook op de vragen die exact hetzelfde geformuleerd zijn ('ik laat precies weten wat ik lekker vind') zien we een verschuiving. De gemiddelde score op deze acht items is in 2012 voor zowel jongens als meisjes iets lager (respectievelijk 4,1 en 4,0) dan in 2005 (respectievelijk 4,2 en 4,1).

Tabel 4.10.4 Verschuivingen in seksueel zelfbeeld (% mee eens)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
ik schaam me bij seksuele gevoelens	7	6	8	9
ik vind seks eigenlijk vies	5	4	7	8
ik voel me schuldig bij seksuele gevoelens	5	4	5	5
ik voel me schuldig na masturberen*	11	9 [∇]	13	11
seks is voor mij belangrijk	59	53 [∇]	50	43 [∇]
ik wil van alles uitproberen op het gebied van seks	56	49 [∇]	39	33 [∇]
ik ben nog niet aan seks toe	16	18	24	30 [△]
ik denk dat ik best aantrekkelijk ben	40	46 [△]	35	39 [△]
ik ben tevreden over mijn geslachtsdelen*	61	69 [△]	46	50 [△]
n	2132	3780	2208	3804

^{△∇} = respectievelijk hoger en lager dan in 2005, marginaal verschil; * dit item is in 2005 iets anders geformuleerd

Wat seksueel zelfbeeld betreft zijn er enkele kleine verschillen met 2005. Jongens geven iets minder vaak aan dat ze zich schuldig voelen na masturbatie. Zowel jongens als meisjes geven minder vaak aan dat ze seks belangrijk vinden of van alles uit willen proberen op seksueel gebied. Daarnaast lijkt het lichaamsbeeld bij zowel jongens als meisjes in 2012 iets positiever te zijn dan in 2005. Deze verschuivingen zijn vooral duidelijk in de jongste leeftijdsgroepen (12-14 en 15-17 jaar; niet in tabel).

Tabel 4.10.5 Verschuivingen in seksuele satisfactie (% tevreden, jongeren met enige ervaring)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
tevreden over seksfrequentie	66	58 [∇]	73	65 [∇]
tevreden over het contact met de ander	79	74 [∇]	81	78 [∇]
tevreden over hoe lekker de seks is	88	83 [∇]	87	79 [∇]
tevreden over het seksleven in het algemeen	72	65 [∇]	77	73 [∇]
n	1304	2834	1466	2677

[∇] = lager dan in 2005, marginaal verschil

In 2012 zijn zowel jongens als meisjes met enige seksuele ervaring iets minder tevreden over hun seksleven dan in 2005. Dat betreft zowel de seksfrequentie en het contact met de ander tijdens het vrijen als hoe lekker het vrijen is. Ook de gemiddelde score op deze vier items is in 2012 voor zowel jongens als meisjes iets lager (beide 3,9) dan in 2005 (respectievelijk 4,0 en 4,1) (niet in tabel).

Tabel 4.10.6 Verschuivingen in seksuele problemen (% minstens regelmatig)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
geen zin in seks	4	6 ^Δ	17	17
moeilijk opgewonden worden of blijven	3	5 ^Δ	11	13
niet klaarkomen bij het vrijen	4	5	28	23 [∇]
te snel klaarkomen bij het vrijen	22	19	5	5
pijn bij het vrijen	2	2	11	11
n	1296	2703	1462	2601

^{Δ∇} = respectievelijk hoger en lager dan in 2005, marginaal verschil

Wat seksuele problemen betreft zijn er nauwelijks verschillen tussen 2005 en 2012 (tabel 4.10.6). Jongens geven iets vaker aan dat ze minstens regelmatig last hebben van geen zin hebben in seks of van moeilijk opgewonden worden of blijven, maar de verschillen zijn heel erg klein. Meisjes geven minder vaak aan dat ze orgasmeproblemen hebben. In 2005 had nog 28% van de meisjes hier minstens regelmatig last van, in 2012 23%.

HOOFDSTUK 5

BESCHERMINGSGEDRAG EN SEKSUELE RISICO'S

In dit hoofdstuk wordt beschreven in hoeverre jongeren zich beschermen tegen soa, hiv en ongewenste zwangerschap, zowel bij de eerste geslachtsgemeenschap als met de laatste partner. Ook wordt bekeken welke groepen zich beter en minder goed beschermen en wat motieven en drempels zijn voor anticonceptie- en condoomgebruik. Daarnaast worden een aantal factoren onder de loep genomen die van invloed kunnen zijn op beschermingsgedrag: kennis van voortplanting en soa/hiv, risicoperceptie, intenties, vaardigheden (bijvoorbeeld de pil niet vergeten of altijd een condoom bij de hand hebben) en praten met de partner over de preventie van zwangerschap en soa. Vervolgens wordt beschreven of men zich in het afgelopen jaar op soa of hiv heeft laten testen, wat de uitslag hiervan was en of men ervaring heeft met (ongeplande) zwangerschap en abortus in het afgelopen jaar. Dit hoofdstuk wordt wederom afgesloten met een blik op de belangrijkste verschuivingen ten opzichte van 2005.

5.1 Anticonceptie- en condoomgebruik bij de eerste geslachtsgemeenschap

Aan de jongeren die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad, is gevraagd of er bij de eerste ervaring hiermee iets werd gedaan om zwangerschap te voorkomen. Vervolgens werd gevraagd wat er dan werd gedaan. De meeste jongeren geven dan aan dat de pil en/of een condoom werd gebruikt. Andere anticonceptiemethoden (zoals het spiraaltje, de pleisterpil of de NuvaRing) werden bij de eerste geslachtsgemeenschap vrijwel niet gebruikt. De kleine groep die aangaf dat de eerste keer wel een dergelijke methode werd toegepast, is samengenomen met de groep waarbij de pil werd gebruikt. De groep die zei dat een onbetrouwbare methode werd toegepast (zoals de penis terugtrekken voor het klaarkomen of periodieke onthouding), of die niet (meer) weet of er iets is gebruikt, is gevoegd bij de groep die aangaf dat er niets werd gedaan om zwangerschap te voorkomen.

Anticonceptie- en condoomgebruik bij de eerste keer is behoorlijk hoog (tabel 5.1). Bijna driekwart van zowel de jongens als de meisjes gebruikte een condoom bij de eerste keer en 50% van de jongens en 58% van de

meisjes gebruikte de pil of een andere anticonceptiemethode. Een derde van de jongens en twee op de vijf meisjes gebruikte het zelfs allebei (double Dutch).

Tabel 5.1 Beschermingsgedrag bij de eerste geslachtsgemeenschap (%)

	jongens					meisjes				
	n	niets	condoom	pil ^b	double Dutch	niets	condoom	pil ^b	double Dutch	
≤ 13 jaar ^a	332	37 [▲]	55 [▼]	23 [▼]	15 [▼]	27 [▲]	67 [▼]	28 [▼]	21 [▼]	
14-15 jaar	1324	11	76 [▲]	42 [▼]	30 [▼]	9	80 [▲]	51 [▼]	40	
16-17 jaar	1563	9 [▼]	74 [▲]	57 [▲]	41 [▲]	6 [▼]	76	63 [▲]	45 [▲]	
≥ 18 jaar	985	9 [▼]	70 [▲]	59 [▲]	38 [▲]	11	66 [▼]	66 [▲]	42	
Nederlands/Westers	3561	12 [▼]	71	54 [▲]	37 [▲]	7 [▼]	76 [▲]	61 [▲]	44 [▲]	
Turks	110	12	77	28 [▼]	17 [▼]	22 [▲]	49 [▼]	42	12 [▼]	
Marokkaans	101	21 [▲]	75	23 [▼]	19 [▼]	36 [▲]	54 [▼]	37 [▼]	25 [▼]	
Surinaams	123	9	80	31 [▼]	20 [▼]	16	73	33 [▼]	22 [▼]	
Antilliaans	75	17	78	38	32	18	77	36 [▼]	32	
niet gelovig	2964	11 [▼]	71	53 [▲]	36 [▲]	8 [▼]	76 [▲]	62 [▲]	45 [▲]	
beetje christelijk	689	13	74	54	41 [▲]	6 [▼]	79 [▲]	56	40	
zeer christelijk	182	17	69	35 [▼]	21 [▼]	22 [▲]	57 [▼]	43 [▼]	22 [▼]	
islamitisch	214	21 [▲]	71	22 [▼]	15 [▼]	38 [▲]	48 [▼]	26 [▼]	10 [▼]	
laag opgeleid	2631	14	73	49	36 [▲]	11 [▲]	74	56	41	
hoog opgeleid	1545	11	69	51	31 [▼]	6 [▼]	75	60	41	
totaal	4176	13[▲]	72	50	34	9	75	58[▲]	41[▲]	

^a leeftijd bij de eerste geslachtsgemeenschap, dus niet huidige leeftijd; ^b = 'pil' staat voor de anticonceptiepil of andere anticonceptiva, behalve het condoom; ▼▲ = relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep; ▲ = hoger percentage dan bij andere sekse, marginaal verschil.

Wanneer de eerste keer op zeer jonge leeftijd plaatsvindt (met 13 jaar of eerder) is het met het beschermingsgedrag wel minder goed gesteld: ruim een derde van de jongens en een kwart van de meisjes gebruikte in dat geval geen anticonceptie. Ook de mate waarin iemand de eerste keer verwacht had speelt een rol (niet in tabel). Wanneer de eerste keer onverwachts kwam gebruikte 18% van de jongens en 17% van de meisjes geen anticonceptie. Tussen de groep die wist dat het binnenkort zou gebeuren en de groep die wist dat het precies op die dag zou gebeuren bestaan geen verschillen in beschermingsgedrag.

Marokkaanse jongens en meisjes met een Turkse of Marokkaanse achtergrond beschermen zichzelf relatief slecht tegen zwangerschap bij de eerste keer, evenals zeer christelijke meisjes en islamitische jongens en meisjes. Het zou kunnen dat de eerste keer in deze groepen vaker binnen het huwelijk plaatsvindt en dat kinderen dan welkom zijn. Ook kan het zijn dat een eventuele eerste keer buiten het huwelijk in strijd is met hun waarden en normen en dat zij daarom niet verwacht hadden dat dit zou gebeuren. Islamitische jongens en meisjes blijken inderdaad vaker aan te geven dat de eerste geslachtsgemeenschap voor hen onverwacht was (niet in tabel). Laag opgeleide jongens geven relatief vaak aan dat bij hun eerste keer zowel pil als condoom werden gebruikt. Laag opgeleide meisjes deden bij hun eerste keer relatief vaak niets om zwangerschap te voorkomen.

5.2 Anticonceptiegebruik met de laatste partner

Aan jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap is gevraagd of zij met de laatste partner (altijd of soms) iets gedaan hebben om zwangerschap te voorkomen. Indien er altijd of soms anticonceptie werd gebruikt, is gevraagd naar de gebruikte methode. Daarnaast is aan alle meisjes die ook geslachtsgemeenschap hebben gehad, gevraagd of zij een anticonceptiemethode gebruiken en zo ja, welke dan.

Vier op de vijf jongens en meisjes deden bij geslachtsgemeenschap met de laatste sekspartner altijd iets om zwangerschap te voorkomen, één op de acht deed dit soms wel en soms niet. Zes procent van de meisjes geeft aan dat er niets gebruikt werd en 9% van de jongens zegt dat er niets gebruikt werd of dat ze niet weten of dit het geval was. Het percentage jongeren dat altijd iets gebruikte om zwangerschap te voorkomen komt behoorlijk goed overeen met het percentage dat zegt dat de partner dit belangrijk

vindt. Van alle jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap geeft 83% aan dat hun laatste sekspartner het (erg) belangrijk vindt om altijd een anticonceptiemethode te gebruiken bij geslachtsgemeenschap (niet in tabel).

Tabel 5.2.1 Anticonceptiegebruik met de laatste partner (%)

	jongens				meisjes		
	n	altijd	soms	nooit/ weet niet	altijd	soms	nooit
12-14 jaar	127	61 [▼]	18	21 [▲]	71 [▼]	6	23 [▲]
15-17 jaar	777	74 [▼]	14	12 [▲]	79	12	9 [▲]
18-20 jaar	1350	81 [▲]	11	8	80	14	6
21-24 jaar	1864	78	14	8	84 [▲]	12	5 [▼]
Nederlands of Westers	3489	79 [▲]	12	8 [▼]	83 [▲]	11 [▼]	5 [▼]
Turks	106	71	19	11	62 [▼]	33 [▲]	5
Marokkaans	103	72	10	18 [▲]	57 [▼]	29 [▲]	14
Surinaams	121	70	17	13	67 [▼]	16	17 [▲]
Antilliaans	74	66	19	15	65 [▼]	21	14 [▲]
niet gelovig	2904	79 [▲]	12 [▼]	9	83 [▲]	11 [▼]	6
beetje christelijk	677	77	15	8	83	11	6
zeer christelijk	179	76	18	5	70 [▼]	24 [▲]	5
islamitisch	205	66 [▼]	17	16 [▲]	57 [▼]	36 [▲]	8
laag opgeleid	2576	74 [▼]	15 [▲]	10 [▲]	77 [▼]	15 [▲]	8 [▲]
hoog opgeleid	1513	84 [▲]	10 [▼]	6 [▼]	88 [▲]	9 [▼]	3 [▼]
totaal	4089	78	13	9[▲]	81[▲]	12	6

▼▲ = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep; ▲ = hoger percentage dan bij andere sekse, marginaal verschil.

Leeftijd, opleidingsniveau en bij meisjes etnische achtergrond zijn de belangrijkste voorspellers van anticonceptiegebruik met de laatste partner. Bij multivariate toetsing vallen de verbanden met religie en het verband met etniciteit bij jongens weg. Twaalf tot en met 14-jarigen gebruikten minder vaak consequent anticonceptie met de laatste partner. Bij jongens geldt dit ook voor 15- tot en met 17-jarigen. Autochtoon Nederlandse meisjes gebruikten vaker consequent anticonceptie met de laatste sekspartner dan meisjes met een Turkse, Marokkaanse, Surinaamse of Antilliaanse achtergrond. Surinaamse en Antilliaanse meisjes geven ook relatief vaak aan dat ze nooit iets deden om zwangerschap te voorkomen. Datzelfde geldt voor laagopgeleide jongens en meisjes. Hoog opgeleide jongens en meisjes zijn juist relatief vaak consequent in hun anticonceptiegebruik.

Op de vraag welke anticonceptiemethode dan werd gebruikt (niet in tabel), antwoordt driekwart van de jongens en 84% van de meisjes 'de pil'. Negenenzestig procent van de jongens en 57% van de meisjes geeft aan dat er uitsluitend of ook condooms werden gebruikt. Vijf procent van de jongens en 8% van de meisjes zegt dat er een andere methode werd gebruikt, zoals een spiraaltje of de NuvaRing.

Tabel 5.2.2 Anticonceptiemethode bij meisjes met ervaring met geslachtsgemeenschap (%)

	12-14	15-17	18-20	21-24	totaal
niets	34,2 [▲]	12,8	5,1 [▼]	12,2 [▲]	10,5
de pil	20,3 [▼]	55,5 [▼]	65,7 [▲]	61,7	60,9
condooms	22,4 [▲]	11,8 [▲]	6,3	5,1 [▼]	7,1
de pil en condooms	23,1	16,2 [▲]	16,5 [▲]	9,3 [▼]	13,2
prikpil	0,0	1,0	1,2	0,9	1,0
pleisterpil (Evra)	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1
anticonceptiering (NuvaRing)	0,0	0,5	0,9	1,8 [▲]	1,2
anticonceptiestaaftje (Implanon)	0,0	0,1	0,6	0,6	0,5
koperspiraaltje	0,0	0,1	0,4	1,0 [▲]	0,6
hormoonspiraaltje (Mirena)	0,0	1,9 [▼]	3,0	7,0 [▲]	4,6
iets anders	0,0	0,0	0,1	0,2	0,1
n	44	387	649	961	2041

^{▼▲} = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep

Tabel 5.2.2. laat het huidige anticonceptiegebruik zien van alle meisjes die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad. Driekwart van deze meisjes slikt de anticonceptiepil. Ruim 13% gebruikt daarnaast ook (soms) condooms. Zeven procent van de meisjes heeft uitsluitend condooms als anticonceptiemethode. Elf procent van de meisjes die seksuele ervaring hebben gebruikt momenteel geen anticonceptiemethode en 8% gebruikt een andere methode, zoals de prikpil, NuvaRing of een spiraaltje. Hiervan wordt het hormoonspiraaltje nog het meest gebruikt (4,6%).

5.3 Redenen voor anticonceptiekeuze

Aan de meisjes die een anticonceptiemethode gebruiken, is gevraagd waarom zij speciaal voor deze methode hebben gekozen (tabel 5.3).

Tabel 5.3 Motieven voor anticonceptiekeuze (% van de meisjes die anticonceptie gebruiken)

	pil	condoom	pil en condoom	overige methoden	totaal
het risico om zwanger te worden is hiermee het kleinst	54	36	83	43	56
je hoeft er niet aan te denken als je seks hebt	56	5	14	44	44
je voelt het niet tijdens het vrijen	52	11	25	27	43
mijn huisarts raadde dit aan	24	6	16	21	21
het beschermt ook tegen hiv en andere soa's	1	57	50	0	12
je hoeft er niet elke dag aan te denken	1	34	4	78	11
er zitten geen of heel weinig hormonen in	4	31	1	42	9
je hoeft het niet te slikken	0	25	1	48	7
je hoeft er alleen maar aan te denken als je seks hebt	1	34	6	2	4
om een andere reden	15	9	6	26	14

De belangrijkste redenen om voor de pil te kiezen zijn dat je dit niet voelt en dat je er niet aan hoeft te denken als je seks hebt en dat het risico op zwangerschap met deze methode het kleinst wordt geacht. Ook zegt een

kwart van de pilgebruiksters dat de huisarts de pil aanraadde. Vijftien procent van de pilgebruiksters geeft ook nog een andere reden. Meestal zeggen ze dan dat ze de menstruatie wilden reguleren, menstruatiespijn of acne wilden tegengaan, dat dit een makkelijke methode is of dat dit nou eenmaal de meest voor de hand liggende methode is (“iedereen gebruikt het”).

Bij condoomgebruiksters is de meest genoemde reden voor hun keuze dat deze methode ook beschermt tegen hiv en soa. Daarnaast vinden condoomgebruiksters het een voordeel dat ze geen hormonen binnen krijgen, dat je er niet elke dag aan hoeft te denken (maar alleen als je seks hebt), dat je niets hoeft te slikken en dat je goed beschermd bent tegen zwangerschap. Wanneer ze een andere reden noemen voor hun anticonceptiekeuze, wordt vaak gezegd dat ze geen pil mogen of kunnen gebruiken of dat ze een tijdje geen pil willen slikken als voorbereiding op een zwangerschap.

Voor meiden die zowel pil als condooms gebruiken is een goede bescherming tegen zwangerschap de allerbelangrijkste reden. Bescherming tegen soa en hiv komt daar pas een heel eind achter. Overigens is van deze groep niet duidelijk of ze consequent beide methoden toepassen, het kan ook dat ze de pil gebruiken en af en toe een condoom als de pil niet werkt of als ze deze vergeten zijn. Dat een kwart van de ‘double Dutch’ gebruiksters zegt dat je dit niet voelt tijdens het vrijen en één op de zeven dat je hier niet aan hoeft te denken bij het vrijen lijkt hier wel op te wijzen.

Bij de meiden die een andere methode gebruiken dan pil en/of condoom, zoals de prikpil, NuvaRing of het spiraal, is de belangrijkste reden om voor dit middel te kiezen dat je hier niet elke dag aan hoeft te denken. Daarnaast zijn veel genoemde voordelen dat je niet iets hoeft te slikken, dat je nergens aan hoeft te denken als je seks hebt, dat het goed beschermt tegen zwangerschap en dat er geen of weinig hormonen in zitten. Een kwart van de gebruiksters van nieuwe methoden geeft aan dat je dit niet voelt tijdens het vrijen en één op de vijf zegt dat de huisarts hen dit adviseerde. Bij de ‘anders, namelijk’ categorie wordt weer vaak gezegd dat ze voor een andere methode hebben gekozen omdat de pil voor hen geen optie was (allergie, veel last van bijwerkingen of zwanger ondanks pilgebruik). Bij de Mirena wordt ook nog als voordeel genoemd dat ze nu niet meer ongesteld worden of minder last hebben van

menstruatiepijn. Hier wordt ook gezegd dat hen dit werd aangeraden na een zwangerschap.

5.4 Morning-after pil

In tabel 5.4 is te zien hoeveel procent van alle meisjes en van de seksueel ervaren meisjes die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap het afgelopen jaar een morning-after pil hebben gebruikt.

Tabel 5.4 Morning-after pil gebruik in het afgelopen jaar bij meisjes (%)

	totale groep		seksueel ervaren groep	
	n	%	n	%
12-14 jaar	905	1,1 [▼]	43	23,4 [△]
15-17 jaar	950	6,3 [△]	383	15,5 [△]
18-20 jaar	840	8,2 [△]	647	10,7
21-24 jaar	1087	9,6 [△]	959	10,9
Nederlands of Westers	3155	5,8 [▼]	1762	10,5*
Turks	134	7,9	33	32,4*
Marokkaans	122	10,1	37	33,4*
Surinaams	106	9,4	61	16,5*
Antilliaans	48	7,7	31	11,9*
niet gelovig	2383	6,5	1424	10,8 [▼]
beetje christelijk	718	6,0	371	11,5
zeer christelijk	239	5,3	103	12,2
islamitisch	287	7,8	65	34,5 [△]
laag opgeleid	2068	6,3	1188	11,0
hoog opgeleid	1678	6,7	829	13,5
totaal	3782	6,4	2112	12,0

▼[△] = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; △[▼] = significant maar marginaal verschil; * = verwachte cel frequenties te laag om verschillen tussen groepen te kunnen toetsen.

Op de totale groep meisjes van 12 tot 25 jaar heeft 6,4% het afgelopen jaar een morning-after pil geslikt. Binnen de groep meisjes die ooit geslachtsgemeenschap hadden is dat 12%: 9,8% eenmalig en 2,2% vaker. In de totale groep meisjes is leeftijd de belangrijkste voorspeller van morning-after pil gebruik: meisjes die ouder zijn, hebben vaker geslachtsgemeenschap, en hebben daarom vaker wel eens een morning-after pil nodig. Opvallend is echter dat in sommige groepen met relatief weinig seksuele ervaring, zoals Turkse, Marokkaanse en/of islamitische meisjes, morning-after pilgebruik toch redelijk hoog is. Wanneer alleen naar de meisjes met seksuele ervaring wordt gekeken, valt op dat 35% van de islamitische meisjes met seksuele ervaring in het afgelopen jaar een morning-after pil heeft geslikt, tegenover respectievelijk 11% en 12% van de niet gelovige en christelijke meisjes met seksuele ervaring. Mogelijk zijn islamitische meisjes door hun attitudes ten aanzien van seks voor het huwelijk minder goed voorbereid, en hebben ze vaker achteraf iets nodig om zwangerschap te voorkomen. Ook kan het zo zijn dat een eventuele zwangerschap voor deze meisjes meer negatieve gevolgen heeft en ze daarom vaker het zekere voor het onzekere nemen dan niet gelovige meisjes.

5.5 Condoomgebruik met de laatste partner

Aan jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap is gevraagd in hoeverre er met de laatste sekspartner condooms werden gebruikt. Wanneer iemand vaker dan één keer seks had gehad met deze partner, kon men aangeven of hierbij altijd, soms, nooit of alleen in het begin van de relatie condooms werden gebruikt. Wanneer iemand maar één keer seks had gehad, betekent 'altijd' dus dat hierbij wel een condoom is gebruikt, en 'nooit' dat hierbij geen condoom is gebruikt.

Zevendertig procent van de jongens en 21% van de meisjes gebruikten altijd condooms met hun laatste partner, één op de vijf jongens en meisjes deed dit soms en 21% van de jongens en 26% van de meisjes nooit. Eén op de vijf jongens en één op de drie meisjes geeft aan dat ze alleen in het begin van de relatie condooms gebruikten.

Tabel 5.5.1 Condoomgebruik met de laatste partner (% van groep met ervaring met geslachtsgemeenschap en/of anale seks)

	n	jongens				meisjes			
		altijd	soms	begin relatie	nooit	altijd	soms	begin relatie	nooit
12-14 jaar	127	63 [▲]	13	8 [▼]	17	63 [▲]	17	0 [▼]	20
15-17 jaar	777	59 [▲]	18	10 [▼]	13 [▼]	34 [▲]	21	24 [▼]	21 [▼]
18-20 jaar	1350	39	21	19 [▼]	21	19	20	34	26
21-24 jaar	1863	23 [▼]	21	31 [▲]	25 [▲]	15 [▼]	18	39 [▲]	28 [▲]
Nederlands/Westers	3486	33 [▼]	20	24 [▲]	22 [▲]	21	18 [▼]	35 [▲]	26
Turks	107	56 [▲]	24	8 [▼]	12	10	42 [▲]	29	19
Marokkaans	104	72 [▲]	8 [▼]	12 [▼]	8 [▼]	13	24	24	39 [▲]
Surinaams	121	44	25	15	16	23	17	29	31
Antilliaans	73	42	20	18	21	26	29	27	19
niet gelovig	2901	33 [▼]	20	25 [▲]	22	21	17 [▼]	34	28 [▲]
beetje christelijk	678	39	21	21	19	21	19	37	23
zeer christelijk	179	40	26	17	16	13	39 [▲]	29	19
islamitisch	209	65 [▲]	19	5 [▼]	12 [▼]	16	32 [▲]	23	30
laag opgeleid	2577	40 [▲]	20	19 [▼]	20	22	19	33	26
hoog opgeleid	1512	29 [▼]	20	29 [▲]	22	19	19	36	26
huidige partner	2794	25 [▼]	23 [▲]	32 [▲]	20	15 [▼]	21 [▲]	40 [▲]	25 [▼]
ex-partner	579	46 [▲]	23	15 [▼]	15 [▼]	33 [▲]	17	28 [▼]	22
geen partner	742	61 [▲]	9	3 [▼]	27 [▲]	44 [▲]	13 [▼]	6 [▼]	38 [▲]
totaal	6113	37[▲]	20	22	21	21	19	34[▲]	26[▲]

▼▲ = respectievelijk relatief laag of hoog gegeven het percentage in de totale groep

Van de jongeren die aan het begin van hun relatie een condoom gebruikten, is 13% al binnen een week gestopt met het gebruiken van condooms. Eenendertig procent gebruikte één tot vier weken condooms en 34% één tot drie maanden. Tweeëntwintig procent van de jongeren die aan het begin van de relatie condooms gebruikte deed dit minstens drie maanden. In Seks onder je 25e 2005 gebruikte nog 56% minstens drie maanden condooms, maar dit is waarschijnlijk toe te schrijven aan de formulering van de vraag. In 2012 is gevraagd 'Hoe lang hebben jullie wel condooms gebruikt?'. In 2005 is gevraagd 'Hoe lang hadden jullie een relatie toen jullie stopten met het gebruiken van condooms bij geslachtsgemeenschap? Het kan binnen een relatie natuurlijk een hele tijd duren voordat men seks heeft met elkaar, waardoor de periode tot aan het stoppen met condooms automatisch langer wordt.

In de jongste leeftijdsgroepen wordt vaker altijd een condoom gebruikt, in de oudste leeftijdsgroep wordt vaker nooit of alleen in het begin van de relatie een condoom gebruikt. Nederlandse jongeren gebruiken vaker alleen in het begin van de relatie condooms, jongens met een Marokkaanse of Turkse achtergrond doen dit vaker altijd. Islamitische jongens zeggen relatief vaak dat ze altijd een condoom gebruiken, christelijke meisjes die het geloof erg belangrijk vinden en islamitische meisjes zeggen relatief vaak dat ze soms een condoom gebruiken.

Tabel 5.5.2 Motieven voor condoomgebruik (% van jongeren die condooms gebruikt(e))

	altijd condooms gebruiken	soms condooms gebruiken	in begin van relatie condooms gebruiken	totaal
om zwangerschap te voorkomen	92	74	75	81
om soa/hiv te voorkomen	77	39	64	63
omdat ander dat wilde	13	16	12	13
om een andere reden	3	18	8	9
n	1215	822	1158	3195

De belangrijkste reden om condooms te gebruiken is het voorkomen van zwangerschap: 81% van de jongeren die (wel eens) condooms gebruikten met de laatste partner noemt deze reden. Het voorkomen van soa/hiv is ook belangrijk: 63% noemt deze reden. Daarnaast zegt 13% dat ze condooms gebruikten omdat de ander dat graag wilde. Elders is nog gevraagd naar de mate waarin de laatste sekspartner het gebruiken van condooms bij geslachtsgemeenschap belangrijk vindt of vond. Hier geeft 36% van de jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap aan dat hun laatste sekspartner het belangrijk vindt of vond om altijd een condoom te gebruiken bij geslachtsgemeenschap (niet in tabel).

In de categorie ‘anders, namelijk’ wordt nog een breed scala aan motieven voor condoomgebruik genoemd. Door jongeren die alleen in het begin van hun relatie condooms gebruikten wordt hier vaak gezegd dat ze elkaar eerst beter wilden leren kennen, dat het meisje nog geen andere anticonceptiemethode gebruikte, dat ze nog niet getest waren of dat dit zo ‘hoort’. Door de jongeren die soms een condoom gebruikten wordt vaak gezegd dat tijdens de menstruatie condooms gebruikt werden (bijvoorbeeld omdat ze dit schoner vinden, of omdat ze denken dat ze tijdens de stopweek van de pil niet beschermd zijn tegen zwangerschap), dat ze er soms niet aan denken, dat de pil door bijvoorbeeld antibiotica tijdelijk niet werkte of omdat ze de pil vergeten waren, of om het een keer uit te proberen (ook condooms met ribbels of een smaakje). Alle condoomgebruikers samen noemen verder nog als voordelen van condooms dat ze hierdoor minder snel klaarkomen, dat het de seks lekkerder maakt (door het glijmiddel) of dat het schoner is (het sperma kan makkelijk worden weggegooid). Verder zeggen veel jongeren dat ze condooms gebruikten omdat ze dit zelf wilden (of dit dan was om zwangerschap of soa/hiv te voorkomen wordt dan in het midden gelaten).

5.6 Drempels voor anticonceptie- en condoomgebruik

De meeste seksueel ervaren meiden die nu geen anticonceptie gebruiken, doen dit omdat ze momenteel geen geslachtsgemeenschap hebben (bijvoorbeeld omdat ze vrijgezel zijn of een vriendin hebben). Vooral onder jonge meiden is dit een belangrijke reden. Daarnaast gebruikt een redelijk groot deel van deze meisjes (30%) geen anticonceptie omdat ze zwanger zijn of willen worden. Onder meiden van 21 jaar en ouder is dit de meest genoemde reden. Op de derde plaats staat angst voor bijwerkingen: één op de acht meiden noemt deze reden en dit is redelijk

gelijk verdeelt over de verschillende leeftijdsgroepen. Eén op de elf meiden die geen anticonceptie gebruiken doet dit omdat ze denken dat het gebruiken van anticonceptie slecht is voor hun gezondheid. Dat geldt vooral voor meiden van 17 jaar en ouder. Bij de andere redenen wordt vooral gezegd dat ze binnenkort met een anticonceptiemethode gaan beginnen, maar ook dat ze onvruchtbaar zijn of net een kind hebben gekregen.

Tabel 5.6.1 Redenen om geen anticonceptie te gebruiken (% van seksueel ervaren meisjes die geen anticonceptie gebruiken)

	12-16 jaar	17-20 jaar	21-24 jaar	totaal
ik heb op dit moment geen geslachtsgemeenschap	74	61	38	51
ik ben zwanger of wil zwanger worden	2	20	45	30
ik ben bang voor de bijwerkingen van anticonceptie	13	16	10	12
ik denk dat anticonceptie slecht is voor mijn gezondheid	0	13	11	9
ik vind anticonceptie te duur	5	5	3	4
ik mag van mijn ouders/geloof geen anticonceptie gebruiken	6	1	4	4
volgens mij kan ik dan nog steeds zwanger worden	11	1	1	3
ik ben bang dat het lijkt alsof ik alleen maar seks wil om een andere reden	9	4	0	3
	0	10	9	7
n	45	52	117	214

De belangrijkste reden om soms geen of nooit (meer) condooms te gebruiken is dat er al andere anticonceptie gebruikt wordt, op de voet gevolgd door elkaar vertrouwen en/of al langer een relatie hebben met elkaar. Daarnaast wordt ook vaak gezegd dat seks met een condoom minder lekker is. Eén op de zes jongeren geeft aan dat ze beide nooit seks hadden gehad met anderen. Jongeren die soms wel en soms niet condooms gebruiken, geven nog regelmatig aan dat ze niet altijd condooms bij zich hebben (22%) of er niet altijd aan denken (14%). Alcohol speelt bij 5% van de jongeren die niet altijd condooms gebruikten met de laatste partner een rol bij het achterwege laten van het condoom. Wanneer jongeren

aangeven dat er een andere reden is om geen condooms te gebruiken, wordt in het overgrote deel van de gevallen ingevuld dat één of beide partners zich heeft laten testen, soms in combinatie met de andere redenen (bijvoorbeeld “het was voor mij de eerste keer en hij had zich laten testen”). Ook wordt hier vaak gezegd dat condooms onhandig zijn, dat het gewoon niet lukte, dat het condoom niet paste of zelfs pijn deed. Enkele keren wordt ook een latex allergie genoemd.

Tabel 5.6.2 Redenen om geen condooms te gebruiken (% binnen seksueel ervaren groep)

	reden voor soms geen condoom	reden voor stoppen	reden voor nooit condooms	totaal
we gebruiken al andere anticonceptie	64	82	62	70
we vertrouwen elkaar	62	76	57	66
we hebben al lang een vaste relatie	50	77	37	56
met een condoom is het minder lekker	51	56	43	50
ik wil dat niet	17	28	27	25
mijn vriend(in) wil dat niet	16	27	22	22
we waren allebei nog maagd	17	21	9	16
we hebben niet altijd condooms bij ons	22	4	7	10
niet aan gedacht	14	3	10	8
door alcoholgebruik	7	1	8	5
we willen een kind	2	4	4	3
door drugs gebruik	2	0	2	1
andere reden	5	5	12	8
n	821	1165	949	2935

5.7 Kennis, risicoperceptie en intenties

Aan alle jongeren is een aantal uitspraken voorgelegd op het gebied van voortplanting, soa en hiv, anticonceptie en maagdelijkheid. Ze konden hierbij aangeven of de uitspraak juist of niet juist was of dat ze dit niet wisten.

Op een aantal punten kan de kennis van seksualiteit, voortplanting en soa nog flink verbeterd worden. Veertig procent van de jongeren weet niet dat een meisje ook zwanger kan worden als een jongen bij geslachts-gemeenschap niet klaarkomt. Zevenendertig procent van de jongens en 29% van de meisjes denkt dat je minder snel hiv of een andere soa oploopt als je je maar goed wast, of weet niet hoe dit zit. Tweeëndertig procent van de jongens en 24% van de meisjes weet niet dat er soa zijn waar je onvruchtbaar van kunt worden. Zesendertig procent van de jongens en 22% van de meisjes weet niet dat meisjes niet altijd bloeden bij de eerste keer. Op een aantal punten zijn meisjes iets beter op de hoogte dan jongens. Ze weten vooral beter dan jongens dat er soa zijn waar ze onvruchtbaar van kunnen worden en dat meisjes niet altijd bloeden bij de eerste keer.

Tabel 5.7.1 Kennis (% die deze vraag niet juist beantwoord heeft)

	jongens	meisjes
een meisje kan zwanger worden als de jongen niet klaarkomt	40	40
de pil verkleint de kans dat je hiv of een andere soa oploopt	15 ^Δ	13
als je je na seks goed wast, loop je minder snel soa/hiv op	37 ^Δ	29
als je geen (lichamelijke) klachten hebt, kun je toch een soa hebben	21	21
er zijn soa's waarvan meisjes later geen kinderen meer kunnen krijgen	32 ^Δ	24
als je de pil slikt, kun je later geen kinderen meer krijgen	7 ^Δ	4
bij de eerste geslachtsgemeenschap bloedt een meisje altijd	36 ^Δ	22
de meeste soa's gaan vanzelf over	20 ^Δ	17
n	3926	3915

^Δ = hoger dan andere sekse; ^Δ = hoger dan andere sekse, marginaal verschil.

Kennis hangt samen met leeftijd, etnische achtergrond, religie, opleidingsniveau en seksuele ervaring. Naarmate jongeren ouder worden, neemt de kennis van anticonceptie, voortplanting, soa en maagdelijkheid sterk toe. Autochtoon Nederlandse jongens en meisjes en meisjes van Surinaamse afkomst hebben relatief veel kennis, Turkse jongens en meisjes

en meisjes met een Marokkaanse achtergrond juist weinig. Na controle voor de andere demografische kenmerken vallen de verschillen naar etniciteit voor meisjes overigens weg.

Tabel 5.7.2 Kennis* naar demografische kenmerken (M)

	n	jongens	meisjes
12-14 jaar	1807	2,9 [▼]	3,4 [▼]
15-17 jaar	2013	4,4 [▼]	5,2 [▼]
18-20 jaar	1829	5,6 [▲]	6,4 [▲]
21-24 jaar	2191	6,1 [▲]	6,6 [▲]
Pearson's r		.43***	.46***
Nederlands of Westers	6551	5,0 [▲]	5,6 [▲]
Turks	285	3,4 [▼]	3,7 [▼]
Marokkaans	243	4,1	4,1 [▼]
Surinaams	212	4,4	5,3 [▲]
Antilliaans	112	3,8 [▼]	5,3
niet gelovig	5175	5,1 [▲]	5,8 [▲]
beetje christelijk	1331	4,6 [▲]	5,4 [▲]
zeer christelijk	441	4,4	5,0 [▲]
islamitisch	588	3,5 [▼]	3,5 [▼]
laag opgeleid	4524	4,5 [▼]	5,0 [▼]
hoog opgeleid	3248	5,3 [▲]	6,0 [▲]
(bijna) geen ervaring	2114	3,4 [▼]	3,8 [▼]
enige ervaring	1428	4,0 [▼]	4,9 [▼]
verdergaande ervaring	4299	5,7 [▲]	6,5 [▲]
totaal	7841	4,8	5,4 [▲]

* Som score op basis van 8 items uit tabel 5.6.1., -8 = alles onjuist, 8 = alles juist; [▼]▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ^Δ = significant maar marginaal verschil.

Religie blijkt een belangrijke voorspeller te zijn van kennis van anticonceptie, voortplanting, soa en maagdelijkheid. Niet gelovige en

christelijke jongeren die weinig waarde hechten aan het geloof hebben relatief veel seksuele kennis. Dat geldt ook nog voor christelijke meisjes voor wie het geloof erg belangrijk is. Islamitische jongens en meisjes zijn relatief slecht op de hoogte van anticonceptie, voortplanting, soa en maagdelijkheid. Daarnaast hebben hoog opgeleide jongens en meisjes meer kennis dan hun lager opgeleide seksegenoten. Kennis is vooral van belang voor jongeren die seksueel actief zijn. Gelukkig is het binnen deze groep veel beter gesteld met de kennis van seksualiteit.

Jongeren zijn goed op de hoogte van het feit dat een meisje zwanger kan worden als ze geslachtsgemeenschap heeft (niet in tabel): slechts 0,9% van de jongens en 0,8% van de meisjes denkt dat het risico hierop uitgesloten is. Zeven procent van de jongens en 5% van de meisjes denkt dat de kans op zwangerschap bij onbeschermd geslachtsgemeenschap (erg) klein is, 34% van de jongens en 31% van de meisjes schat deze kans redelijk groot in en 55% van de jongens en 62% van de meisjes denkt dat het risico heel groot is. Geen enkel meisje en 2,3% van de jongens zegt dat ze het antwoord hierop niet weten.

De meeste jongeren denken wel dat ze achteraf spijt zouden hebben na seks zonder condoom met een nieuwe partner (niet in tabel). Dertig procent van de jongens en 53% van de meisjes zegt dat ze dan zeker spijt zouden hebben, 27% van de jongens en 26% van de meisjes denkt dat dit het geval zal zijn. Drieëntwintig procent van de jongens en 12% van de meisjes denkt dat ze misschien spijt hebben, 16% van de jongens en 5% van de meisjes geeft aan dat dit niet het geval zal zijn en 4% kan nu nog niet inschatten hoe ze hier dan over zouden voelen. Meisjes scoren hoger op geanticipeerde spijt bij seks zonder condoom dan jongens.

Net als de hogere score op geanticipeerde spijt na seks zonder condoom met een nieuwe partner, hebben meisjes ook meer de intentie om bij seks met een nieuwe partner een condoom te gebruiken (niet in tabel). Zevenenzestig procent van de jongens en 78% van de meisjes zeggen dat ze dit zeker zullen doen, 19% van de jongens en 12% van de meisjes denken dat ze dit zullen doen. Jongens zijn hier wat vaker ambivalent over: 9% zegt dat ze misschien wel, misschien niet een condoom zullen gebruiken, tegenover 5% van de meisjes. Een kleine minderheid (4% van de jongens en 3% van de meisjes) denkt dat er geen condoom gebruikt zal worden of geeft aan dat dit zeker niet het geval zal zijn.

Tabel 5.7.3 Houding tegenover zwangerschap op dit moment (% onder seksueel ervaren jongeren)

	jongens				meisjes			
	n	(erg) leuk	neutraal	(erg) vervelend	n	(erg) leuk	neutraal	(erg) vervelend
12-14 jaar	73	11	17 [▲]	72	40	5 [▼]	3	92 [▲]
15-17 jaar	326	9 [▼]	7	85 [▲]	369	10 [▼]	5	85 [▲]
18-20 jaar	677	9 [▼]	4 [▼]	87 [▲]	637	14 [▼]	6	80 [▲]
21-24 jaar	878	22 [▲]	7	71 [▼]	945	33 [▲]	9 [▲]	58 [▼]
Nederlands/ Westers	1637	13 [▼]	6	81 [▲]	1726	21 [▼]	7	72 [▲]
Turks	64	28 [▲]	12	61 [▼]	32	37 [▲]	7	56
Marokkaans	57	19	6	75	37	43 [▲]	14	43 [▼]
Surinaams	56	22	10	68 [▼]	58	28	7	65
Antilliaans	32	23	3	75	30	29	11	59
laag opgeleid	1274	17 [▲]	8 [▲]	75 [▼]	1161	27 [▲]	9 [▲]	64 [▼]
hoog opgeleid	667	10 [▼]	2 [▼]	87 [▲]	816	14 [▼]	5 [▼]	81 [▲]
totaal	1941	15 [▼]	6	79 [▲]	1977	22 [▲]	7	71 [▼]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep, minstens klein verschil.

Er is niet gevraagd naar geanticipeerde spijt na seks zonder anticonceptie, maar wel naar geanticipeerde gevoelens bij een eventuele zwangerschap (tabel 5.7.3). De meeste jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap (79% van de jongens en 71% van de meisjes) zouden het best of erg vervelend vinden als ze zelf nu zwanger zouden zijn of als er een meisje nu zwanger zou zijn van hen. Dit percentage neemt af met het ouder worden. Onder 21 tot 24 jarigen is bij 22% van de jongens en 33% van de meisjes al sprake van een (latente) kinderwens. Nederlandse jongens en meisjes staan relatief vaak negatief tegenover een zwangerschap op dit moment, terwijl Turkse jongens en meisjes en Marokkaanse meisjes hier juist relatief positief over denken. Daarnaast geven laag opgeleide jongens en meisjes vaker dan hoogopgeleide jongens

en meisjes aan dat een zwangerschap op dit moment hen best of erg leuk lijkt. Overigens handelen niet alle jongeren die een zwangerschap op dit moment (erg) vervelend zouden vinden hier ook naar (niet in tabel). Binnen deze groep zegt nog 19% van de jongens en 16% van de meisjes dat met de laatste sekspartner niet consequent anticonceptie werd gebruikt.

5.8 Pil niet vergeten en condoom bij de hand

Ook al gebruikt de overgrote meerderheid van de seksueel actieve jongeren anticonceptie met de laatste partner, dat wil niet zeggen dat deze ook correct en consequent worden gebruikt. Van alle pilgebruiksters geeft iets meer dan de helft (52%) aan dat ze in de afgelopen drie maanden wel eens vergeten zijn om de pil te slikken (niet in tabel). Zevenentwintig procent vergat in die periode één keer een pil, 19% vergat twee of drie keer een pil en 6% overkwam dit vier keer of vaker. Het is onbekend of één of meerdere pillen van dezelfde strip werden vergeten. Ook staat het vergeten van de pil niet gelijk aan risico lopen op een zwangerschap, omdat je dan bijvoorbeeld ook moet weten of het meisje in die periode seks heeft gehad en of er niet andere anticonceptie werd gebruikt.

Tabel 5.8.1 Condooms bij zich dragen (% binnen groep met enige seksuele ervaring)

	jongens	meisjes
altijd	30 [▲]	9
als ik uitga	14 [▲]	3
als ik een afspraakje heb	14 [▲]	4
als ik heb afgesproken met mijn vriend(in)	17 [▲]	6
als ik op vakantie ben	19 [▲]	7
die heeft mijn partner altijd bij zich	3	14 [▲]
nooit	40	66 [▲]
anders	1	1
n	2343	2347

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil

Condooms kopen of bij je hebben blijft een ‘mannending’. Van alle jongens die minstens ervaring hebben met vingers of aftrekken, geeft 57% aan dat ze het afgelopen jaar wel eens condooms kochten, tegenover 26% van de meisjes. In de groep met ervaring met geslachtsgemeenschap en/of anale seks kocht 60% van de jongens en 28% van de meisjes het afgelopen jaar condooms. Ook zeggen jongens vaker dan meisjes dat ze altijd condooms bij zich hebben (30%, tegenover 9% van de meisjes), of als ze uitgaan, een afspraak hebben of op vakantie gaan. Meisjes zeggen weer vaker dan jongens dat hun partner voor de condooms zorgt of dat ze nooit condooms bij zich hebben (66%, tegenover 40% van de jongens).

Tabel 5.8.2 Bij zich dragen van condooms naar relatiestatus (%)

	jongens			meisjes		
	getrouwd	vriend(in)	geen relatie	getrouwd	vriend(in)	geen relatie
altijd	0 [▼]	23 [▼]	39 [▲]	3 [▼]	7 [▼]	13 [▲]
als ik uitga	4	6 [▼]	22 [▲]	1	1 [▼]	7 [▲]
als ik een afspraakje heb	4	6 [▼]	23 [▲]	1	2 [▼]	8 [▲]
als ik heb afgesproken met mijn partner	11	16	18	3	6	7
als ik op vakantie ben	4 [▼]	12 [▼]	26 [▲]	7	4 [▼]	12 [▲]
die heeft mijn partner altijd bij zich	11 [▲]	4 [▼]	2 [▼]	7 [▼]	18 [▲]	9 [▼]
nooit	71 [▲]	53 [▲]	26 [▼]	84 [▲]	68 [▲]	61 [▼]
anders	3	2	1	0	2	1
n	34	1195	1114	97	1468	782

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil.

Voor het altijd bij zich dragen van condooms maakt seksuele ervaring niet heel veel uit, maar partnerstatus wel. Bij de ‘anders’ categorie wordt dit ook regelmatig ingetypt als verklaring voor het feit dat ze geen condooms bij zich dragen, bijvoorbeeld ‘vroeger wel, maar nu niet meer’, ‘anders lijkt het net of ik niet te vertrouwen ben’ of ‘we hebben ze gewoon thuis naast ons bed liggen’. In de kleine groep getrouwde jongeren is het bij zich dragen van condooms al helemaal uitzonderlijk. Jongens en meisjes die

geen partner hebben, geven relatief vaak aan dat ze altijd condooms bij zich hebben of als ze uitgaan, een afspraakje hebben of op vakantie zijn.

5.9 Communicatie over zwangerschaps- en soapreventie

Voor zowel de eerste geslachtsgemeenschap ooit als de eerste geslachtsgemeenschap met de laatste partner is nagevraagd of men vooraf met de ander gesproken had over manieren om zwangerschap en soa te voorkomen. Tabel 5.9.1 toont de resultaten voor de eerste geslachtsgemeenschap ooit.

Ongeveer de helft van de jongeren zegt dat ze voor hun eerste geslachtsgemeenschap met hun (toenmalige) partner hebben gepraat over het manieren om zwangerschap te voorkomen. Meisjes zeggen vaker dan jongens dat ze hier even of langer over gesproken hebben of dat ze dit niet durfden (7%). Jongens zeggen vaker dan meisjes dat ze hier toen niet aan gedacht hebben (21 versus 18%) of dat ze dit niet nodig vonden (27 versus 19%). Over manieren om soa te voorkomen wordt nog minder vaak met de eerste partner gesproken: ongeveer één op de drie jongeren geeft aan dat dit besproken werd voorafgaand aan de eerste geslachtsgemeenschap. Meisjes geven weer vaker aan dat ze hier niet over durfden te praten, jongens geven vaker aan dat ze dit niet nodig vonden.

Tabel 5.9.1 Praten over zwangerschap en soa preventie vóór de eerste keer (%)

	voorkomen van zwangerschap		voorkomen van soa	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes
lang over gepraat	15	18 [▲]	8	9
even over gepraat	34	38 [▲]	25	26
durfde ik niet over te praten	4	7 [▲]	4	7 [▲]
niet aan gedacht	21 [▲]	18	27	29
vond ik niet nodig	27 [▲]	19	36 [▲]	29
n	2100	2027	2095	2027

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil

Met de laatste partner is vaker voorafgaand aan de eerste seks over zwangerschaps- en soa-preventie gesproken. Achtenvijftig procent van de jongens en 66% van de meisjes zegt dat het voorkomen van zwangerschap van tevoren besproken is, 45% van de jongens en 48% van de meisjes zegt hetzelfde over condoomgebruik ter preventie van soa. Ook hier zeggen

jongens vaker dan meisjes dat ze er niet aan gedacht hebben of het niet nodig vonden om anticonceptie te bespreken. Ook vonden jongens het iets vaker niet nodig om soa preventie te bespreken, voorafgaand aan de eerste seks met de laatste partner. In tabel 4.4.1 was al te zien dat 36% van de jongens en 46% van de meisjes minstens regelmatig met de laatste sekspartner over zwangerschap (voorkomen) praat, en 33% van de jongens en 35% van de meisjes over condoomgebruik ter preventie van soa.

Tabel 5.9.2 Praten over zwangerschap en soa preventie vóór eerste geslachtsgemeenschap en/of anale seks met laatste partner (%)

	voorkomen van zwangerschap		voorkomen van soa	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes
lang over gepraat	19	26 [▲]	12	15 [▲]
even over gepraat	39	40	33	33
durfde ik niet over te praten	1	2	2	3 [▲]
niet aan gedacht	14 [▲]	9	18	18
vond ik niet nodig	27 [▲]	24	35 [▲]	30
n	2042	2075	2120	2075

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [▲]= hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Binnen de groep jongeren die na een tijdje gestopt is met het gebruiken van condooms binnen een relatie, zeggen meisjes iets minder vaak (85%) dan jongens (89%) dat hierover gepraat is (niet in tabel). Binnen deze groep zeggen jongens wat vaker (5%) dan meisjes (1%) dat zij de ander hebben overgehaald om te stoppen. De meeste jongeren die binnen een relatie stoppen met condoomgebruik (80%), zeggen dat zij en hun partner dit gezamenlijk besloten hebben.

5.10 Testen op soa/hiv

Van de jongeren die binnen een relatie na een tijdje gestopt zijn met het gebruiken van condooms (22% van de jongens en 34% van de meisjes die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap en/of anale seks, zie tabel 5.4.1), geeft twee derde aan dat ze hierbij beiden niet getest zijn op soa/hiv (niet in tabel). Achttien procent van deze jongeren zegt dat ze beiden getest zijn, 8% zegt dat ze alleen zelf getest zijn en 8% zegt dat

alleen de partner zich heeft laten testen. Jongens en meisjes verschillen hierin nauwelijks van elkaar.

Tabel 5.10 Testen op soa en/of hiv onder jongeren met verdergaande seksuele ervaring (%)

	n	jongens	n	meisjes
12-14 jaar	78	17	45	6 [▼]
15-17 jaar	343	8 [▼]	374	14 [▼]
18-20 jaar	688	13	640	20
21-24 jaar	892	18 [▲]	948	24 [▲]
Nederlands of Westers	1679	14	1740	19 [▼]
Turks	65	11	33	30
Marokkaans	58	21	37	43 [▲]
Surinaams	57	15	59	27
Antilliaans	33	12	31	38 [▲]
laag opgeleid	1303	15	1172	21
hoog opgeleid	685	13	820	19
één sekspartner ooit	630	4 [▼]	720	9 [▼]
2 of 3 sekspartners	621	13	593	18
4+ of meer sekspartners	746	25 [▲]	692	34 [▲]
laatste partner één keer seks	316	13	150	20
losse partner	205	25 [▲]	145	34 [▲]
vast, niet monogaam	135	25 [▲]	91	31 [▲]
vast, niet erg verliefd	271	13	146	20
vast, monogaam, verliefd	1074	12 [▼]	1463	18 [▼]
totaal	2001	15	1995	20[▲]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil.

Van alle jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap en/of anale seks heeft 15% van de jongens en 20% van de meisjes zich het

afgelopen jaar laten testen op soa en/of hiv, 12% van de jongens en 18% van de meisjes eenmalig, 2% van zowel de jongens als de meisjes meer dan één keer. In tabel 5.10 is te zien welke jongeren zich vooral laten testen. Jongeren laten zich vaker testen naarmate ze ouder zijn, mogelijk omdat ze dan vaker risico hebben gelopen, maar mogelijk ook omdat de weg naar een testlocatie voor de jongste jongeren nog wel heel moeilijk is. Etnische achtergrond speelt voor jongens geen rol, maar voor meisjes wel. Binnen de groep jongeren met seksuele ervaring hebben Nederlandse meisjes zich vaker niet laten testen op soa en/of hiv in het afgelopen half jaar en meisjes met een Marokkaanse of Antilliaanse achtergrond juist wel. Belangrijk voor de keuze om zich te laten testen zijn ook het aantal sekspartners gedurende het hele leven en de aard van de relatie met de laatste sekspartner. Hoe meer sekspartners ooit, hoe groter de kans dat iemand zich de afgelopen 12 maanden liet testen. Daarnaast laten jongeren die meerdere keren seks maar geen relatie hadden met hun laatste sekspartner, en jongeren die zijn vreemdgegaan in de relatie met de laatste sekspartner, zich vaker testen op soa en of hiv. Jongeren die een monogame relatie hadden met en erg verliefd waren op hun laatste sekspartner laten zich het minst vaak testen.

De meeste jongeren (50% van de jongens en 58% van de meisjes) gaan voor een test naar de huisarts. Iets meer jongens (38%) dan meisjes (30%) laten zich testen bij de soa-poli van de GGD. Twaalf procent van de jongens en 13% van de meisjes die zich hebben laten testen vult een andere testlocatie in, vooral 'ziekenhuis' of 'gynaecoloog', maar ook 'thuisstest' of 'bloedbank'. Een enkeling vult iets in waarvan het de vraag is of het hier wel om een 'echte' test gaat (bijvoorbeeld 'via een invulijst op internet').

5.11 Motieven en drempels bij testen

Zowel aan jongeren die zich het afgelopen jaar lieten testen op soa of hiv als aan jongeren die zich niet hebben laten testen (maar die wel seks hebben), is gevraagd naar de redenen om dit wel of niet te doen.

Ongeveer de helft van de jongeren die zich het laatste jaar lieten testen op soa en/of hiv deden dit omdat ze er zeker van wilden zijn dat ze geen soa of hiv (tabel 5.11.1). Ongeveer twee vijfde van deze jongeren zeggen dat ze het slim vinden om zich regelmatig te laten testen of dat ze onveilige seks hebben gehad. Ongeveer een kwart van deze jongeren geeft aan dat ze aan een nieuwe relatie begonnen en één op de vijf zegt dat ze

graag zonder condoom wilden gaan vrijen met een nieuwe partner. Vooral meisje geven aan dat ze lichamelijke klachten hadden en dat dit de reden was om zich te laten testen op soa/hiv. Iets minder dan één op de vijf liet zich testen omdat ze bang waren dat ze een soa hadden. Eén op de tien jongens en één op de acht meisjes geeft nog een andere reden voor de soa/hiv test, zoals bloeddonorschap, het plaatsen van een spiraaltje, 'doe ik elk jaar', een (landelijke) oproep, advies van de huisarts, ontrouw van de partner of seksueel geweld hebben meegemaakt.

Tabel 5.11.1 Redenen voor de (laatste) soa en/of hiv test (%)

	jongens	meisjes
ik wilde zeker zijn dat ik geen soa of hiv had	54 [▲]	46
ik vind het slim om mezelf af en toe te laten testen	42	43
ik had onveilige seks gehad	38	36
ik begon aan een nieuwe relatie	29	23
ik wilde zonder condoom vrijen met mijn vaste partner	21	18
ik had lichamelijke klachten	11	29 [▲]
ik was bang dat ik een soa of hiv had	19	18
ik had seks gehad met iemand met een soa of hiv	6	4
ik wilde zwanger worden of was al zwanger	1	5 [▲]
andere reden voor test	10	13
n	291	405

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [▲] = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Wanneer aan jongeren die zich niet hebben laten testen wordt gevraagd waarom ze dit niet hebben gedaan, zegt de overgrote meerderheid (70% van de jongens en 66% van de meisjes) dat ze vinden dat ze geen risico hebben gelopen. Dit blijkt ook uit de antwoorden die worden ingetypt bij de categorie 'anders', de meeste jongeren beschrijven hier waarom ze vinden dat ze geen risico hebben gelopen, bijvoorbeeld omdat ze een vaste partner hebben die ze vertrouwen, soms ook dat ze elkaars eerste zijn of dat de partner wel is getest. Daarnaast zegt ongeveer een derde van de jongeren dat ze geen onveilige seks hebben gehad. Vooral jongens geven vaak aan dat ze geen lichamelijke klachten hebben en daarom geen reden zagen voor een test. Ongeveer één op de zes jongeren zegt dat ze er simpelweg niet aan hebben gedacht om zich te laten testen. Een kleine groep weet niet dat ze zich kunnen laten testen of waar dit kan, of is bang

voor de uitslag van de test of de test zelf. Naast de eerder genoemde beschrijving van de afwezigheid van risico zijn overige redenen voor het niet laten uitvoeren van een soa/hiv test nog dat ze zich langer geleden wél hebben laten testen, dat ze het afgelopen jaar geen seks hadden, geen zin, geen tijd, ben ik nog van plan en angst dat de ouders erachter komen.

Tabel 5.11.2 Redenen om zich niet te laten testen in afgelopen 12 maanden (%)

	jongens	meisjes
ik vind dat ik geen risico heb gelopen	70 [△]	66
ik heb geen onveilige seks gehad	35	34
ik heb geen lichamelijke klachten die wijzen op soa/hiv	39 [△]	29
ik heb daar niet aan gedacht	16 [△]	14
ik vind het eng om me te laten testen	13	14
ik wist niet waar ik me kon laten testen	6	5
ik ben bang voor de uitslag	3	4
ik wist niet dat ik me kon laten testen	2	1
niet laten testen om een andere reden	7	10 [△]
n	1706	1599

[△]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [△]= hoger dan andere sekse, marginaal verschil

5.12 HPV vaccinaties

Aan meisjes onder de 20 jaar (geboren na april 1990) is gevraagd of ze zich hebben laten inenten tegen HPV (het virus waardoor baarmoederhalskanker kan ontstaan) en zo ja, hoeveel prikken ze dan hebben gehad. Achtenveertig procent van de meisjes van deze leeftijd zegt dat ze zijn ingeënt tegen HPV, 41% van de meisjes heeft alle drie de prikken gehad, 6% heeft één of twee prikken gehad en 1% is wel ingeënt, maar weet niet meer precies hoe vaak. Achtenveertig procent van de meisjes is niet ingeënt tegen HPV en 4% weet niet of dit gebeurd is. Omdat meisjes van 18 en 19 veel minder vaak alle drie de vaccinaties tegen HPV hadden gehad en vaccineren pas plaatsvindt vanaf 13 jaar, zijn de verschillen naar demografie alleen bekeken voor meisjes van 13 tot en met 17 jaar (tabel 5.12).

Tabel 5.12 Volledige HPV vaccinatie onder meisjes van 13-17 jaar (%)

	n	volledige HPV vaccinatie
13-14 jaar	792	51
15-17 jaar	919	53
Nederlands of Westers	1430	55 [▲]
Turks	68	37 [▼]
Marokkaans	59	30 [▼]
Surinaams	44	39
Antilliaans	19	46
niet gelovig	1126	56 [▲]
christelijk, beetje belangrijk	355	56
christelijk, erg belangrijk	79	43
islamitisch	162	30 [▼]
laag opgeleid	941	49 [▼]
hoog opgeleid	850	57 [▲]
(bijna) geen ervaring	961	51
enige ervaring	426	56
verdergaande ervaring	417	51
totaal	1803	52

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil.

Ruim de helft van deze meisjes heeft alle drie de prikken gehad. Nederlandse meisjes zijn relatief vaak gevaccineerd tegen HPV, meisjes met een Marokkaanse, Turkse of Surinaamse achtergrond juist relatief zelden. Wanneer alle demografische variabelen tegelijk in de analyses betrokken worden, vallen deze verschillen naar etnische achtergrond echter weg en blijft vooral religie over als belangrijke voorspeller. Niet gelovige meisjes laten zich dan vooral vaccineren tegen HPV, en Islamitische meisjes zelden. Seksuele ervaring blijkt geen voorspeller van het al dan niet laten vaccineren tegen HPV.

5.13 Soa, (ongeplande) zwangerschap, abortus en tienerouderschap

Negen op de 1000 jongens en 13 op de 1000 meisjes geven aan dat ze zich het afgelopen jaar hebben laten testen op soa of hiv en dat de uitslag positief was. Jongeren van 21 tot en met 24 zijn vaker positief getest op een soa (15 op de 1000 jongens en 22 op de 1000 meisjes) dan jongeren jonger dan 21. Bij meisjes hebben lager opgeleide meisjes hier iets vaker mee te maken (18 op de 1000 meisjes) dan hoog opgeleide meisjes (7 op de 1000 meisjes). Door de lage prevalentie van soa kunnen verschillen naar etniciteit en religie voor deze uitkomstmaat niet getoetst worden. Van de 32 jongens die positief getest zijn op soa/hiv hebben dit er 14 (44%) verteld aan degene(n) met wie ze in de periode ervoor onveilige seks hadden gehad. Meisjes lijken dit vaker te doen (38 van de 48, 79%).

Van de jongens zegt 3,2% dat het afgelopen jaar een meisje zwanger is geweest van hen (2,3% één keer, 0,8% vaker) en 2,7% van de meisjes is het afgelopen jaar zwanger geweest (2,5% één keer, 0,2% vaker). Van de meisjes die zwanger zijn (geweest) heeft 95% dit verteld aan degene van wie ze zwanger waren. Voor jongens was 26% van deze zwangerschappen gepland, bij meisjes was dit 38%. Zwangerschappen boven de 20 jaar zijn veel vaker gepland (voor 53% van de jongens en 80% van de meisjes). Als we deze cijfers doorberekenen naar alle jongeren van 12 tot 25 jaar, dan heeft 2,3% van de jongens en 1,7% van de meisjes het afgelopen jaar te maken gehad met een ongeplande zwangerschap.

Tabel 5.13.1 Afloop van alle en ongeplande zwangerschappen (%)

	alle zwangerschappen			ongeplande zwangerschappen		
	jongens	meisjes	totaal	jongens	meisjes	totaal
nog steeds zwanger	13	19	16	6	14	10
kindje gekregen	29	39	34	22	30	26
abortus gehad	44 [▲]	24	34	55 [▲]	35	46
miskraam gehad	30	20	25	24	21	23
n	111	102	213	80	63	143

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil

Van alle zwangerschappen in het afgelopen jaar is ongeveer een derde in een abortus geëindigd en een derde uitgedragen. In een zesde van de

gevallen is het meisje nog steeds zwanger en een kwart van de zwangerschappen is geëindigd in een miskraam. Ongeplande zwangerschappen eindigen logischerwijs vaker in een abortus (46%), maar worden in een kwart van de gevallen ook uitgedragen. Mogelijk zelfs vaker, omdat bij één op de tien zwangerschappen het meisje nog zwanger is. Jongens zeggen vaker dan meisjes dat de zwangerschap is geëindigd in een abortus. Bij ongeplande zwangerschappen zegt 55% van de jongens dat het meisje een abortus heeft gehad, terwijl maar 35% van de meisjes die ongepland zwanger waren aangeven dat er een abortus heeft plaatsgevonden. In de totale groep 15- tot en met 19-jarigen zeggen 15 jongens (1,0%) en 12 meisjes (0,8%) dat ze kinderen hebben (niet in tabel).

Meisjes gaan bij een zwangerschap vaker naar een instelling of hulpverlener toe (88%) dan jongens (51%), die het blijkbaar ook vaak aan het meisje overlaten (niet in tabel). Meisjes gaan meestal naar de huisarts (55%) en/of verloskundige (49%). Van de jongens die te maken hadden met een zwangerschap is 27% bij de huisarts en 16% bij de verloskundige geweest. Zestien procent van de meisjes die het afgelopen jaar zwanger was bezocht een abortuskliniek, tegenover 12% van de jongens van wie een meisje zwanger was. Slechts hele kleine groepen gaan naar Sense of het FIOM. Bij 'anders' wordt meestal 'mijn ouders' of 'de gynaecoloog' ingevuld.

Door de lage prevalentie van (ongeplande) zwangerschap en abortus kunnen veel demografische verschillen in deze ervaringen niet getoetst worden, maar waar dit wel mogelijk is, blijken leeftijd, opleidingsniveau en relatiestatus de belangrijkste voorspellers te zijn (tabel 5.13.2). (Ongeplande) zwangerschap en abortus komen nauwelijks voor onder jongeren van 12 tot en met 14 jaar. Zwangerschap, gepland en ongepland, komt relatief veel voor onder jongeren van 21 jaar en ouder. Daarnaast hebben laag opgeleide jongens en meisjes vaker te maken met (ongeplande) zwangerschap en abortus dan hun hoger opgeleide seksegenoten.

Tabel 5.13.2 (Ongeplande) zwangerschap en abortus in het afgelopen jaar naar demografie (%)

	zwangerschap			ongeplande zwangerschap		abortus	
	n	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes
12-14 jaar	1701	0,8 [∇]	0,1 [▼]	0,1 [∇]	0,1 [∇]	0,1 [∇]	0,1 [∇]
15-17 jaar	1831	3,3	2,3	2,8	1,9	1,6	1,0
18-20 jaar	1717	2,6	2,4	2,4	2,0	2,0 ^Δ	1,1
21-24 jaar	2082	5,2 ^Δ	5,5 ^Δ	3,6 ^Δ	2,6 ^Δ	1,6	0,5
Nederlands/ Westers	6151	2,8*	2,3*	2,2*	1,4*	1,1*	0,4*
Turks	263	4,8*	1,1*	2,9*	0,0*	1,0*	0,0*
Marokkaans	225	1,4*	8,7*	1,4*	5,4*	1,4*	3,1*
Surinaams	190	4,5*	6,8*	3,8*	3,5*	1,9*	1,3*
Antilliaans	92	7,0*	6,1*	7,0*	3,2*	0,0*	2,4*
laag opgeleid	4157	4,4 ^Δ	4,4 ^Δ	3,2 ^Δ	2,6 ^Δ	1,8 ^Δ	1,0 ^Δ
hoog opgeleid	3113	1,2 [∇]	0,8 [▼]	1,0 [∇]	0,6 [∇]	0,7 [∇]	0,3 [∇]
getrouwd	129	47,2 ^Δ	29,8 ^Δ	17,5 ^Δ	11,3 ^Δ	3,8	0,4
vriend(in)	2824	4,3 ^Δ	3,5 ^Δ	3,8 ^Δ	2,5 ^Δ	1,9 [∇]	1,0 ^Δ
geen relatie	4378	1,8 [∇]	0,9 [∇]	1,3 [∇]	0,7 [∇]	1,0 [∇]	0,4 [∇]
totaal	7331	3,1	2,7	2,3	1,7	1,3^Δ	0,6[∇]

▼^Δ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; Δ[∇] = significant maar marginaal verschil; * = verwachte cel frequenties te laag om verschillen tussen groepen te kunnen toetsen.

Getrouwde jongeren rapporteren veel vaker een (ongeplande) zwangerschap in het afgelopen jaar dan ongehuwde jongeren. Binnen de (kleine) groep gehuwde jongeren heeft 17,5% van de jongens en 11,3% van de meisjes te maken gehad met een ongeplande zwangerschap, bij jongeren met een vriend(in) is dit respectievelijk 3,8% en 2,5%. Dit lijkt te duiden op een glijdende schaal tussen gepland en ongepland. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat een zwangerschap niet echt gepland is maar dat, mocht het gebeuren, het ook prima is. Wellicht is dit vaker het geval

binnen een huwelijksrelatie. Ook kan het zijn dat een deel van deze jongeren getrouwd is vanwege de zwangerschap.

5.14 Verschuivingen in beschermingsgedrag en seksuele risico's

Wat anticonceptie en condoomgebruik betreft zijn enkel marginale verschillen gevonden tussen 2005 en 2012 (tabel 5.14.1). Bij de eerste keer worden door zowel jongens als meisjes minder vaak de pil gebruikt, al dan niet in combinatie met condooms (double Dutch). Bij anticonceptie- en condoomgebruik met de laatste partner zijn geen verschillen gevonden.

Tabel 5.14.1. Verschuivingen in beschermingsgedrag bij de eerste keer (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
beschermingsgedrag eerste keer				
niets	12	13	7	9
condoom	74	72	75	74
pil	55	50 [∇]	63	58 [∇]
double Dutch	40	34 [∇]	45	41 [∇]
anticonceptiegebruik met laatste partner				
altijd	80	78	80	81
soms	12	13	14	12
nooit of weet niet	8	9	6	6
condoomgebruik met laatste partner				
altijd	34	37	21	21
soms	19	20	18	19
begin relatie	25	22	35	34
nooit	22	21	26	26
n	1131	2039	1311	2080

[∇] = lager dan in 2005, marginaal verschil

Tabel 5.14.2 Motieven voor condoomgebruik (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
zwangerschap voorkomen	86	84	76	79
voorkomen soa/hiv	67	63 [∇]	65	62
omdat de ander dat graag wilde	25	18 [∇]	9	8
andere reden	8	7	12	10
	1131	2039	1311	2080

[∇] = lager dan in 2005, marginaal verschil

Bij motieven voor condoomgebruik met de laatste partner wel (tabel 5.14.2). Jongens geven in 2012 iets minder vaak aan dat er een condoom werd gebruikt voor het voorkomen van soa/hiv of omdat de ander dat graag wilde dan in 2005. Het voorkomen van zwangerschap is in 2012 net als in 2005 de belangrijkste reden om een condoom te gebruiken.

Tabel 5.14.3 Gebruikte methode (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
anticonceptie met laatste partner				
de pil	75	74	82	84
condooms	65	69 ^Δ	53	57 ^Δ
andere vorm van anticonceptie	2	5 ^Δ	3	8 ^Δ
huidige anticonceptiemethode (seksueel ervaren meisjes)				
niets			11	11
de pil			78	74 [∇]
condooms			26	20 [∇]
andere vorm van anticonceptie			5	8 ^Δ
			1285	2039

^{Δ∇} = respectievelijk hoger en lager dan in 2005, marginaal verschil

Zowel in het soort anticonceptie wat met de laatste partner werd gebruikt als in de huidige anticonceptiemethode van seksueel ervaren meisjes is een kleine verschuiving zichtbaar (tabel 5.14.3). Met de laatste partner

werd in 2012 iets vaker een condoom gebruikt als anticonceptiemethode. Seksueel ervaren meisjes geven daarentegen in 2012 juist iets minder vaak aan dat ze condooms gebruiken om zwangerschap te voorkomen. In 2005 gebruikte nog 26% van de seksueel ervaren meisjes condooms als anticonceptiemethode, in 2012 is dat 20%. Andere methoden dan de pil of het condoom, zoals het spiraaltje en de NuvaRing, worden langzamerhand iets populairder. Met de laatste partner neemt het gebruik hiervan onder jongens toe van twee naar 5% en bij meisjes van drie naar 8%. Van de seksueel ervaren meisjes geeft in 2012 8% aan dat ze een andere methode dan de pil of het condoom gebruiken, in 2005 was dat nog 5%.

Tabel 5.14.4 Verschuivingen in motieven voor anticonceptiekeuze van meisjes (%)

	2005	2012
het risico om zwanger te worden is hiermee het kleinst	66	56 [▽]
je hoeft er niet aan te denken als je seks hebt	30	44 [▲]
je voelt het niet tijdens het vrijen	31	43 [▲]
mijn huisarts raadde dit aan	28	21 [▽]
het beschermt ook tegen hiv en andere soa's	16	12 [▽]
je hoeft er niet elke dag aan te denken	7	11 [▲]
er zitten geen of heel weinig hormonen in	5	9 [▲]
je hoeft het niet te slikken	6	7
je hoeft er alleen maar aan te denken als je seks hebt	8	5 [▽]
	1348	1820

▼▲ = respectievelijk lager of hoger dan in 2005, minstens klein verschil; ▲▽ = significant maar marginaal verschil

In de redenen waarom meisjes voor een bepaalde anticonceptiemethode kiezen zijn kleine verschillen te zien, mogelijk samenhangend met het feit dat een iets kleinere groep voor de pil of condooms kiest en een iets grotere groep voor alternatieve methodes. Zo zeggen in 2012 minder seksueel ervaren meisjes dat ze voor hun huidige anticonceptiemethode gekozen hebben omdat het risico op zwangerschap hiermee het kleinst is, omdat de huisarts het aanraadde, omdat het ook beschermt tegen soa/hiv of omdat je er alleen aan hoeft te denken als je seks hebt. Een groter deel heeft voor de huidige methode gekozen omdat je hier niet elke dag aan hoeft te denken of als je seks hebt, omdat je het niet voelt tijdens het vrijen of omdat er geen of maar heel weinig hormonen in zitten. Morning-

after pil gebruik is in zowel de totale groep meisjes van 12 tot 25 jaar als binnen de groep meisjes met ervaring met geslachtsgemeenschap iets toegenomen. In de totale groep meisjes gebruikte in 2005 5,1% een morning-after pil in het afgelopen jaar, tegenover 6,4% in 2012. Binnen de seksueel ervaren groep meisjes is een verschuiving te zien van 9% in 2005 naar 12% in 2012.

Tabel 5.14.5 Verschuivingen in kennis (% juist)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
een meisje kan zwanger worden als de jongen niet klaarkomt*	63	60 [∇]	67	60 [∇]
de pil verkleint de kans dat je hiv of een andere soa oploopt	83	85 ^Δ	86	87
als je je na seks goed wast, loop je minder snel soa/hiv op	66	63 [∇]	76	71 [∇]
als je geen (lichamelijke) klachten hebt, kun je toch een soa hebben	81	79	80	79
er zijn soa's waarvan meisjes later geen kinderen meer kunnen krijgen*	74	68 [∇]	78	76 [∇]
bij de eerste geslachtsgemeenschap bloedt een meisje altijd*	64	64	78	78
de meeste soa's gaan vanzelf over	78	80	85	83
	2306	3926	2389	3916

^{Δ∇} = hoger of lager dan in 2005, marginaal verschil; * andere formuleringen gebruikt in 2005 en 2012

Op een paar kennisvragen is een kleine achteruitgang waar te nemen. Iets minder jongens en meisjes weten in 2012 dat een meisje ook zwanger kan worden als de jongen niet klaarkomt, dat wassen na geslachtsgemeenschap niet helpt tegen soa/hiv en dat er soa's zijn waarvan meisjes onvruchtbaar kunnen worden. Een iets grotere groep jongens weet in 2012 wel dat de pil niet helpt tegen soa/hiv.

Er is een kleine afname in het kopen van condooms, wellicht omdat de populariteit van condooms als anticonceptiemethode iets afgenomen is. Daarnaast hebben jongens iets minder vaak een condoom bij zich als ze uitgaan en meisjes als ze hebben afgesproken met hun vriend of man.

Tabel 5.14.6 Verschuivingen in kopen en op zak hebben van condooms (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
afgelopen jaar condooms gekocht	63	57 [∇]	33	26 [∇]
altijd condooms bij zich	29	31	11	9
condooms bij zich bij het uitgaan	17	14 [∇]	4	3
condooms bij zich bij afspraakje	16	14	3	4
condooms bij zich bij afspraak met partner	17	17	9	6 [∇]
condooms bij zich op vakantie	21	19	9	7
	2306	3926	2389	3916

[∇] = lager dan in 2005, marginaal verschil

Binnen de seksueel ervaren groep heeft een iets groter deel van de jongens zich het afgelopen jaar laten testen op soa en/of hiv. Ook geeft een iets groter deel van de jongens aan dat er het afgelopen jaar een meisje zwanger is geweest van hen en dat dit niet gepland was. Bij meisjes zijn geen verschuivingen te zien.

Tabel 5.14.7 Verschuivingen in testen, soa/hiv, onbedoelde zwangerschap en abortus (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
laten testen op soa/hiv (seksueel ervaren groep)	11,6	14,5 ^Δ	17,5	20,3
n	1238	2002	1301	2005
positief getest op soa of hiv	0,6	0,9	1,2	1,3
on geplande zwangerschap in afgelopen jaar	1,5	2,3	3,0	1,7 [∇]
abortus in afgelopen jaar	-	-	1,3	1,7
n	2177	3637	2271	3694
tienerouders (15 tot en met 19-jarigen)	0,3	1,0	1,0	0,8
n	1000	1529	1030	1469

^{Δ∇} = hoger of lager dan in 2005, marginaal verschil

HOOFDSTUK 6

GRENDOVERSCHRJDING

Seksuele ervaringen vinden niet altijd plaats met wederzijdse instemming. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoeveel jongeren ervaring hebben met seksuele grensoverschrijding. Hierbij worden verschillende vormen van grensoverschrijding onderzocht. Het kan bijvoorbeeld gaan om overhalen of regelrecht dwingen. Ook kan het zijn dat iemand spijt heeft van seksuele ervaringen of seks heeft gehad tegen zijn of haar wil. Daarbij hoeft niet altijd sprake te zijn van dwang of druk, maar is iemand wel over de eigen grenzen heen gegaan. Ook kan het zijn dat iemand wel eens op wat voor manier dan ook onder druk is gezet om seks te hebben en hier al dan niet aan toe heeft gegeven. Het vóórkomen van deze verschillende vormen van grensoverschrijding worden in dit hoofdstuk beschreven. Bovendien wordt aandacht besteedt aan de perceptie die jongeren zelf van hun weerbaarheid hebben en aan de rol van alcohol en drugs bij grensoverschrijding. Ten slotte wordt uiteraard ook weer gekeken naar verschillen met 2005.

6.1 Grensoverschrijding bij eerste geslachtsgemeenschap

Aan jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap is gevraagd of zij dit de eerste keer dat dit gebeurde even graag wilden als de partner, of dat één van beiden de ander heeft overgehaald of gedwongen.

Tabel 6.1.1 Overhalen en dwang bij de eerste geslachtsgemeenschap (%)

	jongens	meisjes
ik werd gedwongen	0,2	3,3 [▲]
ik werd overgehaald	4,7	13,5 [▲]
we wilden het allebei even graag	91,7 [▲]	82,4
ik heb de ander overgehaald	3,0 [▲]	0,7
ik heb de ander gedwongen	0,3	0,1
n	2115	2101

[▲] = hoger percentage dan bij andere sekse, minstens klein verschil

De meeste jongeren zeggen dat zij de eerste keer even graag geslachtsgemeenschap wilden hebben als degene met wie ze dit deden,

maar jongens zeggen dit wel vaker (92%) dan meisjes (82%). Meisjes zeggen vaker dat ze de eerste keer gedwongen (3%) of overgehaald (14%) werden, jongens zeggen vaker dat ze de ander overgehaald hebben (3% tegenover minder dan 1%).

Tabel 6.1.2 Overhalen en dwang bij de eerste geslachtsgemeenschap naar demografie (%)

	n	jongens	meisjes
eerste keer met 13 of jonger	334	8	33 [▲]
eerste keer 14 of 15 jaar	1328	5	20 [▲]
eerste keer 16 of 17 jaar	1566	4	13 [▼]
eerste keer 18 jaar of ouder	985	6	14
Nederlands of Westers	3567	4*	15 [▼]
Turks	109	5*	22
Marokkaans	101	3*	28
Surinaams	122	8*	27 [▲]
Antilliaans	76	17*	17
niet gelovig	2968	4 [▼]	16 [▼]
beetje christelijk	692	7	17
zeer christelijk	182	13 [▲]	28 [▲]
islamitisch	211	6	22
laag opgeleid	2634	5	18
hoog opgeleid	1547	4	15
totaal	4213	5[▼]	17[▲]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil; * = verwachte cel frequenties te laag om verschillen tussen groepen te kunnen toetsen.

De leeftijd waarop de eerste geslachtsgemeenschap plaatsvindt hangt samen met het al dan niet plaatsvinden van dwang en overhalen bij deze eerste keer. Meisjes voor wie de eerste keer met 13 jaar of eerder plaatsvond werden in één op de drie gevallen overgehaald of gedwongen.

Wanneer de eerste keer met 14 of 15 jaar plaatsvindt is dit gedaald naar één op de vijf en bij eerste keren met 16 of 17 jaar één op de acht. Naast leeftijd lijken etnische achtergrond (bij meisjes) en religie een rol te spelen. Nederlandse meisjes worden bij hun eerste keer minder vaak overgehaald of gedwongen dan meisjes met een niet-westerse allochtone achtergrond. Surinaamse meisjes lijken bij de eerste keer vaker overgehaald te zijn, maar wanneer ook andere demografische kenmerken in de analyses worden betrokken valt dit verschil weg. Daarnaast is bij de eerste keer van niet gelovige jongeren relatief zelden sprake van dwang en overhalen en bij zeer gelovige jongeren relatief vaak.

6.2 Context van grensoverschrijding bij eerste keer geslachtsgemeenschap

Naast demografische factoren kunnen ook kenmerken van de ander, zoals leeftijd of het soort relatie dat men met deze persoon had, een rol spelen bij overhalen en dwang bij de eerste geslachtsgemeenschap.

Tabel 6.2.1 Dwang en overhalen bij de eerste keer naar kenmerken van de ander (%)

	n	jongens	meisjes
ander meer dan 5 jaar jonger	307	4	22
ander ongeveer even oud	2620	4 [▼]	14 [▼]
ander 2 tot 5 jaar ouder	959	9 [▲]	16
ander meer dan 5 jaar ouder	324	15 [▲]	29 [▲]
ander vaste vriend of vriendin	3072	3 [▼]	12 [▼]
iemand met wie ik geen relatie had	907	9 [▲]	37 [▲]
vakantievriend(in)	230	9 [▲]	33 [▲]
kende ander minder dan een week	309	8 [▲]	47 [▲]
kende ander 1 tot 4 weken	501	7	31 [▲]
kende ander 1 tot 3 maanden	891	5	18
kende ander langer dan 3 maanden	2508	4 [▼]	13 [▼]
totaal	4210	5[▼]	17[▲]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil

Wanneer degene waarmee de eerste keer plaatsvond meer dan vijf jaar ouder was, kwam hierbij vaker overhalen en dwang voor (bij 15% van de jongens en 29% van de meisjes). Wanneer de eerste geslachtsgemeenschap plaatsvond met een losse partner of vakantievriend(in), zegt één op de elf jongens en één op de drie meisjes dat de ander hen overhaalde of dwong. Tenslotte komt overhalen en dwongen vaker voor wanneer men de eerste sekspartner maar kort kende. Wanneer men de ander minder dan een week kende, vond bij 8% van de jongens en 47% van de meisjes met seksuele ervaring dwang of overhalen plaats.

6.3 Spijt na seks

Er kunnen verschillende redenen zijn dat iemand achteraf spijt heeft van iets wat hij of zij op seksueel gebied heeft gedaan. Overhalen of dwang hoeft hierbij geen rol te spelen, maar iemand is in elk geval wel over een eigen grens heengegaan.

Tabel 6.3.1 Wel eens spijt gehad achteraf (%)

	n	jongens		meisjes	
		één keer	vaker	één keer	vaker
spijt gehad van zoenen	7272	10,9	7,4	16,1 [△]	7,8
spijt van voelen en strelen	7273	6,4	4,5	10,4 [△]	5,4
spijt van vingeren of aftrekken	7273	6,3	5,4	12,3 [▲]	5,7
spijt van geslachtsgemeenschap	7272	5,0	3,1	11,4 [▲]	5,4 [▲]
spijt van orale seks*	3937	8,1	4,2	15,3 [▲]	7,9 [▲]
spijt van anale seks*	3936	5,8	3,0	9,3 [△]	3,1

* NB: de laatste twee handelingen hebben alleen betrekking op respondenten die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad; ▲ = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; △ = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Tabel 6.3.1 laat zien dat meisjes vaker achteraf spijt hebben van iets wat ze op seksueel gebied hebben gedaan dan jongens. Eén op de vier meisjes heeft wel eens spijt van zoenen, tegenover één op de vijf á zes jongens. Eén op de zes meisjes heeft wel eens spijt van voelen en strelen, tegenover één op de negen jongens. Achttien procent van de meisjes heeft wel eens spijt dat ze zich hebben laten vingeren of dat ze iemand afgetrokken of gevingerd hebben (tegenover 12% bij de jongens). Vooral bij geslachtsgemeenschap is het verschil tussen jongens en meisjes groot:

17% van de meisjes en 8% van de jongens heeft hier wel eens of vaker spijt van gehad. De vragen naar spijt van orale en anale seks zijn alleen voorgelegd aan jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap. Binnen deze groep had 23% van de meisjes en 12% van de jongens minstens een enkele keer spijt van orale seks en 12% van de meisjes en 9% van de jongens van anale seks. Het percentage jongeren dat spijt heeft van deze handelingen zal in de totale groep van ervaren én onervaren jongeren waarschijnlijk lager zijn. In totaal heeft 30% van de jongens en 44% van de meisjes wel eens spijt van tenminste één seksuele handeling (tabel 6.3.2).

Tabel 6.3.2 Spijt achteraf naar demografie (%)

	n	minstens van één ding spijt		spijt van geslachtsgemeenschap	
		jongens	meisjes	jongens	meisjes
12-14 jaar	1694	16 [▼]	18 [▼]	3 [▼]	1 [▼]
15-17 jaar	1820	26 [▼]	41 [▼]	4 [▼]	11 [▼]
18-20 jaar	1694	41 [▲]	58 [▲]	12 [▲]	25 [▲]
21-24 jaar	2064	36 [▲]	57 [▲]	13 [▲]	29 [▲]
Nederlands/Westers	6115	29	44	8 [▼]	17
Turks	260	32	38	12	12
Marokkaans	221	35	32 [▼]	8	10
Surinaams	190	39	41	12	20
Antilliaans	91	31	45	11	19
niet gelovig	4806	29 [▼]	46 [▲]	7 [▼]	19 [▲]
beetje christelijk	1252	29	42	9	16
zeer christelijk	405	43 [▲]	47	12 [▲]	14
islamitisch	535	32	31 [▼]	10	9 [▼]
laag opgeleid	4119	31	46 [▲]	9 [▲]	19 [▲]
hoog opgeleid	3092	29	42 [▼]	7 [▼]	14 [▼]
totaal	7272	30[▼]	44[▲]	8[▼]	17[▲]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil

Naast geslacht blijkt leeftijd de belangrijkste voorspeller te zijn van spijt achteraf. Onder 12- tot 14-jarigen heeft één op de zes jongens en meisjes wel eens achteraf spijt van iets wat ze op seksueel gebied hebben gedaan, bij 18- tot 20-jarigen geldt dat voor 41% van de jongens en 58% van de meisjes en bij 21- tot 24-jarigen is dit percentage vrijwel even hoog. Onder 12- tot 14-jarigen heeft nog vrijwel niemand wel eens spijt gehad van geslachtsgemeenschap, terwijl dit bij 13% van de jongens en 29% van de meisjes van 21 tot 24 jaar wel het geval is. De verschillen tussen groepen met een verschillende etnische achtergrond, geloofsovertuiging of opleiding zijn allemaal marginaal. Niet gelovige jongens, Marokkaanse en/of islamitische meisjes en hoger opgeleide meisjes lijken iets minder vaak achteraf spijt te hebben van iets wat ze op seksueel gebied hebben gedaan.

6.4 Ooit grensoverschrijding meegemaakt

Aan de jongeren is één losse vraag gesteld over het meemaken van gedwongen seks. Op deze vraag geeft 17% van de meisjes en 5% van de jongens aan wel eens gedwongen te zijn om seksuele dingen te doen die ze eigenlijk niet wilden. Hiervan is niet duidelijk tot welke seksuele handelingen iemand gedwongen is. Wel is expliciet gevraagd naar dwingen, niet naar overhalen of spijt achteraf.

Tabel 6.4.1 Ongewilde seksuele handelingen meegemaakt (%)

	n	jongens		meisjes	
		één keer	vaker	één keer	vaker
tongzoen tegen je wil	7257	10,7	3,7	17,0 [▲]	5,1 [▲]
aanraking tegen je wil	7256	7,5	3,4	21,9 [▲]	9,3 [▲]
manuele seks tegen je wil	7257	1,7	1,4	7,4 [▲]	3,3 [▲]
geslachtsgemeenschap tegen je wil	7255	1,0	0,8	5,4 [▲]	2,1 [▲]
orale seks tegen je wil*	3929	2,3	1,2	8,4 [▲]	3,9 [▲]
anale seks tegen je wil*	3929	1,9	1,5	3,6 [▲]	1,5
minstens één ongewilde ervaring	7257	21		41 [▲]	

* NB: de laatste twee handelingen hebben alleen betrekking op respondenten die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad; [▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [△] = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Naast de algemene vraag naar ervaring met dwang is van een zestal seksuele handelingen nagevraagd of jongeren deze wel eens tegen hun wil hebben uitgevoerd of ondergaan (tabel 6.4.1). Meisjes hebben met alle ongewilde seksuele handelingen vaker ervaring dan jongens. Tweeëntwintig procent van de meisjes is wel eens gezoend tegen haar wil, 31% van de meisjes wel eens aangeraakt tegen haar wil en 11% is wel eens gevingerd of heeft wel eens iemand afgetrokken of gevingerd tegen haar wil. Bij jongens is dat respectievelijk 14%, 11% en 3%. Ruim 7% van de meisjes heeft wel eens geslachtsgemeenschap gehad tegen haar wil, tegenover bijna 2% van de jongens.

De vragen naar orale en anale seks tegen de wil zijn weer alleen voorgelegd aan jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap. Binnen deze groep heeft 12% van de meisjes en 4% van de jongens wel eens ongewild orale seks gehad en 5% van de meisjes en 3% van de jongens ongewild anale seks. Het percentage jongeren dat deze handelingen tegen de wil heeft meegemaakt zal in de totale groep van ervaren én onervaren jongeren waarschijnlijk lager zijn. In totaal heeft 21% van de jongens en 41% van de meisjes wel eens een seksuele handeling tegen de wil meegemaakt (van zoenen tot anale seks).

Meestal was degene met wie jongeren ongewild seks hadden van het andere geslacht: driekwart van de jongens geeft aan dat de ander een meisje of vrouw was, 95% van de meisjes geeft aan dat de ander een jongen of man was. Zestien procent van de jongens en 4% van de meisjes maakte de laatste ongewilde en/of gedwongen seksuele handeling mee met een seksegenoot. De overige meisjes (4%) hadden (de laatste keer) ongewilde seks met een groep jongens of mannen, bij jongens waren dit meerdere jongens of mannen (2%), meerdere meisjes of vrouwen (5%) of een heterogene groep (1%).

Voor een derde van de jongeren die wel eens gedwongen en/of ongewilde seksuele handelingen hebben meegemaakt, was degene met wie dit (de laatste keer) gebeurde hun (ex-)vriend(in) (niet in tabel). Eenentwintig procent van de jongens en 25% van de meisjes geeft aan dat dit een bekende was, voor 27% van de jongens en 22% van de meisjes betrof het een onbekende. Voor 14% van de jongens en 10% van de meisjes gaat het om een goede vriend(in) en voor 3% van de jongens en meisjes om een familielid. Drie procent van de jongens en 6% van de meisjes vult hier nog een ander persoon in die voor hun gevoel niet in deze categorieën

thuishoorde, bijvoorbeeld ‘mijn baas’, ‘iemand die ik leuk vond’ of ‘mijn stiefvader’.

Niet iedereen die wel eens een seksuele handeling tegen de wil heeft meegemaakt, geeft ook aan dat ze wel eens tot seks gedwongen zijn (niet in tabel). Bij ongewild vingeren of aftrekken, geslachtsgemeenschap, orale en anale seks is deze groep wel groter dan bij ongewild zoenen of aanraken. Toch zegt nog een behoorlijk groot deel van de jongeren die ervaring hebben met verdergaande vormen van ongewilde seks, vooral jongens, dat ze nooit gedwongen zijn. Van de jongeren die ooit tegen hun wil geslachtsgemeenschap hebben gehad, zegt bijvoorbeeld 54% van de jongens en 16% van de meisjes dat ze nooit gedwongen zijn om seksuele dingen te doen die ze eigenlijk niet wilden. Mogelijk ervaren sommige mensen verbale pressiemiddelen, zoals herhaaldelijk aandringen of boos worden, niet als dwang. Dit roept de vraag op wat de ander dan heeft gedaan om de respondent te bewegen tot deze ongewilde seksuele handelingen.

Tabel 6.4.2 Pressiemethoden die op jongeren zijn uitgeoefend (%)

	jongens	meisjes
iemand bleef aandringen nadat ik nee had gezegd	10	26 [▲]
iemand liet merken dat hij/zij baalde	12	22 [▲]
iemand loog tegen me	11	16 [▲]
iemand werd boos	6	12 [▲]
iemand zei dat het anders uit is	3	4 [▲]
iemand beloofde me iets wat ik graag wilde	5	5
iemand maakte misbruik van me toen ik alcohol of drugs had gebruikt	5	7 [▲]
iemand dreigde om iets vervelends te doen	2	4 [▲]
iemand gebruikte geweld (vasthouden, slaan of wapen gebruiken)	2	6 [▲]
minstens één van bovenstaande meegemaakt	22	38 [▲]
n	3586	3649

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [△] = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Een indicatie van een antwoord op deze vraag is te vinden in tabel 6.4.2. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat deze percentages geen betrekking

hebben op de eerder gerapporteerde seksuele handelingen. Deze tabel laat alleen zien hoe vaak iemand anders druk of dwang heeft uitgeoefend op de respondent om seks te hebben, niet welke vorm van seks de ander wilde hebben en ook niet of het gelukt is.

Eén op de vijf jongens en twee op de vijf meisjes heeft wel eens meegemaakt dat iemand enige vorm van druk, manipulatie of dwang op hen uitoefende om seks met hen te kunnen hebben. Blijven aandringen nadat iemand nee heeft gezegd of laten merken dat hij/zij baalde komen dan het meeste voor: één op de vier á vijf meisjes en één op de acht á tien jongens hebben dit wel eens meegemaakt. Ook liegen en boos worden komt nog behoorlijk vaak voor: één op de zes meisjes heeft wel eens meegemaakt dat iemand loog en bij één op de acht meisjes is iemand wel eens boos geworden om seks met haar te kunnen hebben. Op jongens zijn alle vormen van druk of dwang minder vaak uitgeoefend, 11% van de jongens heeft bijvoorbeeld wel eens meegemaakt dat iemand tegen hen loog en 6% dat iemand boos werd om seks te kunnen hebben.

Tabel 6.4.3 Pressie ondervonden in groepen met verschillende ongewilde seksuele ervaringen (%)

	jongens		meisjes	
	n	pressie ondervonden	n	pressie ondervonden
tongzoen tegen je wil	517	52	805	65 [▲]
aanraking tegen je wil	389	56	1138	70 [▲]
manuele seks tegen je wil	110	68	393	87 [▲]
geslachtsgemeenschap tegen je wil	61	78	275	96 [▲]
orale seks tegen je wil*	70	73	244	92 [▲]
anale seks tegen je wil*	65	77	102	90 [▲]

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil

Bijna alle meisjes en meer dan driekwart van de jongens die ooit geslachtsgemeenschap hebben gehad tegen hun wil, zeggen ook dat iemand wel eens verbale of fysieke druk op hen heeft uitgeoefend of misbruik van hen heeft gemaakt toen ze dronken waren of drugs hadden gebruikt (tabel 6.4.3). Bij ongewild zoenen of aanraken is de overlap wel kleiner. Dit zijn vormen van grensoverschrijding waarvoor iemand wellicht

geen druk of dwang hoeft uit te oefenen om dit bij iemand te kunnen doen. Iemand kan bijvoorbeeld in het voorbijgaan in de billen geknepen worden, zonder dat hier (andere) vormen van verbale of fysieke druk bij komen kijken.

Tabel 6.4.4 Grensoverschrijding ondervonden hebben naar demografische kenmerken (%)

	n	ooit gedwongen zijn		seksuele ervaring tegen de wil		druk of dwang ondervonden	
		jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes
12-14 jaar	1692	5	7 [▼]	9 [▼]	17 [▼]	13 [▼]	17 [▼]
15-17 jaar	1818	5	15	19	39	17 [▼]	32 [▼]
18-20 jaar	1694	4	21 [▲]	27 [▲]	54 [▲]	26 [▲]	50 [▲]
21-24 jaar	2064	4	22 [▲]	25 [▲]	53 [▲]	31 [▲]	51 [▲]
Nederlands/ Westers	6110	4	17	20 [▼]	42	22	38
Turks	258	5	10	27	25 [▼]	27	28 [▼]
Marokkaans	222	4	14	29 [▲]	32 [▼]	21	28 [▼]
Surinaams	190	10	23	22	44	22	40
Antilliaans	91	8	18	26	54	32	59 [▲]
niet gelovig beetje	4804	4 [▼]	17	20	43 [▲]	21	40 [▲]
christelijk zeer	1250	3	17	18	42	25	40
christelijk	405	11 [▲]	17	27 [▲]	43	26	31 [▼]
islamitisch	533	6	13	28 [▲]	25 [▼]	25	25 [▼]
laag opgeleid	4114	6 [▲]	20 [▲]	23 [▲]	44 [▲]	25 [▫]	41 [▲]
hoog opgeleid	3091	3 [▼]	13 [▼]	16 [▼]	37 [▼]	18 [▼]	34 [▼]
totaal	7268	4	17[▲]	21	41[▲]	22	38[▲]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil

Leeftijd en opleidingsniveau zijn de belangrijkste voorspellers van ooit gedwongen zijn, ervaring met ongewilde seksuele handelingen en het hebben ondervonden van druk of dwang (tabel 6.4.4). Naarmate jongeren ouder zijn hebben ze (logischerwijs) vaker ooit grensoverschrijdende vormen van seks meegemaakt. Daarnaast zijn laag opgeleide jongens en meisjes relatief vaak tot seks gedwongen of onder druk gezet en hebben zij ook vaker wel eens iets tegen hun wil gedaan dan hun hoger opgeleide seksegenoten. Alle verschillen naar etniciteit zijn marginaal en vallen weg wanneer alle demografische variabelen tegelijk worden gezien. Naast leeftijd en opleidingsniveau speelt religie een bescheiden rol. Niet gelovige jongens zijn relatief zelden gedwongen tot seksuele handelingen, zeer christelijke jongens geven relatief vaak aan dat ze wel eens gedwongen of ongewilde seks hebben meegemaakt. Niet gelovige meisjes worden juist relatief vaak onder druk gezet om seks te hebben, terwijl islamitische meisjes dit relatief zelden meemaken. Andere verschillen naar geloof vallen weg in de multivariate analyses.

6.5 Ooit grensoverschrijding uitgeoefend

Van de jongens heeft 3,6% naar eigen zeggen zelf wel eens iemand gedwongen om seksuele dingen te doen die hij of zij eigenlijk niet wilde. Bij meisjes is dat 0,8%. Hier is ook niet gevraagd naar het soort seksuele handelingen waartoe men de ander gedwongen heeft, maar wel is duidelijk gevraagd naar dwingen en niet naar aandringen of overhalen. Daarnaast is van verschillende vormen van druk of dwang nagevraagd of men dit zelf wel eens bij iemand gedaan heeft om seks met die ander te kunnen hebben (zie tabel 6.5.1).

Tweëntwintig procent van de jongens en 12% van de meisjes zegt wel eens druk of dwang te hebben uitgeoefend om seks met iemand te kunnen hebben. De meeste jongeren doen dit door te laten merken dat ze balen dat de ander geen seks wil (16% van de jongens en 9% van de meisjes) of door te blijven aandringen nadat de ander nee heeft gezegd (12% van de jongens en 5% van de meisjes). Zeer kleine aantallen jongens en meisjes maken gebruik van andere strategieën, zoals liegen, valse beloftes, boos worden, misbruik maken van dronkenschap of dreigen. Jongens hebben meer ervaring met het uitoefenen van alle vormen van druk of dwang dan meisjes.

Tabel 6.5.1 Pressiemethoden die jongeren zelf hebben toegepast (%)

	jongens	meisjes
ik liet merken dat ik baalde	16 [▲]	9
ik bleef aandringen nadat iemand nee had gezegd	12 [▲]	5
ik loog tegen iemand	5 [▲]	2
ik beloofde iemand iets wat hij/zij graag wilde	5 [▲]	2
ik werd boos	4 [▲]	2
ik maakte misbruik van iemand die alcohol of drugs had gebruikt	4 [▲]	1
ik zei tegen iemand dat het anders uit is	2 [▲]	1
ik dreigde om iets vervelends te doen	2 [▲]	1
ik gebruikte geweld (vasthouden, slaan of een wapen gebruiken)	1 [▲]	1
minstens één keer van bovenstaande gedaan	22 [▲]	12
n	3540	3604

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [△] = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Naast geslacht zijn er nauwelijks andere voorspellers van naar eigen zeggen iemand gedwongen hebben tot seksuele handelingen (tabel 6.5.2). Voor meisjes is de groep die dit wel eens gedaan heeft ook te klein om demografische verschillen goed te kunnen toetsen. Bij jongens speelt religie een marginale rol: christelijke jongens voor wie het geloof erg belangrijk is zeggen iets vaker dat ze dit wel eens hebben gedaan. Bij het uitoefenen van verschillende vormen van druk of dwang is, naast geslacht, leeftijd de belangrijkste voorspeller: oudere jongens en meisjes hebben dit vaker wel eens gedaan dan jongere jongens en meisjes. Bij jongens hangt opleidingsniveau hier ook zwak mee samen: laag opgeleide jongens zeggen iets vaker dan hoog opgeleide jongens dat ze wel eens druk op iemand hebben uitgeoefend om seks te kunnen hebben.

Tabel 6.5.2 Dwang uitgeoefend hebben naar demografische kenmerken

	ooit gedwongen hebben			druk of dwang uitoefenen	
	n	jongens	meisjes	jongens	meisjes
12-14 jaar	1672	2,4	0,7	8,6 [▼]	4,4 [▼]
15-17 jaar	1799	4,3	1,0	14,7 [▼]	6,9 [▼]
18-20 jaar	1671	3,4	0,9	27,6 [▲]	15,6 [▲]
21-24 jaar	2044	4,1	0,6	36,0 [▲]	20,0 [▲]
Nederlands/westers	6054	3,5*	0,7*	22,0	11,9
Turks	249	4,6*	3,2*	31,2	10,0
Marokkaans	221	3,4*	0,0*	21,7	8,8
Surinaams	188	6,9*	1,0*	21,1	18,7
Antilliaans	89	5,7*	0,8*	15,7	14,0
niet gelovig	4758	3,1 [▼]	0,7*	22,5	12,7
beetje christelijk	1237	4,0	0,9*	21,9	11,7
zeer christelijk	398	6,2 [▲]	0,0*	17,6	9,7
islamitisch	523	3,6	1,5*	25,8	8,1
laag opgeleid	4056	3,9	1,0	23,8 [▲]	12,9
hoog opgeleid	3070	3,0	0,6	20,4 [▼]	11,0
totaal	7186	3,6[▲]	0,8	22,4[▲]	12,0

^{▼▲} = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ^{▲▼} = significant maar marginaal verschil; * = verwachte cel frequenties te laag om verschillen tussen groepen te kunnen toetsen.

6.6 Zelfinschatting weerbaarheid

Hoe schatten jongeren zelf hun weerbaarheid in? Denken dat ze seks kunnen weigeren als iemand seks met hen wil en zij niet? En kunnen ze dit ook in lastige omstandigheden, bijvoorbeeld als ze erg verliefd zijn, als ze al eerder seks hebben gehad met de ander of als de ander ze probeert over te halen? De antwoorden op deze vraag zijn te vinden in tabel 6.6.1.

Tabel 6.6.1 Denken ongewilde seks te kunnen weigeren (%)

	jongens			meisjes		
	niet	neu- traal	wel	niet	neu- traal	wel
als je erg verliefd bent op de ander	23 [▲]	18	58	15	18	67 [▲]
als je al een paar maanden verkering hebt met de ander	21 [▲]	18 [▲]	61	14	15	71 [▲]
als je al de hele avond hebt geflirt met de ander	22 [▲]	20 [▲]	58	12	13	76 [▲]
als je al eerder seks hebt gehad met de ander	24 [▲]	21 [▲]	55	16	19	66 [▲]
als je erg opgewonden bent	40 [▲]	22	38	27	23	50 [▲]
als je dronken bent	32 [▲]	29 [▲]	39	21	27	52 [▲]
als de ander je probeert over te halen	23 [▲]	26 [▲]	51	14	17	69 [▲]
als de ander dreigt het uit te maken	22 [▲]	19 [▲]	59	15	12	73 [▲]
n	3609			3675		

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil

Meisjes geven in alle situaties vaker dan jongens aan dat ze ongewilde seks waarschijnlijk of zeker wel zouden kunnen weigeren. Jongens geven in alle situaties juist vaker dan meisjes aan dat ze dit waarschijnlijk of zeker niet zouden kunnen. Opwindning of dronkenschap lijken de sterkste belemmerende factoren. Twee op de vijf jongens en een kwart van de meisjes denkt dat ze ongewilde seks niet kunnen weigeren wanneer ze erg opgewonden zijn en een derde van de jongens en een vijfde van de meisjes maakt dezelfde inschatting met betrekking tot dronkenschap. Voor de andere situaties schat één op de vier of vijf jongens en één op de zes tot acht meisjes in dat ze seks dan waarschijnlijk of zeker niet zouden kunnen weigeren.

Leeftijd en opleidingsniveau zijn de belangrijkste voorspellers van de inschatting om seks te kunnen weigeren in verschillende lastige situaties (weerbaarheid). Naarmate jongeren ouder worden neemt de ingeschatte weerbaarheid toe. Wanneer groepen met een verschillende mate van seksuele ervaring met elkaar vergeleken worden, is te zien dat ingeschatte weerbaarheid ook hoger is in de groep met verdergaande seksuele ervaring. Dit verschil valt echter weg wanneer gecontroleerd wordt voor

leeftijd. Daarnaast denken hoog opgeleide jongeren iets vaker dan laag opgeleide jongeren dat ze ongewilde seks kunnen weigeren.

Tabel 6.6.2 Eigen inschatting weerbaarheid naar demografische kenmerken (M)

	n	jongens	meisjes
12-14 jaar	1697	3,5	3,5 [▼]
15-17 jaar	1823	3,4 [▼]	3,9
18-20 jaar	1697	3,5	4,0 [▲]
21-24 jaar	2068	3,6 [▲]	4,0 [▲]
Nederlands of Westers	6125	3,5	3,9
Turks	260	3,5	4,0
Marokkaans	221	3,3	3,7
Surinaams	190	3,4	3,9
Antilliaans	91	3,3	3,7
laag opgeleid	4126	3,5 [▼]	3,8 [▼]
hoog opgeleid	3096	3,6 [▲]	3,9 [▲]
(bijna) geen ervaring	2011	3,4	3,7 [▼]
enige ervaring	1327	3,4	3,8
verdergaande ervaring	3946	3,5 [▲]	4,0 [▲]
totaal	7284	3,5	3,9[▲]

^{▼▲} = significant lager of hoger dan het gemiddelde in de totale groep; ^{▲▼} = significant maar marginaal verschil

6.7 Rol van alcohol en drugs bij grensoverschrijding

Eerder werd al beschreven dat 30% van de jongens en 44% van de meisjes wel eens iets gedaan heeft op seksueel gebied waar ze achteraf spijt van hadden. Binnen deze groep geeft 32% van de jongens en 30% van de meisjes aan dat dit wel eens gebeurd is omdat ze te veel alcohol gedronken hadden en 8% van de jongens en 5% van de meisjes zegt dat dit regelmatig, vaak of altijd het geval was (niet in tabel). Dat is bij jongens iets vaker dan bij meisjes. In paragraaf 6.6 werd al duidelijk dat veel jongens en meisjes het lastig vinden om seks te weigeren als er alcohol in

het spel is. Bovendien geeft 5% van de jongens en 7% van de meisjes aan dat iemand wel eens misbruik van hen heeft gemaakt toen ze alcohol of drugs hadden gebruikt en 4% van de jongens en 1% van de meisjes heeft dat laatste wel eens bij iemand anders gedaan.

Tabel 6.7.1 Grensoverschrijding naar wel of niet alcohol of drugs gebruiken bij seks (%)

	geen alcohol	wel alcohol	geen drugs	wel drugs
jongens				
ooit gedwongen zijn	6	5	5	8 ^Δ
minstens één ongewilde ervaring	20	29 [▲]	23	36 [▲]
minstens één keer druk of dwang ondervonden	18	33 [▲]	24	39 [▲]
ooit iemand gedwongen hebben	3	5 ^Δ	3	8 ^Δ
minstens één keer druk of dwang uitgeoefend	16	36 [▲]	25	42 [▲]
n	1016	1661	2101	577
meisjes				
ooit gedwongen zijn	19	24 ^Δ	19	39 [▲]
minstens één ongewilde ervaring	44	58 [▲]	50	70 [▲]
minstens één keer druk of dwang ondervonden	41	55 [▲]	47	66 [▲]
ooit iemand gedwongen hebben	1	1	1	3 ^Δ
minstens één keer druk of dwang uitgeoefend	10	20 [▲]	14	27 [▲]
n	951	1626	2171	406

▲ = significant hoger dan het percentage in de groep die geen seks heeft onder invloed van alcohol of drugs; Δ = significant maar marginaal verschil

In tabel 6.7.1 is te zien of het ondergaan of uitoefenen van dwang vaker voorkomt bij jongens en meisjes die wel eens seks hebben onder invloed van alcohol en drugs. Dit blijkt inderdaad samen te gaan. Jongens en meisjes die wel eens seks hebben onder invloed van alcohol en/of drugs, geven vaker aan dat ze wel eens een seksuele ervaring hebben gehad tegen hun wil, dat ze wel eens door iemand onder druk zijn gezet om seks te hebben en dat ze zelf wel eens iemand onder druk hebben gezet. Het

hebben van seks onder invloed van drugs hangt daarnaast bij zowel jongens als meisjes samen met wel eens gedwongen zijn tot seksuele handelingen of zelf wel eens iemand gedwongen hebben. Seks onder invloed van alcohol hangt daarnaast bij meisjes samen met ooit gedwongen zijn en bij jongens met ooit iemand gedwongen hebben tot seksuele handelingen. Alcohol en drugs zouden dus een rol kunnen spelen bij het voorkomen van grensoverschrijding, maar het kan ook zo zijn dat jongeren met ervaringen met grensoverschrijding eerder geneigd zijn om alcohol of drugs te gebruiken, of dat zowel seks onder invloed als grensoverschrijdende seks vaker voorkomen in een bepaalde context, bijvoorbeeld het uitgaansleven. Tabel 6.7.1. laat dus slechts een samenhang zien, de achtergrond van deze samenhang is nog onbekend.

6.8 Verschuivingen in grensoverschrijding

In 2005 zijn er slechts enkele vragen meegenomen naar grensoverschrijding. Er is toen gevraagd naar overhalen en dwang ooit en er zijn twee algemene vragen gesteld naar het meemaken en uitoefenen van seksuele dwang in het hele leven. Voor deze maten van grensoverschrijding bekijken we hier de verschillen tussen 2005 en 2012.

Tabel 6.8 Verschuivingen ervaringen met grensoverschrijding (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
eerste keer overgehaald of gedwongen	4	5	13	17 ^Δ
n	1263	2112	1351	2099
ooit gedwongen	4	4	18	17
ooit iemand anders gedwongen	4	4	1	1
n	2158	3603	2243	3663

^Δ = significant hoger percentage dan in 2005, marginaal verschil

In 2012 zijn evenveel jongens en meisjes wel eens tot seks gedwongen als in 2005. Ook rapporteren evenveel jongeren dat ze zelf wel eens iemand hebben gedwongen. Bij de eerste keer zien we bij meisjes wel een verschuiving. In 2005 gaf nog één op de acht meisjes aan dat ze bij de eerste geslachtsgemeenschap werden overgehaald of gedwongen, in 2012 geeft één op de zes meisjes dit aan. Deze vraag werd in 2005 wel iets anders geformuleerd.

HOOFDSTUK 7

OMGEVINGSFACTOREN

Dit hoofdstuk gaat over personen en organisaties in de omgeving van jongeren die invloed kunnen hebben op de seksuele gezondheid. Allereerst wordt nagegaan in hoeverre deze omgevingsfactoren gebruikt worden bij vragen of problemen op het gebied van seks. Vervolgens wordt ingegaan op de rol van ouders en vrienden, school en media. Bij media wordt ook bekeken met betrekking tot het in contact komen van jongeren met seksueel getinte uitingen en het in contact komen met potentiële partners.

7.1 Informatievoorziening

Aan de jongeren is gevraagd wat ze doen als ze iets willen weten over seks. Tabel 7.1.1 toont de antwoorden op deze vraag.

Wanneer jongeren iets willen weten over seks, gaan ze vooral zoeken op internet of praten met vrienden van hetzelfde geslacht. Voor jongens komt het internet voor hun goede vrienden, bij meisjes is het net andersom. Meisjes praten daarnaast ook vaak met hun moeder of zoeken het op in een boekje of tijdschrift. Ook praten ze er wel eens over met vrienden van het andere geslacht. Voor jongens zijn dit ook belangrijke bronnen, maar wel net iets minder dan voor meisjes. Op de zesde en zevende plaats komen voor meisjes de huisarts en hun zus(sen), bij jongens worden deze plekken bezet door hun vader en hun broer(s). Meisjes praten veel vaker met hun moeder dan met hun vader over seks, bij jongens gaat dit min of meer gelijk op. Drie procent van de jongens en meisjes doet nog iets anders. Praten met de partner wordt dan het meest genoemd, maar ook porno kijken of zelf uitproberen.

Tabel 7.1.1 Actie bij vragen over seks (%)

	jongens	meisjes	totaal
zoeken op internet	65 [▲]	55	60
praten met goede vriendinnen	21	63 [▲]	42
praten met goede vrienden	47 [▲]	24	36
praten met mijn moeder	20	39 [▲]	29
lezen in boekjes of tijdschriften	20	34 [▲]	27
praten met mijn vader	17 [▲]	9	13
vragen aan de huisarts	8	14 ^Δ	11
praten met mijn zus(sen)	5	13 [▲]	9
praten met mijn broer(s)	8 [▲]	3	6
vragen op school	7 ^Δ	5	6
praten met andere familieleden	4	4	4
ik wil nooit iets weten over seks	4	4	4
het spreekuur bezoeken van Sense	2	1	2
chatten, e-mailen of bellen met Sense	3	2	2
vragen aan een jongerenwerker	1	1	1
niets	12 ^Δ	8	10
iets anders	3	3	3
n	3926	3917	7843

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; ^Δ = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Wat jongeren doen als ze vragen hebben over seks verschilt per leeftijdsgroep. Jongere jongeren doen relatief vaak niets als ze vragen hebben over seksualiteit en relaties. Ze zoeken minder vaak op internet, praten minder met vrienden en familie, stellen minder vaak een vraag aan de huisarts en zoeken minder vaak iets op in een boek of tijdschrift. Daarentegen praten ze wel vaker met de moeder of vader, stellen ze vaker vragen op school en leggen ze vaker een vraag neer bij Sense. Vanaf 18 jaar is het internet met stip de belangrijkste informatiebron: driekwart van de 18- tot 20-jarigen en vier van de vijf jongeren van 21 jaar en ouder zoekt zijn of haar antwoorden op seksuele vragen op internet. Vrienden en vriendinnen worden als informatiebron steeds belangrijker en ook de huisarts wordt vaker geconsulteerd. De ouders worden langzamerhand

minder belangrijk, maar toch praat nog één op de vier 21- tot 24-jarigen met hun moeder als ze iets willen weten over seks.

Tabel 7.1.2 Actie bij vragen over seks naar leeftijd (%)

	12-14 jaar	15-17 jaar	18-20 jaar	21-24 jaar
zoeken op internet	35 [▼]	50 [▼]	74 [▲]	79 [▲]
praten met goede vriendin(nen)	30 [▼]	42	48 [▲]	47 [▲]
praten met goede vriend(en)	25 [▼]	33 [▼]	44 [▲]	41 [▲]
praten met mijn moeder	37 [▲]	30	27 [▼]	24 [▼]
lezen in boekjes of tijdschriften	24 [▼]	22 [▼]	30 [▲]	32 [▲]
praten met mijn vader	18 [▲]	13	11 [▼]	9 [▼]
vragen aan de huisarts	6 [▼]	9 [▼]	13 [▲]	17 [▲]
praten met mijn zus(sen)	8	10	10	10
praten met mijn broer(s)	7 [▲]	4 [▼]	6	5
vragen op school	11 [▲]	8 [▲]	3 [▼]	2 [▼]
praten met andere familieleden	4	4	4	4
het spreekuur bezoeken van Sense	3 [▲]	1	1	1
chatten, e-mailen of bellen met Sense	4 [▲]	2	2	2 [▼]
vragen aan een jongerenwerker	1	1	1	1
ik wil nooit iets weten over seks	5 [▲]	4	3 [▼]	3
ik doe niets	17 [▲]	13 [▲]	6 [▼]	4 [▼]
ik doe iets anders	4	3 [▼]	4	6 [▲]
n	1807	2013	1829	2191

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil

Aan de jongeren die aangeven dat ze op internet kijken als ze iets willen weten over seks, is een open vraag gesteld: “welke websites geven goede informatie over relaties en seks?”. Hier vulden 1769 jongeren één of meerdere websites in (zie tabel 7.1.3). Sekswoordenboek.nl wordt hier het meest genoemd, gevolgd door Google. Sense.info staat op de derde plek, en mogelijk is hier sprake van een lichte over rapportage omdat de vragenlijst gelinkt was aan sense.info (soms blijkt ook uit het antwoord dat jongeren hier door het onderzoek voor het eerst komen). Pornosites worden ook veel genoemd en wellicht is dit percentage ook nog iets hoger,

want het kan zijn dat een aantal onbekende pornosites nu zijn ingedeeld in de categorie ‘anders’.

Tabel 7.1.3 Open vraag over websites die goede informatie geven (%)

	jongens	meisjes	totaal
sekswoordenboek.nl	33	32	32
google.com	29	34	31
sense.info	20	22	21
porno	9	2	6
wikipedia.nl	6	3	4
soa aids.nl	2	3	2
hoehetmoet.nl	2	2	2
seksualiteit.nl	1	2	1
ggd.nl	1	2	1
anders	14	21	17
n	1037	732	1769

Ook op de vooraf gecategoriseerde vraag naar website bezoek scoort sekswoordenboek.nl het hoogst: 30% van alle jongens en 25% van alle meisjes heeft deze site wel eens bezocht (tabel 7.1.4). Deze website is vooral veel bezocht door jongeren van 18 tot en met 20 jaar, hoewel ze dat natuurlijk ook kunnen hebben gedaan toen ze jonger waren.

Tabel 7.1.4 Websites die jongeren wel eens bezocht hebben (%)

	12-14 jaar		15-17 jaar		18-20 jaar		21-24 jaar		totaal	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
sekswoorden- boek.nl	17	10	24	21	41	35	36	32	30	25
sense.info	15	14	10	10	11	12	10	10	11	11
hoehetmoet.nl	4	2	7	5	14	9	7	5	8	5
soa aids.nl	6	5	4	4	7	8	6	10	6	7
seksualiteit.nl	6	3	5	3	7	7	6	9	6	6
vrijlekker.nl	2	1	2	1	3	1	4	1	3	1
geen van deze	68	77	66	70	49	54	54	57	59	64
n	877	931	1017	997	957	872	1076	1115	3925	3915

Elf procent van zowel de jongens als de meisjes geeft aan dat ze sense.info wel eens bezocht hebben, voordat ze aan Seks onder je 25^e meededen. Sense.info is vooral populair onder 12 tot en met 14-jarigen: in deze leeftijdsgroep wordt sense.info zelfs iets vaker genoemd dan sekswoordenboek. Hoehetmoet.nl staat op de 3^e plaats: 8% van de jongens en 5% van de meisjes heeft deze site wel eens bezocht. Hoehetmoet.nl is een website voor 18 jaar en ouder. Inderdaad is er onder 18- tot 20-jarigen een piek te zien in het bezoek van deze website (12% van deze leeftijdsgroep heeft de site wel eens bezocht), maar onder 12- tot 14-jarigen en 15- tot 17-jarigen bevinden zich toch ook nog heel wat ‘illegale’ bezoekers (respectievelijk 3% en 6%).

7.2 Hulp bij problemen

Aan de jongeren is gevraagd met wie ze kunnen praten als ze een probleem zouden hebben op het gebied van seks. Tabel 7.2.1 toont de antwoorden op deze vraag.

Tabel 7.2.1 Met wie kun je praten bij problemen op het gebied van seks (%)

	jongens	meisjes	totaal
met mijn vriend(en) of vriendin(nen)	36	54 [▲]	45
met mijn vriend of vriendin	34	42 [▲]	38
met mijn moeder	30	42 [▲]	36
met de huisarts	16	19 [▲]	18
met mijn vader	24 [▲]	10	17
met mijn broer(s) of zus(sen)	13	15	14
met andere familieleden	7	6	6
met mensen via internet (forum of chat)	8 [▲]	4	6
met een vertrouwenspersoon op school	5	4	4
met een jongerenwerker	1	1	1
met de pastoor, imam of dominee	1 [▲]	0	1
ik kan met iemand anders praten	1	1	1
ik kan met niemand praten	4 [▲]	2	3
n	3926	3916	7841

▲ = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; ▲ = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

De meeste jongeren kunnen wel bij iemand terecht als ze problemen (zouden) hebben op seksueel gebied (tabel 7.2.1). Slechts 4% van de jongens en 2% van de meisjes zegt met niemand te kunnen praten. Vrienden en vriendinnen staan bovenaan als bron van sociale steun bij problemen op seksueel gebied (45%), gevolgd door de partner (38%) en de moeder (36%). Al deze drie bronnen van sociale steun worden vaker door meisjes genoemd dan door jongens. Zestien procent van de jongens en 19% van de meisjes kan terecht bij de huisarts met problemen op seksueel gebied. Een kwart van de jongens zegt naar hun vader te gaan met seksuele problemen; dit doen ze aanzienlijk vaker dan meisjes (10%). Andere bronnen van sociale steun (broers en zussen, andere familieleden en mensen van internet, school, jongerenwerk en de kerk of moskee) worden minder vaak genoemd.

Tabel 7.2.2 Met wie kun je praten bij problemen op het gebied van seks naar leeftijd (%)

	12-14 jaar	15-17 jaar	18-20 jaar	21-24 jaar
met mijn vriend(en) of vriendin(nen)	28 [▼]	45	54 [▲]	51 [▲]
met mijn vriend of vriendin	16 [▼]	30 [▼]	48 [▲]	55 [▲]
met mijn moeder	40 [▲]	37	35	31 [▼]
met de huisarts	9	13	20	28
met mijn vader	22 [▲]	18	15 [▼]	14 [▼]
met mijn broer(s) of zus(sen)	11 [▼]	13	16 [▲]	16 [▲]
met andere familieleden	8 [▲]	7 [▲]	6	4 [▼]
met mensen via internet (forum of chat)	3 [▼]	6	7 [▲]	8 [▲]
met een vertrouwenspersoon op school	7 [▲]	5	4	2 [▼]
met een jongerenwerker	1	1	2 [○]	1
met de pastoor, imam of dominee	1	1	1	1
ik kan met iemand anders praten	0	1	1	1
ik kan met niemand praten	4 [▲]	4	2 [▼]	3
n	1807	2013	1829	2191

^{▼▲} = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ^{▲▼} = significant maar marginaal verschil

Verschillen naar leeftijd in het zoeken van steun bij problemen op het gebied van seks komen redelijk overeen met de verschillen in gebruikte

bronnen voor informatie over seks en relaties. De jongste groep zoekt relatief vaak steun bij de ouders, andere familieleden en school en minder vaak bij vriend(inn)en of de vaste partner. Vanaf 18 jaar zijn vriend(inn)en en de vaste partner de belangrijkste personen om naar toe te gaan als je een probleem hebt op seksueel gebied.

7.3 Ouders

Over de ouders zijn verschillende vragen gesteld. Ten eerste is gevraagd of kinderen wel eens met de ouders over seks praten en of ze dit meer of minder zouden willen. Daarnaast is gevraagd of ouders weten wat de jongeren doen op seksueel gebied. Vervolgens is gevraagd naar autonomie: welke vrijheid krijgen jongeren van hun ouders en waar worden grenzen gesteld? Ten slotte is bekeken of ouders aan mediaopvoeding doen.

7.3.1 Praten met ouders

Onderzocht is hoe vaak jongeren met hun ouders praten over verliefdheid en relaties, wensen en grenzen, homoseksualiteit en het voorkomen van ongeplande zwangerschap, soa en ongewenste seks. Aan de jongeren onder de 16 jaar is gevraagd hoe vaak ze nu met de ouders praten, aan de jongeren van 16 jaar en ouder hoe vaak ze dit voor het 16^e jaar deden.

Tabel 7.3.1.1 Praten met ouders over seksualiteit (%)

	jongens			meisjes		
	nooit	wel eens/ regelmatig	vaak/ altijd	nooit	wel eens/ regelmatig	vaak/ altijd
verliefdheid en relaties	22 [▲]	65	13	12	64	25 [▲]
wensen	78	19	3	78	19	4
grenzen	78 [▲]	19	3	69	26 [▲]	5 [▲]
preventie zwangerschap	44 [▲]	46	10	29	53 [▲]	18 [▲]
preventie soa	49 [▲]	42	10	43	42	15 [▲]
preventie ongewenste ervaringen	65 [▲]	29	6	51	36 [▲]	13 [▲]
homoseksualiteit	63 [▲]	33	3	47	44 [▲]	10 [▲]
n	3741			3776		

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [△] = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Meisjes praten over vrijwel alle seksuele thema's vaker met hun ouders dan jongens, alleen over wensen (dingen die je zou willen doen op seksueel gebied) praten jongens en meisjes ongeveer evenveel. Achtentzeventig procent van de jongens en 88% van de meisjes praat wel eens met de ouders over verliefdheid en relaties. Ook het voorkomen van zwangerschap en soa wordt vaak wel besproken. Een derde van de jongens en de helft van de meisjes heeft het met de ouders over wat je moet doen om vervelende ervaringen te voorkomen of over homoseksualiteit. Grenzen en vooral wensen worden in mindere mate besproken met de ouders.

Tabel 7.3.1.2 Praten met ouders over seksualiteit naar demografie (M^a)

	n	jongens	meisjes
12-14 jaar	1751	1,5 [▽]	1,7 [▽]
15-17 jaar	1915	1,7	2,1 [▲]
18-20 jaar	1741	1,8 [▲]	2,2 [▲]
21-24 jaar	2112	1,7	2,0
Nederlands of Westers	6303	1,7 [▲]	2,0 [▲]
Turks	269	1,5	1,6 [▽]
Marokkaans	231	1,4	1,6 [▽]
Surinaams	196	1,6 [▽]	1,9
Antilliaans	98	1,8 [▲]	2,2 [▲]
niet gelovig	4960	1,7 [▲]	2,0 [▲]
beetje christelijk	1293	1,7 [▲]	1,9
zeer christelijk	420	1,7	1,9
islamitisch	556	1,4 [▽]	1,5 [▽]
laag opgeleid	4298	1,7	2,0 [▲]
hoog opgeleid	3156	1,7	1,9 [▽]
totaal	7518	1,7	2,0[▲]

^a Gemiddelde score op basis van 6 items (1 = nooit, 5 = altijd); [▽]▲ = significant lager of hoger dan het gemiddelde in de totale groep; [▲]▽ = significant maar marginaal verschil.

Leeftijd en religie zijn, vooral bij meisjes, de belangrijkste voorspellers van de mate waarin jongeren met hun ouders over seks en relaties praten. In de jongste groep is dit een nog weinig besproken thema, in de oudere groepen, vooral onder 18- tot en met 20-jarigen, wordt er meer over gepraat. Daarnaast praten islamitische jongens en meisjes zelden met hun ouders over seksualiteit. Nederlandse en Antilliaanse jongens praten relatief vaak met hun ouders over seksualiteit, maar deze verschillen vallen weg wanneer ook andere demografische kenmerken in de analyses worden betrokken. Bij meisjes blijven de zwakke verschillen tussen Antilliaanse meisjes en andere meisjes overeind: zij praten relatief vaak met de ouders over dit onderwerp. Daarnaast praten laag opgeleide meisjes iets vaker met hun ouders over seks dan hoger opgeleide meisjes.

De meeste jongeren hebben er geen behoefte aan om vaker met hun ouders te praten over seks. Het grootste deel (70% van de jongens en 72% van de meisjes) zegt dat ze het prima vinden zoals het is. Achttien procent van de jongens en 13% van de meisjes zegt dat ze niet vaker met hun ouders over seks willen praten omdat ze hier niets mee te maken hebben. Vier procent van de jongens en meisjes zegt dat dit niet past binnen hun cultuur en 1% zegt dat hun ouders hier geen verstand van hebben. Zeven procent van de jongens en 11% van de meisjes zou wel vaker met de ouders willen praten, maar durft dit zelf niet (5% van de jongens, 8% van de meisjes) of denken dat de ouders dit niet willen (2% van de jongens, 3% van de meisjes).

7.3.2 Wat weten ouders over hun kind?

Aan de jongeren die een relatie hebben, is gevraagd of de ouders dit weten en of de ouders ook weten wie hun vriend(in) is. Aan de jongeren die geslachtsgemeenschap hebben gehad is gevraagd of de ouders dit weten en aan de meisjes die anticonceptie gebruiken is ook gevraagd of de ouders hiervan op de hoogte zijn. Vrijwel alle ouders zijn volgens de respondenten wel op de hoogte van het feit dat ze een vriend(in) hebben en wie dit is. Ook zijn de ouders van meisjes die anticonceptie gebruiken vaak op de hoogte van het anticonceptiegebruik van hun dochter. Ervaring met geslachtsgemeenschap is vaker onbekend. Een kwart van de jongens en 13% van de meisjes zegt dat hun ouders dit niet weten (tabel 7.3.2.1).

Tabel 7.3.2.1 De mate waarin ouders op de hoogte zijn (%)

	beide ouders weten dit	alleen moeder weet dit	alleen vader weet dit
jongens			
dat je een vaste vriend of vriendin hebt	93	1	0
wie je vaste vriend of vriendin is	92	1	1
dat je geslachtsgemeenschap hebt gehad	71	3	1 [▲]
meisjes			
dat je een vaste vriend of vriendin hebt	92	4 [▲]	0
wie je vaste vriend of vriendin is	91	4 [▲]	0
dat je geslachtsgemeenschap hebt gehad	80 [▲]	7 [▲]	0
dat je anticonceptie gebruikt	90	6	0

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [▲] = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Vooraf in de jongste groepen zijn ouders vaak niet op de hoogte van de relatie(partner), seksuele ervaring en het anticonceptiegebruik van hun kinderen. Daarnaast zijn de ouders van laag opgeleide jongens iets minder vaak op de hoogte van het doen en laten van hun zoon op relationeel en seksueel gebied dan de ouders van hoger opgeleide jongens. Daarnaast zijn Nederlandse ouders vaker op de hoogte te zijn van het feit dan hun zoon of dochter wel eens geslachtsgemeenschap heeft gehad dan Turkse, Marokkaanse en Surinaamse ouders en Antilliaanse ouders met een dochter. Ook zeggen niet gelovige jongeren relatief vaak dat hun ouders op de hoogte zijn.

Tabel 7.3.2.2 Mate waarin ouders niet op de hoogte zijn naar demografie (%)

	verkering		wie de partner is		seksuele ervaring		ac gebruik
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♀
12-14 jaar	19 [▲]	15 [▲]	25 [▲]	17 [▲]	69 [▲]	73 [▲]	28 [▲]
15-17 jaar	10 [▲]	7 [▲]	12 [▲]	8 [▲]	51 [▲]	24 [▲]	6 [▲]
18-20 jaar	2 [▼]	2 [▼]	2 [▼]	2 [▼]	21 [▼]	11 [▼]	3
21-24 jaar	2 [▼]	3 [▼]	2 [▼]	4 [▼]	12 [▼]	8 [▼]	3 [▼]
Nederlands/Westers	3*	2*	3*	2*	19 [▼]	11 [▼]	3*
Turks	26*	25*	34*	25*	53 [▲]	29 [▲]	12*
Marokkaans	30*	17*	30*	25*	81 [▲]	44 [▲]	17*
Surinaams	14*	11*	14*	11*	36 [▲]	24 [▲]	13*
Antilliaans	0*	15*	0*	19*	24	25 [▲]	10*
niet gelovig	3*	2*	4*	3*	19 [▼]	11 [▼]	2*
beetje christelijk	4*	3*	4*	3*	25	14	5*
zeer christelijk	9*	17*	17*	17*	30	20 [▲]	15*
islamitisch	31*	25*	40*	28*	73 [▲]	48 [▲]	24*
laag opgeleid	6 [▲]	5	8 [▲]	6	26 [▲]	13	4
hoog opgeleid	3 [▼]	4	4 [▼]	4	21 [▼]	14	4
totaal	5	5	6	5	24 [▲]	13 [▼]	4
n	1374	1671	1374	1671	2131	2110	1820

* = verschillen konden niet worden getoetst op significantie; [▼]▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ^{▲▼} = significant maar marginaal verschil

7.3.3 Autonomie in seks, anticonceptie en partnerkeuze

Aan de jongeren die thuis wonen is gevraagd wat ze wel en niet van hun ouders mogen op relationeel en seksueel gebied. Wat betreft partnerkeuze is gevraagd of ze verkering mogen hebben en zelf een partner mogen kiezen, en of dit dan ook iemand met een ander geloof of andere etnische achtergrond mag zijn. Daarnaast is gevraagd of een eventuele partner op

hun slaapkamer mag slapen, of ze geslachtsgemeenschap mogen hebben en anticonceptie mogen gebruiken.

Tabel 7.3.3.1 Autonomie in seks, anticonceptie en partnerkeuze van thuiswonende jongeren (%)

	jongens			meisjes		
	dat mag	dat mag niet	weet ik niet	dat mag	dat mag niet	weet ik niet
een relatie (verkering) hebben	93	2	5 ^Δ	93	4 ^Δ	2
zelf kiezen met wie je verkering hebt	93	2	5 ^Δ	95 ^Δ	3	3
verkering hebben met iemand met een ander geloof	82 ^Δ	6	12	76	9 ^Δ	14 ^Δ
verkering hebben met iemand van een andere afkomst	83 ^Δ	6	12	75	11 ^Δ	14 ^Δ
je vaste vriend(in) op je kamer laten slapen	68 ^Δ	12	20	57	22 ^Δ	21
voorbehoedmiddelen gebruiken op deze leeftijd geslachtsgemeenschap hebben	78	6	16	76	9 ^Δ	15
	59 ^Δ	18	22	49	29 ^Δ	21

^Δ= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; ^Δ= hoger dan andere sekse, marginaal verschil

De meeste thuiswonende jongeren mogen van hun ouders wel verkering hebben en zelf kiezen met wie ze verkering hebben. Toch zegt een iets groter deel wel dat die partner geen ander geloof mag hebben of van een andere afkomst mag zijn. Die keuzevrijheid heeft dus wel beperkingen. Bij 68% van de thuiswonende jongens en 57% van de thuiswonende meisjes mag de vaste partner op hun eigen kamer blijven slapen. Zes procent van de jongens en 9% van de meisjes mogen van hun ouders geen voorbehoedmiddelen gebruiken. Achttien procent van de jongens en 29% van de meisjes mag (nog) geen seks hebben.

Leeftijd, etnische achtergrond en religie blijken belangrijke voorspellers te zijn van de mate waarin jongeren zelf mogen beslissen over partnerkeuze, anticonceptiegebruik en seksueel gedrag (tabel 7.3.3.2). Naarmate jongeren ouder worden, mogen ze van hun ouders vaker anticonceptie

gebruiken of seks hebben. Nederlandse en niet of weinig gelovige jongeren hebben relatief veel autonomie en jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond en/of islamitische jongeren hebben juist relatief weinig keuzevrijheid. Ook christelijke jongeren die het geloof erg belangrijk vinden, geven vaker aan dat ze geen anticonceptie mogen gebruiken of geslachtsgemeenschap mogen hebben van hun ouders. In de multivariate analyses blijkt religie een iets sterkere voorspeller te zijn dan etnische achtergrond. Laag opgeleide jongeren mogen ook iets minder zelf bepalen wat betreft partnerkeuze, anticonceptiegebruik of seks dan hoog opgeleide jongeren, maar deze verschillen zijn marginaal.

Tabel 7.3.3.2 Autonomie in partnerkeuze, anticonceptie en seks naar demografie (% dat dit niet mag van de ouders)

	n	partner kiezen		AC gebruiken		seks hebben	
		♂	♀	♂	♀	♂	♀
12-14 jaar	1730	3	3	12 [▲]	14 [▲]	42 [▲]	55 [▲]
15-17 jaar	1874	3	3	5	8	15 [▼]	27 [▼]
18-20 jaar	1463	2	2	4 [▼]	5 [▼]	8 [▼]	12 [▼]
21-24 jaar	1068	1	2	4 [▼]	5 [▼]	5 [▼]	9 [▼]
Nederlands/Westers	5156	1 [▼]	1 [▼]	4 [▼]	5 [▼]	16 [▼]	23 [▼]
Turks	230	5 [▲]	11 [▲]	26 [▲]	42 [▲]	36 [▲]	78 [▲]
Marokkaans	187	8 [▲]	19 [▲]	20 [▲]	44 [▲]	43 [▲]	74 [▲]
Surinaams	161	2	6	8	14	17	49 [▲]
Antilliaans	71	3	2	5	9	13	38
niet gelovig	4050	1 [▼]	1 [▼]	3 [▼]	4 [▼]	14 [▼]	18 [▼]
beetje christelijk	1074	2	2	6	7	18	30
zeer christelijk	296	1	3	21 [▲]	18 [▲]	45 [▲]	61 [▲]
islamitisch	474	8 [▲]	17 [▲]	26 [▲]	46 [▲]	45 [▲]	80 [▲]
laag opgeleid	3532	3 [▲]	3 [▲]	7 [▲]	11 [▲]	18	31 [▲]
hoog opgeleid	2548	1 [▼]	2 [▼]	5 [▼]	6 [▼]	19	27 [▼]
totaal	6135	2	3	6[▼]	9[▲]	18[▼]	29[▲]

▼▲ = significant lager of hoger dan het percentage in de totale groep; ▲▼ = significant maar marginaal verschil.

Van alle jongeren die niet helemaal zelf mogen kiezen met wie ze verkering hebben, vindt een kwart dit een goede zaak (niet in tabel). Negentwintig procent zegt dat dit hen niet uitmaakt en 46% vindt het vervelend. Jongens en meisjes verschillen hierin niet van elkaar.

7.3.4 Mediaopvoeding

In dit onderzoek is mediaopvoeding gemeten als de mate waarin jongeren waarschuwingen over of kritisch commentaar krijgen op media(gebruik). Meisjes krijgen over het algemeen meer van dergelijke boodschappen te horen dan jongens. Het enige wat jongens iets vaker horen, is dat seks in de media niet hetzelfde is als echte seks, mogelijk omdat vooral jongens naar seks op televisie of internet kijken (zie paragraaf 7.6.2). Zowel jongens als meisjes hebben vaak van hun ouders gehoord dat mensen in de media mooier worden gemaakt. Meisjes horen daarnaast ook vaak wel dat ze niet in hun eentje af moeten spreken met iemand die je kent via internet en dat je niet je kleren uit moet trekken voor de webcam. Ook worden veel jongens en meisjes beperkt in de tijd die ze besteden aan internetgebruik. De minst gehoorde boodschap van de ouders is dat seks op televisie of internet niet hetzelfde is als echte seks.

Tabel 7.3.4.1 Mate waarin ouders wel eens de volgende dingen zeggen (%)

	jongens			meisjes		
	ja	nee	weet niet	ja	nee	weet niet
mensen worden op televisie of in tijdschriften mooier gemaakt	64	26 [▲]	10 [▲]	76 [▲]	17	7
seks op televisie of internet is niet hetzelfde als echte seks	36 [▲]	49	15	31	52 [▲]	17 [▲]
het is niet goed hoe vrouwen in sommige videoclip eruitzien	38	49 [▲]	13	48 [▲]	39	13
spreek niet in je eentje af met iemand die je kent via internet	53	38 [▲]	9 [▲]	81 [▲]	14	6
trek nooit je kleding uit voor de webcam	44	46 [▲]	10 [▲]	70 [▲]	23	6
niet te lang televisie kijken of internetten	59	34	7	62 [▲]	32	6
n	3153			2962		

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [▲] = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Naast geslacht van het kind zijn er nauwelijks andere voorspellers van de mate waarin ouders aan mediaopvoeding doen. Bij meisjes speelt leeftijd wel een rol: meisjes van 12 tot 14 jaar krijgen nog relatief weinig kritische boodschappen over mediabeelden te horen, meisjes van 18 tot en met 20 jaar relatief veel. Religie speelt een bescheiden rol: ouders van christelijke jongeren geven relatief vaak commentaar op mediabeelden, islamitische ouders relatief zelden. Het kleine verschil tussen Nederlandse of westers allochtone jongens en de rest van de steekproef valt in de multivariate analyses weg.

Tabel 7.3.4.2 Mediaopvoeding naar demografische kenmerken (M^a)

	jongens	meisjes
12-14 jaar	2,4	2,8 [▼]
15-17 jaar	2,4	3,1
18-20 jaar	2,4	3,4 [▲]
21-24 jaar	2,2	3,1
Nederlands of Westers	2,4 [▲]	3,1
Turks	1,8	2,8
Marokkaans	1,9	2,7
Surinaams	2,3	3,0
Antilliaans	2,2	3,1
niet gelovig	2,4	3,1
beetje christelijk	2,5	3,2 [▲]
zeer christelijk	2,7 [▲]	3,3 [▲]
islamitisch	1,8 [▼]	2,7 [▼]
laag opgeleid	2,3	3,0
hoog opgeleid	2,4	3,1
totaal	2,4 [▼]	3,1 [▲]
n	3188	2922

^a = gemiddeld aantal mediaopvoeding boodschappen die een jongere heeft gehoord (0-5); [▼]▲ = significant lager of hoger dan het gemiddelde in de totale groep; ^{▲▼} = significant maar marginaal verschil.

7.4 Vrienden

Twee aspecten van de rol van vrienden worden hier nader belicht: het praten met vrienden over verschillende aan seks gerelateerde onderwerpen en de mate waarin jongeren sociale druk van hun vrienden ervaren om zich op een bepaalde manier te gedragen op seksueel gebied.

7.4.1 Praten met vrienden

Bekeken is hoe vaak jongeren met hun goede vrienden praten over verschillende onderwerpen die met seks te maken hebben. Hierbij zijn alle onderwerpen voorgelegd die ook genoemd zijn bij het praten over seks met de ouders, met uitzondering van homoseksualiteit.

Tabel 7.4.1.1 Praten met vrienden over seksualiteit (%)

	jongens			meisjes		
	nooit	wel eens/ regelmatig vaak/altijd		nooit	wel eens/ regelmatig vaak/altijd	
verliefdheid en relaties	14 [▲]	54 [▲]	32	5	32	63 [▲]
wensen	34	46 ^Δ	20	39 ^Δ	42	18
grenzen	44 ^Δ	43	13	36	47 ^Δ	17 ^Δ
preventie zwangerschap	57 [▲]	35	8	40	46 [▲]	14 [▲]
preventie soa	58 ^Δ	34	8	49	40 ^Δ	11 ^Δ
preventie ongewenste ervaringen	58 [▲]	33	9	46	42 [▲]	12 [▲]
n	3707			3752		

▲ = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; Δ = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

De meeste jongeren (86% van de jongens en 89% van de meisjes) vinden de mate waarin ze met hun vrienden over seks praten prima (niet in tabel). Eén procent van de jongens en meisjes wil niet vaker met hun vrienden praten omdat ze vinden dat hun vrienden hier geen verstand van hebben. Jongens vinden iets vaker (8%) dan meisjes (5%) dat hun vrienden hier niets mee te maken hebben. Twee procent van de jongens en 3% van de meisjes zou wel vaker met hun vrienden willen praten, maar durft dit niet. Even grote groepen willen zelf wel met hun vrienden over seks praten, maar denken dat deze vrienden dit niet willen.

Tabel 7.4.1.2 Praten met vrienden over seksualiteit naar demografie (M^a)

	n	jongens	meisjes
12-14 jaar	1731	1,8 [▽]	1,9 [▽]
15-17 jaar	1887	2,1 [▲]	2,5 [▲]
18-20 jaar	1735	2,2 [▲]	2,6 [▲]
21-24 jaar	2105	2,1	2,4 [▲]
Nederlands of Westers	6254	2,0 [▽]	2,3
Turks	267	2,3	2,3
Marokkaans	229	2,2	2,1 [▽]
Surinaams	193	2,2	2,5
Antilliaans	95	2,1	2,6
niet gelovig	4916	2,0	2,4 [▲]
beetje christelijk	1291	2,0	2,3
zeer christelijk	418	2,0	2,2 [▽]
islamitisch	551	2,3 [▲]	2,1 [▽]
laag opgeleid	4253	2,1 [▲]	2,4 [▲]
hoog opgeleid	3142	2,0 [▽]	2,3 [▽]
totaal	7458	2,1	2,3[▲]

^a = gemiddelde score op basis van 6 items op 5-puntsschaal, 1 = nooit, 5 = altijd; [▽]▲ = significant lager of hoger dan het gemiddelde in de totale groep; ^Δ▽ = significant maar marginaal verschil.

Naast geslacht is leeftijd de belangrijkste voorspeller van de mate waarin jongeren met hun vrienden over seks praten. Jongeren van 12 tot en met 14 jaar praten hier relatief zelden over, jongeren die ouder zijn relatief veel, met een piek tussen de 18 en de 20. De verschillen naar etniciteit, religie en opleidingsniveau zijn allemaal marginaal. Nederlandse en hoog opgeleide jongens praten relatief weinig over seks met hun vrienden, laag opgeleide jongens relatief veel. Voor islamitische jongens valt het marginale verschil weg wanneer alle demografische kenmerken tegelijk worden bezien. Bij de meisjes zijn het de Turkse, zeer christelijke,

islamitische en hoog opgeleide meisjes die iets minder met hun vriendinnen over seks praten dan andere meisjes.

7.4.2 Sociale druk van vrienden

Allereerst is gevraagd naar de gepercipieerde sociale norm: hebben jongeren het gevoel dat al hun vriend al seks hebben gehad? En hoeverre denken ze dat hun vrienden anticonceptie en condooms gebruiken? Daarnaast is gevraagd naar sociale druk: moet je je in hun vriendenkring op een bepaalde manier gedragen om erbij te horen?

Tabel 7.4.2.1 Perceptie van gedrag van vrienden (%)

	ze hebben geslachts- gemeenschap		ze gebruiken anticonceptie		ze gebruiken condooms	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀
geen van allen	15	21 [▲]	12	14 [▲]	12	14 ^Δ
de meesten niet	13	13	5	4	9	12 ^Δ
ongeveer de helft	11 [▲]	9	8 [▲]	6	11	12
de meesten wel	26 [▲]	21	23	22	21 ^Δ	19
allemaal	21	28 [▲]	23	34 [▲]	13	12
geen idee	15 [▲]	8	30 [▲]	20	34 ^Δ	31
n	3573	3613	3573	3613	3573	3613

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; ^Δ= hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Meisjes denken beter te weten of hun vriend(inn)en wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad en of ze anticonceptie gebruiken dan jongens. Ze geven vaker aan dat hun vriend(inn)en geen van allen of juist allemaal wel seksuele ervaring hebben of anticonceptie gebruiken dan jongens. Jongens zeggen vaker dat ze geen idee hebben of hun vrienden geslachtsgemeenschap hebben gehad en of ze anticonceptie of condooms (zouden) gebruiken bij geslachtsgemeenschap. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat jongens hier minder met hun vrienden over praten.

Tabel 7.4.2.2 Gepercipieerde sociale druk in de vriendenkring (%)

	jongens			meisjes		
	oneens	neutraal	eens	oneens	neutraal	eens
je hoort er in mijn vriendenkring pas bij....						
als je een relatie (verkering) hebt	90	4 ^Δ	7 ^Δ	94 ^Δ	2	4
als je wel eens hebt getongzoend	87	5 ^Δ	8 ^Δ	93 ^Δ	3	5
als je wel eens seks hebt gehad	89	5 [▲]	6 [▲]	94 [▲]	2	3
als je met veel mensen seks hebt gehad	91	4 ^Δ	6 ^Δ	95 ^Δ	2	3
als je geen seks hebt voor het huwelijk	90	4 ^Δ	6 ^Δ	93 ^Δ	3	4
n		3369			3547	

▲ = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; Δ = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

De overgrote meerderheid van zowel de jongens als de meisjes geeft aan dat je niet aan bepaalde voorwaarden hoeft te voldoen om er in de vriendenkring bij te horen. Wel eens getongzoend hebben is nog de voorwaarde die het meest genoemd wordt: 8% van de jongens en 5% van de meisjes zegt dat je er in hun vriendenkring pas bij hoort als je dit wel eens gedaan hebt. Jongens geven van alle ervaringen wel vaker aan dan meisjes dat je dit gedaan moet hebben om er in de vriendenkring bij te horen, maar de meeste verschillen zijn marginaal. Alleen wat het hebben van seks betreft is het verschil klein. Zes procent van de jongens zegt dat ervaring met seks een voorwaarde is om erbij te horen in de vriendenkring, tegenover 3% van de meisjes.

Sociale druk in de vriendengroep hangt nauwelijks samen met demografische kenmerken: alle gevonden verschillen zijn marginaal (tabel 7.4.2.3). Sociale druk lijkt wel iets hoger te zijn in de jongste groepen, bij islamitische jongeren en bij laag opgeleide jongens. Hou hierbij in de gaten dat er zowel gevraagd is naar druk om seks te hebben als naar druk om maagd te blijven tot het huwelijk. Deze items bleken één schaal te vormen, doordat de meeste jongeren helemaal geen druk ervaren (niet in de ene richting, maar ook niet in de andere). De iets hogere score in de islamitische groepen kan dus duiden op een druk in de richting van seks hebben of op een druk om maagd te blijven. Bij nadere beschouwing

bleken islamitische jongens en meisjes inderdaad op alle losse items meer druk te ervaren. Mogelijk ervaren ze van sommige vrienden een druk om seks te hebben en van anderen een druk om maagd te blijven.

Tabel 7.4.2.3 Sociale druk naar demografische kenmerken (M^a)

	n	jongens	meisjes
12-14 jaar	1603	1,6 ^Δ	1,3
15-17 jaar	1770	1,5	1,3 ^Δ
18-20 jaar	1650	1,4 [∇]	1,2 [∇]
21-24 jaar	1980	1,3 [∇]	1,3
Nederlands of Westers	5909	1,4 [∇]	1,3
Turks	239	1,6	1,5 ^Δ
Marokkaans	204	1,8 ^Δ	1,3
Surinaams	183	1,6	1,2
Antilliaans	84	1,7	1,1 [∇]
niet gelovig	4657	1,4 [∇]	1,2 [∇]
beetje christelijk	1212	1,4 [∇]	1,2 [∇]
zeer christelijk	389	1,6	1,4
islamitisch	489	1,8 ^Δ	1,5 ^Δ
laag opgeleid	3929	1,6 ^Δ	1,5
hoog opgeleid	3015	1,5 [∇]	1,3
totaal	7002	1,4^Δ	1,3

^a = gemiddelde score op basis van 5 items op 5-puntsschaal, 1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens; ^Δ = significant lager of hoger dan het gemiddelde in de totale groep, marginaal verschil.

7.5 School

De meeste jongeren (92% van de jongens en 93% van de meisjes) zeggen dat ze op school tenminste enige informatie over seksualiteit en relaties hebben gekregen. Vooral anticonceptie, soa en voortplanting zijn veel besproken thema's: driekwart tot vier vijfde van de jongeren heeft hier informatie over gekregen. Iets meer dan de helft kreeg op school

informatie over verliefdheid en relaties en bij 41% van de jongeren is er op school over homoseksualiteit gesproken. Ongeveer een derde van de jongeren geeft aan dat hen op school verteld is waar ze terecht kunnen met vragen of problemen op seksueel gebied en hoe ze aan kunnen geven wat ze wel of niet willen. Een even groot deel van de jongeren kreeg informatie over maagdelijkheid en één op de vijf over seks in de media. Jongens en meisjes verschillen nauwelijks van elkaar in het type informatie wat zij gekregen hebben. Meisjes kregen iets vaker informatie over voortplanting en abortus, jongens over maagdelijkheid en seks in de media. Eén procent van de jongeren geeft hier nog andere onderwerpen aan waarover men informatie heeft gekregen. Onderwerpen die hier worden ingevuld zijn de biologische kanten van seks (hoe geslachtsdelen eruit zien of 'hoe het werkt'), loverboys, masturbatie, de rol van alcohol en drugs en menstruatie. Jongeren waarderen de informatie die ze op school kregen gemiddeld met een 6,6, nét voldoende dus (zie tabel 7.5.2). Jongens en meisjes verschillen hierin niet van elkaar.

Tabel 7.5.1 Onderwerpen waarover men op school informatie kreeg (%)

	jongens	meisjes	totaal
ik heb op school geen informatie gekregen	8	7	7
over de pil, condooms en voorbehoedmiddelen	84	85	84
over soa's, hiv en aids	79	79	79
over zwangerschap, kinderen krijgen en abortus	72	75 ^Δ	73
over verliefdheid en relaties	54	54	54
over homoseksualiteit	42	40	41
over waar je heen kunt met vragen/problemen	34	35	34
over maagdelijkheid	35 ^Δ	30	32
over hoe je wensen en grenzen duidelijk maakt	30	32	31
over seks op televisie of internet	25 ^Δ	18	21
andere informatie	1	1	1
n	3926	3915	7841

^Δ = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Wanneer jongeren op school informatie krijgen over seks, gebeurt dit meestal tijdens de lessen biologie (bij vier op de vijf jongeren) en/of verzorging (bij twee op de vijf jongeren) (niet in tabel). Een kwart geeft aan dat er bij hen op school speciale lessen waren of een speciaal project,

7% kreeg informatie tijdens maatschappijleer. Vijf procent van de jongeren geeft nog aan dat ze informatie kregen tijdens andere lessen. Levensbeschouwing wordt hier het meest genoemd, gevolgd door mentor lessen, godsdienst, de basisschool en 'mens & gezondheid'.

Tabel 7.5.2 Informatie van school en waardering hiervan naar demografie

	n	informatie gekregen (%)		waardering (gemiddeld rapportcijfer)	
		jongens	meisjes	jongens	meisjes
12-14 jaar	1807	90 [∇]	89 [∇]	7,0 [△]	7,2 [△]
15-17 jaar	2013	94 [△]	94 [△]	6,6	6,6
18-20 jaar	1829	94	94 [△]	6,4 [∇]	6,4 [∇]
21-24 jaar	2191	92	93	6,3 [∇]	6,2 [∇]
Nederlands/Westers	6552	93	93	6,6	6,6
Turks	285	88	88	6,4	6,8
Marokkaans	243	88	95	6,2	6,2
Surinaams	212	93	93	6,6	6,7
Antilliaans	112	91	95	6,6	6,8
niet gelovig	5175	93	92	6,6	6,6
beetje christelijk	1331	92	93	6,7	6,6
zeer christelijk	440	95	95	6,3	6,6
islamitisch	588	88 [□]	90	6,4	6,6
laag opgeleid	4523	92	92	6,5	6,6
hoog opgeleid	3248	93	93	6,6	6,5
totaal	7771	92	93	6,6	6,6

[∇][△] = significant lager of hoger dan het gemiddelde in de totale groep; [△][∇] = significant maar marginaal verschil.

Leeftijd is de enige voorspeller van de mate waarin jongeren aangeven informatie over seks en relaties te hebben gehad op school en de waardering hiervan. Het marginale verschil tussen Islamitische jongens en

de totale groep valt weg wanneer alle demografische factoren tegelijkertijd worden betrokken. In de jongste groep geven jongeren vaker aan dat zij op school (nog) geen informatie over seks en relaties hebben gehad. Wanneer deze groep wel informatie heeft gekregen, wordt deze informatie wel beter gewaardeerd. Onduidelijk is of dit een leeftijd- of cohorteffect is. Mogelijk wordt de seksuele vorming op scholen steeds beter en neemt de waardering daarom toe. Het kan ook zo zijn dat het voor de oudste groepen zo lang geleden is dat ze seksuele vorming hebben gehad dat de herinnering hieraan vertekend is (en mogelijk minder positief wordt herinnerd dan wanneer het op dat moment zelf was bevraagd).

7.6 Media

De media zijn al eerder aan de orde geweest in de paragraaf over informatiegebruik. De media spelen hier namelijk een belangrijke rol in, zoals het gebruik van internet bij vragen over seks al liet zien. De media hebben echter ook nog andere kanten. Zo wordt internet veel gebruikt voor het leggen van (seksuele) contacten. Ook wordt er erotisch materiaal bekeken in verschillende typen media, maar vooral op internet.

De meeste seksueel getinte contacten via de sociale media zijn schaars en vrijwel alle soorten contacten worden vaker door jongens dan door meisjes bedreven. Praten over seks en flirten op internet komt nog het meeste voor. Eén op de drie jongens en één op de vijf meisjes heeft het afgelopen half jaar wel eens over seks gepraat op internet en 42% van de jongens en 31% van de meisjes heeft ook wel eens geflirt. Eén op de zes jongens en één op de tien meisjes heeft wel eens in het echt afgesproken met iemand die ze kenden via internet. Strippen voor de webcam, seksfoto's of -filmpjes versturen ('sexting') en seks op of via internet komen slechts bij een kleine groep voor. Acht procent van de jongens en 4% van de meisjes heeft minstens een enkele keer borsten, billen of geslachtsdelen laten zien voor de webcam. Zes procent van de jongens en 2% van de meisjes heeft wel eens een seksfoto of -filmpje van iemand anders verstuurd. Acht procent van de jongens en 3% van de meisjes heeft wel eens online seks met iemand gehad.

Tabel 7.6.1 Seksuele contacten via sociale media (%)

	jongens			meisjes		
	nooit	één keer	vaker	nooit	één keer	vaker
over seks gepraat op internet	66	11	23 [▲]	80 [▲]	10	10
geflirt op internet	58	12	29 [▲]	69 [▲]	13	18
borsten, geslachtsdelen of billen laten zien voor webcam	92	4 [△]	4 [△]	96 [△]	3	2
een naaktfoto of seksfilmpje van jezelf verstuurd	94	3	3 [△]	96 [△]	2	1
een naaktfoto of seksfilmpje van iemand anders verstuurd	94	4 [▲]	3 [▲]	98 [▲]	1	1
ergens afgesproken met iemand die je kent via internet	84	9 [▲]	7 [▲]	90 [▲]	7	3
seks gehad met iemand die je kent via internet	91	5 [▲]	4 [▲]	96 [▲]	2	1
online seks (cyber-seks) met iemand gehad	92	4 [▲]	5 [▲]	97 [▲]	2	2
n	3677			3733		

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil; [△] = hoger dan andere sekse, marginaal verschil

Er is op seksueel gebied bijna geen groter verschil tussen jongens en meisjes te zien dan bij het bekijken van erotisch materiaal. Alle vormen van erotisch materiaal zijn het afgelopen half jaar maar door een minderheid van de meisjes bekeken. Van de jongens heeft bijna drie kwart het afgelopen half jaar een pornosite bekeken, bijna de helft heeft (ook) een erotisch blaadje of boekje bekeken en 41% keek (ook) naar een seksfilm op televisie. Een kwart van de jongens bekeek (ook) een porno dvd. Internet is dus het meest gebruikte medium als het gaat om het bekijken van seksueel expliciet materiaal. Videoclips met veel bloot of seks worden daarnaast ook veel gezien, door driekwart van de jongens en een derde van de meisjes.

Tabel 7.6.2 Contact met erotisch materiaal (%)

	jongens			meisjes		
	nooit	één keer	vaker	nooit	één keer	vaker
in een seksblaadje of pornoboekje gekeken	54	18 [▲]	28 [▲]	85 [▲]	10	5
een videoclip met veel bloot of seks gezien	27	14	59 [▲]	68 [▲]	14	19
naar een seksfilm op televisie gekeken	59	14 [▲]	27 [▲]	80 [▲]	11	9
naar een porno-dvd gekeken	75	9 [▲]	16 [▲]	92 [▲]	4	4
een pornosite bekeken	27	12 [▲]	61 [▲]	79 [▲]	9	11
een sekslijn gebeld	93	4 [▲]	3 [▲]	99 [▲]	1	0
n		3675			3726	

[▲]= hoger dan andere sekse, minstens klein verschil

Logischerwijs zijn er ook grote verschillen tussen jongens en meisjes te vinden in de houding ten aanzien van erotisch materiaal (tabel 7.6.3). Om te beginnen geven meisjes hier veel vaker dan jongens aan dat ze niet weten wat ze hiervan vinden, wellicht omdat ze zelf nog nooit erotisch materiaal gezien hebben. Daarnaast zijn meisjes het vaker eens met stellingen die een afkeer van porno reflecteren (porno is vies). Bijna de helft van de meisjes is het bijvoorbeeld eens met de stelling dat de meeste porno vies is, tegenover één op de vijf jongens. Jongens zijn het juist vaker eens met stellingen die de leerzame of opwindende kanten van porno beschrijven. Driekwart van de jongens zegt bijvoorbeeld dat porno opwindend kan zijn, tegenover 42% van de meisjes. Daarnaast zegt één op de drie jongens dat je veel van porno kunt leren, tegenover 15% van de meisjes. Wel zijn de meeste jongens en meisjes het er over eens dat seks in porno niet hetzelfde is als echte seks. Jongens zeggen dit wel iets vaker dan meisjes, maar dat komt vooral omdat veel meisjes hier geen mening over hebben.

Tabel 7.6.3 Attitude ten aanzien van erotisch materiaal (%)

	on- eens	neu- traal	eens	weet niet
jongens				
de meeste porno is vies	47 [▲]	25	21	7
porno kan opwindend zijn	6	12	75 [▲]	6
in porno zie je wat vrouwen lekker vinden	36	28 [▲]	25 [▲]	11
in porno worden vrouwen vaak onaardig behandeld	23 [▲]	31 [▲]	35 [▲]	11
in porno zie je wat mannen lekker vinden	22	26 [▲]	38 [▲]	14
van porno kun je veel leren	28	30 [▲]	33 [▲]	9
porno kijken is slecht	59 [▲]	21	11	9
seks in porno is niet hetzelfde als echte seks	12	16 [▲]	61 [▲]	11
n	3675			
meisjes				
de meeste porno is vies	17	23	46 [▲]	14 [▲]
porno kan opwindend zijn	17 [▲]	18 [▲]	42	22 [▲]
in porno zie je wat vrouwen lekker vinden	42 [▲]	20	12	26 [▲]
in porno worden vrouwen vaak onaardig behandeld	16	24	31	28 [▲]
in porno zie je wat mannen lekker vinden	24 [▲]	20	29	27 [▲]
van porno kun je veel leren	37 [▲]	24	15	24 [▲]
porno kijken is slecht	41	24 [▲]	17 [▲]	18 [▲]
seks in porno is niet hetzelfde als echte seks	11	12	55	22 [▲]
n	3726			

[▲] = hoger dan andere sekse, minstens klein verschil

Ervaring met afspraakjes via internet, strippen voor de webcam, versturen van seksfoto's of filmpjes en seks op of via internet hangt bij jongens samen met alle demografische kenmerken en bij meisjes vooral met leeftijd (tabel 7.6.4). Jongeren van 12 tot en met 14 jaar hebben dit in het afgelopen half jaar veel minder vaak meegemaakt dan oudere jongeren. Vooral boven de 20 jaar komt dit vaker voor.

Tabel 7.6.4 Verschillen in seksueel getint mediagebruik naar demografie

	seksueel contact				positieve attitude t.a.v. porno (M)	
	via sociale media ^a (%)		contact met porno ^b (%)			
	jongens	meisjes	jongens	meisjes	jongens	meisjes
12-14 jaar	15 [▼]	9 [▼]	65 [▼]	19 [▼]	3,4 [△]	2,6 [▼]
15-17 jaar	23	17	78 [▼]	26 [▼]	3,4 [△]	2,7
18-20 jaar	29 [▲]	18	89 [▲]	49 [▲]	3,3	2,8
21-24 jaar	30 [▲]	20 [▲]	90 [▲]	53 [▲]	3,2 [▼]	2,9 [△]
Nederlands/Westers	22 [▼]	15 [▼]	82 [△]	37	3,3 [▼]	2,7
Turks	38 [▲]	15	72 [▼]	29	3,6 [△]	3,0
Marokkaans	34 [▲]	18	75	34	3,5	2,8
Surinaams	38 [▲]	22	73 [▼]	37	3,5	2,9
Antilliaans	36	30 [△]	70 [▼]	43	3,2	2,9
niet gelovig	23 [▼]	16	83 [△]	39 [△]	3,3 [□]	2,8 [▼]
beetje christelijk	27	17	82	38	3,3	2,7
zeer christelijk	23	13	75 [▼]	30 [▼]	3,1	2,8
islamitisch	40 [▲]	16	71 [▼]	30 [▼]	3,5 [□]	2,9 [△]
laag opgeleid	29 [▲]	19 [△]	80	38	3,3	2,8
hoog opgeleid	19 [▼]	13 [▼]	83	36	3,3	2,7
totaal	25[▲]	16[▼]	81[▲]	37[▼]	3,3[▲]	2,8[▼]

^a % dat tenminste één van de volgende ervaringen heeft: afspraakjes via internet, strippen voor de webcam, versturen van seksfoto's of filmpjes en seks op of via internet; ^b % dat contact heeft gehad met porno via tenminste één van de volgende media: boekjes of tijdschriften, dvd, internet, televisie of telefoon; ^{▼▲} = significant lager of hoger dan het gemiddelde in de totale groep; ^{△▼} = significant maar marginaal verschil

Nederlandse jongens en niet gelovige jongens hebben relatief weinig ervaring met seksueel contact via de sociale media, jongens met een Turkse, Marokkaanse of Surinaamse achtergrond en/of islamitische jongens relatief veel. De marginale verschillen naar etniciteit voor meisjes vallen weg wanneer rekening wordt gehouden met andere demografische kenmerken. Daarnaast hebben laag opgeleide jongens en meisjes vaker seksueel getinte contacten op of via internet dan hoogopgeleide jongeren.

Geslacht is de belangrijkste voorspeller van pornogebruik: 81% van de jongens en 37% van de meisjes gebruikte het afgelopen half jaar tenminste één vorm van porno. Pornogebruik neemt bij zowel jongens als meisjes toe met leeftijd, maar toch heeft onder 12- tot 14-jarigen al 65% van de jongens en 19% van de meisjes het afgelopen half jaar porno gezien. Vreemd genoeg wordt de houding ten aanzien van porno juist iets minder positief met het ouder worden. Wellicht kan dit verklaard worden vanuit het feit dat deze schaal voor een groot deel bestaat uit de gepercipieerde leerzaamheid van porno, die wellicht afneemt met het ouder worden en/of wanneer dit naast de eigen ervaringen gelegd kan worden.

Verschillen naar etniciteit vallen in de multivariate analyses weg, maar islamitische jongens kijken wel wat minder naar porno. Dat is opmerkelijk wanneer het wordt afgezet tegen de attitude ten aanzien van porno in deze groep, die juist relatief positief is. Laag en hoog opgeleide jongeren verschillen niet van elkaar wat betreft het gebruik van en de opvattingen over porno.

7.7 Verschuivingen in de contextfactoren

Voor een aantal contextfactoren die in dit hoofdstuk zijn beschreven, is gekeken naar verschillen met 2005. Dat is onder andere gedaan voor de mate waarin jongeren met hun ouders en vrienden praten, het gebruik van erotisch materiaal en de ervaring met seksueel getinte internetcontacten.

Tabel 7.7.1 Verschuivingen in praten met ouders (% die hier minstens wel eens over praat)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
over verliefdheid en relaties	70	78 ^Δ	82	89 ^Δ
over dingen die je graag doet op seksueel gebied	18	22 ^Δ	19	22 ^Δ
over dingen die jij niet wilt doen op seksueel gebied	19	22 ^Δ	27	31 ^Δ
over het voorkomen van zwangerschap*	54	56	71	71
over het voorkomen van soa*	56	51 [∇]	58	57
n	2177	3637	2271	3694

* = iets andere formulering in 2005 en 2012; ^Δ = respectievelijk hoger en lager dan in 2005, marginaal verschil

Zowel jongens als meisjes praten in 2012 iets vaker met hun ouders over verliefdheid en relaties en over wat ze wel en niet willen doen op seksueel gebied (tabel 7.7.1). Het voorkomen van zwangerschap wordt ongeveer even vaak besproken en het voorkomen van soa bij jongens iets minder vaak. Bij praten met vrienden is een omgekeerde verschuiving te zien: hiermee praten zowel jongens als meisjes in 2012 minder vaak over verschillende aan seks gerelateerde thema's (tabel 7.7.2). Bij het voorkomen van zwangerschap en soa zijn de verschillen het grootst, maar deze onderwerpen zijn wellicht niet helemaal vergelijkbaar (in 2005 respectievelijk 'zwangerschap en voorbehoedsmiddelen' en 'condooms gebruiken om te voorkomen dat je een soa oploopt' en in 2012 'wat je moet doen om respectievelijk zwangerschap en soa te voorkomen').

Tabel 7.7.2 Verschuivingen in praten met vrienden (% die hier minstens wel eens over praat)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
over verliefdheid en relaties	90	86 [∇]	95	95
over dingen die je graag doet op seksueel gebied	73	66 [∇]	66	61 [∇]
over dingen die jij niet wilt doen op seksueel gebied	65	56 [∇]	69	64 [∇]
over het voorkomen van zwangerschap*	60	43 [∇]	76	60 [∇]
over het voorkomen van soa*	59	42 [∇]	61	51 [∇]
n	2334	3707	2404	3752

* = iets andere formulering in 2005 en 2012; [∇] = significant lager dan in 2005, minstens klein verschil; [∇] = significant maar marginaal verschil

Over de school is slechts één vergelijkbare vraag gesteld, namelijk of informatie hebben gekregen over seksualiteit en relaties op school (0=nee, 1=ja). Bij jongens is hierin geen verschil tussen 2005 en 2012 (bij beide metingen geeft 8% aan geen informatie te hebben gekregen), meisjes geven in 2012 iets vaker aan dat ze geen informatie hebben gekregen (8%) dan in 2005 (6%).

Tabel 7.7.3 Verschuivingen in contact met erotisch materiaal (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
in een seksblaadje of pornoboekje gekeken	60	46 [∇]	20	15 [∇]
naar een videoclip met veel bloot of seks gekeken	88	73 [∇]	76	32 [∇]
naar een seksfilm op televisie gekeken	75	41 [∇]	44	20 [∇]
naar een porno-dvd gekeken	47	25 [∇]	17	8 [∇]
een pornosite bekeken	62	73 [▲]	12	21 [▲]
een sekslijn gebeld	8	7	2	1 [∇]
contact met erotisch materiaal	87	81 [∇]	50	37 [∇]
n	2239	3676	2340	3727

[▲] = significant lager of hoger dan in 2005, minstens klein verschil; [∇] = significant lager dan in 2005 maar marginaal verschil

Bij het contact met erotisch materiaal is een verschuiving te zien van boekjes, films en dvd's naar internet. Seksblaadjes of -boekjes, seksfilms op televisie en porno-dvd's worden in 2012 minder vaak bekeken dan in 2005, terwijl pornosites door zowel jongens als meisjes vaker worden bezocht. Ook het zien van videoclipps met veel bloot of seks is afgenomen, maar dat komt wellicht doordat deze stelling in 2012 is aangevuld met het woord 'veel' om het erotische karakter van de videoclipps die bedoeld worden te benadrukken. Contact met tenminste één erotisch medium is afgenomen (hierbij zijn de videoclipps buiten beschouwing gelaten).

Tabel 7.7.4 Verschuivingen in erotische contacten op of via internet (%)

	jongens		meisjes	
	2005	2012	2005	2012
een afspraakje gemaakt met iemand die je via internet had ontmoet	18	16	12	10 [∇]
seks gehad met iemand die je via internet had ontmoet	10	9	5	4 [∇]
seks met iemand gehad op het internet	10	9 [∇]	5	3 [∇]
n	2223	3677	2330	3732

[∇] = significant lager dan in 2005, marginaal verschil

Meisjes geven in 2012 iets minder vaak aan dat ze wel eens een afspraakje hebben gemaakt met iemand die ze via internet hadden ontmoet of dat ze wel eens seks hebben gehad op of via internet. Ook jongens geven iets minder vaak aan dat ze seks hebben gehad met iemand op internet. De verschuivingen zijn echter maar heel klein.

HOOFDSTUK 8

JONGEREN IN HET PRAKTIJKONDERWIJS

Er zijn signalen dat sommige problemen op het gebied van seksuele gezondheid meer zouden spelen op het praktijkonderwijs (pro) dan onder jongeren op hogere onderwijsniveaus (Schakenraad, Janssens, Lammers & Brants, 2008; Cense, Van de Walle & Van Dijk, 2011). Daarom is er naast het grote Seks onder je 25^e onderzoek ook een kleinere studie uitgevoerd onder jongeren op het pro. Hiervoor werd een korte en op taalniveau aangepaste vragenlijst uitgezet op acht willekeurig geselecteerde scholen voor pro. In totaal vulden 162 jongens en 126 meisjes deze vragenlijst in. Vijfendertig procent van deze jongeren heeft een niet-westers allochtone achtergrond. Bijna de helft van de pro steekproef woont in een grote of zeer grote stad, slechts een klein deel (7%) in een dorp. De samenstelling van de steekproef komt wat betreft geslacht, etnische achtergrond en stedelijkheid goed overeen met de verdeling in de landelijke populatie pro jongeren.

We willen benadrukken dat de resultaten in dit hoofdstuk betrekking hebben op een relatief kleine steekproef. Vooral de vragen voor seksueel actieve jongeren (bijvoorbeeld over anticonceptie en condoomgebruik), zijn maar door een hele kleine groep (66 jongeren) ingevuld. Daarnaast hebben we op verschillende punten wel vergeleken met vmbo jongeren - de groep die qua leeftijd en etnische samenstelling nog het meest met het pro overeenkomt - maar deze verschillen zijn niet statistisch getoetst. Bovendien zitten er op het pro toch nog wel meer jongens en niet-westerse allochtonen dan op het vmbo. De bevindingen in dit hoofdstuk geven daarom slechts een eerste aanzet voor onderzoek naar de seksuele gezondheid van jongeren op het pro en verschillen tussen deze groep en andere jongeren. Aanvullend onderzoek onder een grotere groep is zeker gewenst.

8.1 Ervaring met liefde en seks

De jongeren op het pro hebben aangegeven in hoeverre ze ervaring hebben met verliefdheid, verking en vier verschillende vormen van seks (tongzoenen, voelen en strelen, vingeren en aftrekken en geslachtsgemeenschap). Deze groep heeft verder geen vragen gekregen

naar de leeftijd waarop ze dit voor het eerst deden. De resultaten zijn te zien in tabel 8.1.1.

Tabel 8.1.1 Ervaring met liefde en seks op het pro (%)

	12-14 jaar		15-17 jaar	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes
verliefdheid	89	83	94	98
verkering	78	67	81	85
tongzoenen	73	58	87	83
voelen en strelen	35	27	68 [▲]	47
manuele seks	32 [▲]	12	56 [▲]	32
geslachtsgemeenschap	21	10	39	27
n	95	59	61	60

[▲] = percentage hoger dan bij andere sekse

Jongeren op het pro verschillen niet van jongeren op andere opleidingsniveaus wat betreft ervaring met verliefdheid en verkering. Met tongzoenen, vingeren of aftrekken en geslachtsgemeenschap hebben jongens in de jongste leeftijdsgroep wel iets vaker ervaring op het pro dan op andere onderwijsniveaus. Vanaf 14 jaar zijn deze verschillen alweer verdwenen. Op het pro heeft bijvoorbeeld 30% van de jongens en 16% van de meisjes van 14 en 15 jaar ervaring met geslachtsgemeenschap, tegenover 27% van de vmbo-jongens en 16% van de vmbo-meisjes van dezelfde leeftijd. Ook in het 'aantal verschillende sekspartners ooit' verschillen jongeren op het pro niet veel van jongeren op het vmbo (tabel 8.1.2). Dertien procent van de jongens en 6% van de meisjes heeft vier of meer verschillende sekspartners gehad in zijn of haar leven. Daarin verschillen ze nauwelijks van jongeren op het vmbo.

Tabel 8.1.2 Aantal sekspartners ooit (%)

	meisjes	jongens	totaal
geen	72	82	76
één	9	8	9
twee of drie	6	3	5
vier of meer	13	6	10
n	155	119	274

8.2 De eerste geslachtsgemeenschap

Aan jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap (44 jongens en 22 meisjes), zijn enkele vragen gesteld over de context en evaluatie van de eerste keer. Deze groep is te klein om percentages voor jongens en meisjes apart te presenteren.

Vier op de vijf seksueel ervaren jongeren op het pro geeft aan dat ze verkering hadden met hun eerste sekspartner. Voor twee derde kwam de eerste keer onverwacht en dat is een hoog percentage, ook vergeleken met jongeren op het vmbo (47%). Dit grote verschil kan mogelijk worden toegeschreven aan een verschil in vraagstelling. Jongeren op het pro hadden niet de categorie 'ik wist wel dat het binnenkort zou gebeuren, maar op die dag was het onverwacht' tot hun beschikking, en konden dus minder nuance aanbrenge. Jongeren op het pro lijken de eerste geslachtsgemeenschap minder vaak 'vervelend' te vinden (5%) dan jongeren op het vmbo (11%). Op het pro wordt de eerste keer wat vaker 'gewoon' gevonden. Twee derde van de pro jongeren had geen spijt van de eerste keer, een kwart een beetje spijt en één op de twaalf spijt. Onder vmbo jongeren is dat respectievelijk 80%, 12% en 8%. De groep zonder spijt is daar dus iets groter.

Tabel 8.2 Context en evaluatie van de eerste geslachtsgemeenschap (%)

	%
eerste sekspartner vaste vriend of vriendin	80
eerste seks met iemand met wie ik geen relatie had	20
eerste keer kwam onverwacht	68
ik wist dat het zou gebeuren	32
eerste keer leuk	55
eerste keer gewoon	41
eerste keer vervelend	5
geen spijt	68
beetje spijt	24
spijt	8
n	66

8.3 Opvattingen over seks, gender en homoseksualiteit

Opvattingen over seks voor het huwelijk, seks zonder verliefdheid en homoseksualiteit zijn binnen het pro iets anders nagevraagd dan op de andere onderwijsniveaus. Op de andere niveaus hadden jongeren niet de mogelijkheid om aan te geven dat het hen niet uitmaakt, ze moesten dus kiezen tussen goed of slecht. De categorie ‘maakt me niks uit’ is op het pro juist veelvuldig aangekruist. Bij opvattingen over genderrollen werden in het pro wel dezelfde categorieën gebruikt als bij de andere jongeren.

Tabel 8.3 Opvattingen over seks en genderrollen op het pro (%)

	jongens			meisjes		
	niet goed	neutraal	goed	niet goed	neutraal	goed
seks voordat je bent getrouwd	19	47	34	26	55	19
seks als je niet verliefd bent	50	36	14	83	12	6
een meisje dat seks heeft met veel verschillende jongens	62	32	6	81	17	2
een jongen die seks heeft met veel verschillende meisjes	58	29	13	75	23	2
seks tussen twee meisjes	38	40	23	58	37	5
seks tussen twee jongens	75	19	6	59	36	5

Eén op de vijf jongens en één op de vier meisjes op het pro keurt seks voor het huwelijk af. De helft van de jongens en vijf van de zes meisjes vindt het niet in orde als een jongen en een meisje seks hebben zonder verliefd te zijn. Net als bij de andere niveaus zien we bij jongens kleine verschillen in wat ze goedkeuren voor jongens en meisjes. Seks met veel verschillende partners lijkt iets vaker te worden goedgekeurd bij jongens dan bij meisjes, maar het verschil is klein, en zowel de jongens als de meisjes keuren dit over het algemeen af. Seks tussen twee jongens en seks tussen twee meisjes vinden veel jongeren niet goed. Seks tussen twee jongens is van de zes verschillende gedragingen zelfs hetgene wat de meeste jongens afkeuren: driekwart van de jongens op het pro vindt dit niet in orde.

De opvattingen over seks, genderrollen en homoseksualiteit op het pro zijn heel vergelijkbaar met die op het vmbo. Daar keurt bijvoorbeeld 20% van de jongens en 28% van de meisjes seks voor het huwelijk af, vindt 65% van de jongens en 77% van de meisjes het verkeerd als een meisje seks heeft

met veel verschillende jongens en vindt 71% van de jongens en 55% van de meisjes het verkeerd als twee jongens met elkaar vrijen. Alleen wat de opvatting over seks zonder verliefdheid betreft lijkt bij jongens een verschil te bestaan: dit wordt door jongens op het vmbo wat vaker afgekeurd (69%) dan op het pro (50%).

8.4 Competentie in de interactie met de laatste partner

Ook de vragen over competenties in seksuele interacties met de laatste sekspartner zijn alleen voorgelegd aan jongeren die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad en worden daarom voor jongens en meisjes samen gerapporteerd. Er is gevraagd naar het omgaan met de eigen wensen en grenzen en die van de partner en onzekerheid over uiterlijk of prestaties.

Tabel 8.4 Assertiviteit, grenzen en onzekerheid met de laatste partner (%)

	wel		
	nooit	eens	vaak
tijdens seks laat ik weten wat ik lekker vind	24	49	27
tijdens seks doe ik dingen die ik niet wil	84	11	5
tijdens seks vraag ik de ander wat hij/zij lekker vindt	32	51	17
tijdens seks doe ik dingen die de ander niet wil	86	6	8
tijdens seks voel ik me onzeker over hoe ik eruit zie	59	29	13
tijdens seks ben ik bang dat ik iets niet goed doe	51	37	13
n		63	

Van de jongeren op het pro die wel eens seks hebben gehad, laat driekwart 'wel eens' of 'vaker' weten wat ze lekker vinden en vraagt twee derde 'wel eens' of 'vaker' aan de ander wat hij of zij lekker vindt. Zestien procent doet wel eens iets wat hij of zij niet wil en 14% doet wel eens iets wat de ander niet wil. Er is wel sprake van onzekerheid. Dertien procent voelt zich vaak onzeker over hun uiterlijk en een even grote groep maakt zich vaak zorgen of ze het wel goed doen tijdens de seks. Deze percentages verschillen niet of nauwelijks met de percentages onder vmbo jongeren.

8.5 Seksueel zelfbeeld

De vragen over seksueel zelfbeeld (positieve en negatieve gevoelens over seks en het eigen uiterlijk) zijn vergelijkbaar met de vragen die aan jongeren op andere onderwijsniveaus zijn gesteld, maar de antwoordcategorie 'weet ik niet' is hier wel nieuw. Veel jongeren klikken deze mogelijkheid aan: ze weten dan (nog) niet hoe ze hierover denken. Ze vinden het vooral lastig om van zichzelf te zeggen of ze wel of niet knap zijn.

Tabel 8.5 Seksueel zelfbeeld (%)

	klopt	klopt een beetje	klopt niet	weet ik niet
jongens				
ik vind seks eigenlijk vies	6	13	60	21
ik ben nog niet aan seks toe	22	20	40	18
ik vind mezelf best knap	28	28	11	33
ik vind mezelf te dik of te dun	12	19	45	24
seks is voor mij belangrijk	23	45	23	10
ik vind seks erg fijn	54	21	8	17
meisjes				
ik vind seks eigenlijk vies	14	25	33	29
ik ben nog niet aan seks toe	63	12	21	4
ik vind mezelf best knap	22	24	29	25
ik vind mezelf te dik of te dun	33	24	28	15
seks is voor mij belangrijk	13	44	29	13
ik vind seks erg fijn	27	22	18	33

Net als op andere onderwijsniveaus verschillen jongens en meisjes sterk van elkaar in hun gevoelens over seks en hun eigen uiterlijk. Meisjes vinden seks bijvoorbeeld vaker vies en ze zeggen ook vaker dat ze nog niet aan seks toe zijn. Jongens zeggen juist vaker dat ze seks belangrijk of fijn vinden. Het seksueel zelfbeeld van pro jongeren lijkt niet erg te verschillen van jongeren op het vmbo.

8.6 Anticonceptie- en condoomgebruik

Aan jongeren op het pro die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad, is gevraagd of ze de laatste keer een pil en/of condoom hebben gebruikt. Er is niet naar andere vormen van anticonceptie gevraagd. Van de 65 jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap gebruikte 9% bij de laatste keer geslachtsgemeenschap geen condoom of pil. Ruim de helft (55%) geeft aan dat de pil werd gebruikt, 69% geeft aan dat er een condoom werd gebruikt en 34% geeft aan dat zowel pil als condoom werden gebruikt. Deze percentages zijn niet goed vergelijkbaar met jongeren op het vmbo, omdat in het pro naar de laatste keer seks is gevraagd, terwijl op de andere onderwijsniveaus gevraagd is naar het totale anticonceptie- en condoomgebruik met de laatste partner.

8.7 Ruilseks en betaalde seks

Van de 20 meisjes die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad, heeft er niet één 'wel eens geld of iets anders gekregen voor seks'. Van de 43 jongens die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad, zeggen er vier (10%) dat ze wel eens geld hebben gekregen voor seks en evenveel dat ze wel eens iets anders hebben gekregen voor seks. Bij seksueel ervaren jongens op het vmbo zijn dit vergelijkbare percentages (respectievelijk 11% en 13%).

8.8 Grensoverschrijding

Aan de jongeren is gevraagd of ze de eerste keer net zo graag seks wilden als hun partner, of dat vooral de ander of vooral zichzelf dit wilden. Deze vraag is niet goed vergelijkbaar met de vraag die aan vmbo jongeren is gesteld, omdat hier niet is gevraagd naar overhalen of dwang. Bovendien is de groep eigenlijk te klein om voor jongens en meisjes te kunnen splitsen. Desondanks lijkt de groep die aangeeft dat ze de eerste keer net zo graag seks wilden als hun partner wel iets kleiner dan op het vmbo. Op het vmbo zegt 93% van de seksueel actieve jongens en 81% van de seksueel actieve meisjes dat ze de eerste keer net zo graag seks wilden als hun partner, op het pro is dat respectievelijk 61% en 68%.

Tabel 8.8.1 Overhalen bij de eerste geslachtsgemeenschap (%)

	jongens	meisjes
vooral ik wilde het	16	5
vooral de ander wilde het	23	27
we wilden het allebei	61	68
n	44	22

Wat ervaring met grensoverschrijding ooit betreft, is één losse vraag gesteld over het meemaken van gedwongen seks. Op deze vraag geeft 22% van de meisjes en 7% van de jongens aan wel eens gedwongen te zijn om seksuele dingen te doen die ze eigenlijk niet wilden. Dit is heel vergelijkbaar met de prevalentie van dwang onder vmbo jongeren.

Naast deze algemene vraag is voor vijf seksuele handelingen nagevraagd of jongeren deze wel eens tegen hun wil hebben uitgevoerd of ondergaan. De vragen naar zoenen, aanraken en manuele seks zijn alleen voorgelegd aan jongeren met enige ervaring (die bijvoorbeeld wel eens gezoend hebben). De vraag naar geslachtsgemeenschap tegen de wil is alleen voorgelegd aan jongeren met ervaring met geslachtsgemeenschap, maar het percentage is doorberekend naar de hele groep. Vooral jongens lijken op het pro vaker seksuele handelingen tegen hun wil meegemaakt te hebben dan op het vmbo. Veertien procent van de jongens op het pro zegt bijvoorbeeld dat ze een keer of vaker geslachtsgemeenschap hebben gehad tegen hun wil, tegenover 2% op het vmbo. Bij meisjes bestaan er nauwelijks verschillen tussen pro en vmbo.

Tabel 8.8.2 Seksuele handelingen tegen de wil (%)

	n	jongens		meisjes	
		één keer	vaker	één keer	vaker
tongzoen tegen je wil	207	17	35	20	24
aanraking tegen je wil	207	16	19	22	21
manuele seks tegen je wil	207	6	15	5	5
geslachtsgemeenschap tegen je wil	266	3	11	3	1

8.9 Rol van de ouders

Wat de rol van de ouders betreft zijn twee dingen gevraagd. Ten eerste is gevraagd of men met de ouders praat over een viertal aan seks gerelateerde onderwerpen. Daarnaast is gevraagd of ze zelf hun partner mogen kiezen, of ze anticonceptie mogen gebruiken en of ze geslachtsgemeenschap mogen hebben.

Tabel 8.9.1 Praten met ouders over seksualiteit (%)

	jongens	meisjes
verliefdheid en relaties (verkering)	62	74
de pil	19	50
condooms	45	46
dat je nee kan zeggen tegen seks	39	64
n	154	117

De meeste jongeren op het pro hebben wel eens met hun ouders over verliefdheid en relaties gepraat. Meisjes praten daarnaast nog redelijk vaak met de ouders over het aangeven van grenzen en anticonceptie, jongens veel minder. Bijna de helft van de jongens en meisjes heeft met de ouders gepraat over condooms. De vragen die hierover op het vmbo gesteld zijn, verschillen te sterk van de vragen op het pro om vergelijkingen te kunnen maken.

De vragen over de vrijheid die jongeren van hun ouders krijgen zijn wel vergelijkbaar. Jongeren op het pro lijken dan iets minder vrijheid te krijgen van hun ouders wat betreft partnerkeuze en anticonceptiegebruik dan vmbo jongeren. Op het pro zegt bijvoorbeeld 9% van de jongens en 11% van de meisjes dat ze niet zelf mogen kiezen met wie ze verkering hebben, tegenover respectievelijk 3% en 4% op het vmbo. Op het pro zegt 19% van de jongens en 28% van de meisjes dat ze geen pil of condooms mogen gebruiken, tegenover respectievelijk 10% en 16% op het vmbo. Wat het hebben van geslachtsgemeenschap betreft worden nauwelijks verschillen gevonden. Jongens op het vmbo zeggen iets vaker dat ze dit niet mogen (30%) dan jongens op het pro (25%).

Tabel 8.9.2 Autonomie in seks, anticonceptie en partnerkeuze (%)

	jongens			meisjes		
	dat mag	weet ik niet	weet ik niet	dat mag	weet ik niet	weet ik niet
ik mag mijn eigen vriend of vriendin kiezen	77	9	14	78	11	10
ik mag de pil of condooms gebruiken	51	19	30	41	28	30
ik mag geslachtsgemeenschap hebben	38	25	37	12	54	34

8.10 Sociale druk van vrienden

Sociale druk is nagegaan door aan de jongeren te vragen of hun vrienden wel eens zeggen dat het stom is als je sommige dingen nog niet hebt gedaan of juist dat het goed is om bepaalde dingen te doen. Op het vmbo is deze vraag anders geformuleerd, namelijk: 'je hoort er in mijn vriendenkring niet bij als...'.

Tabel 8.10 Gepercipieerde sociale druk in de vriendenkring (%)

	jongens	meisjes
mijn vrienden zeggen wel eens....		
het is stom als je nog nooit gezoend hebt	39	31
het is goed om de pil te gebruiken	61	66
het is goed om condooms te gebruiken	78	77
het is stom als je nog nooit seks hebt gehad	20	12
seks hebben voordat je bent getrouwd is verkeerd	24	31
n	152	116

Jongeren op het pro horen vaker in hun vriendenkring dat het stom is als je geen ervaring hebt met zoenen of seks, dan dat vmbo jongeren zeggen dat je er niet bij hoort als je hier geen ervaring mee hebt. Zo rapporteert 20% van de jongens en 12% van de meisjes dat hun vrienden wel eens zeggen dat het stom is als je nog nooit seks hebt gehad, terwijl maar 11% van de jongens en 5% van de meisjes op het vmbo zegt dat je er niet bij hoort als je nog geen ervaring hebt met seks. Ook horen jongeren op het pro vaker dat het verkeerd is om seks te hebben voordat je getrouwd bent, dan

vmbo jongeren zeggen dat seks hebben voor het huwelijk een reden is voor buitensluiting.

Deze verschillen kunnen liggen aan het opleidingsniveau, maar ook aan de manier waarop de vraag is geformuleerd. Dat vrienden wel eens zeggen dat iets stom is, is natuurlijk niet hetzelfde als dat je er niet bij hoort als je niet aan de norm voldoet. Daarnaast was er een verschil in de antwoord categorieën: op het vmbo was er ook een neutrale categorie, terwijl de pro jongeren alleen konden kiezen tussen ja en nee.

8.11 Media

Jongeren op het pro hebben enkele vragen gekregen naar seksueel getinte contacten op internet: praten over seks en flirten op internet, het tonen van geslachtsdelen of borsten voor de webcam en het versturen van naaktfoto's van zichzelf of anderen. Daarnaast is gevraagd naar het gebruik van internetporno.

Tabel 8.11 Seksuele contacten en porno op internet (%)

	jongens		meisjes	
	één keer	vaker	één keer	vaker
over seks gepraat op internet	26	14	13	10
met iemand geflirt op internet	18	26	20	16
je geslachtsdelen of borsten laten zien voor de webcam	6	3	9	2
een website met porno bekeken	24	26	14	8
een naaktfoto van jezelf aan iemand gestuurd	5	2	4	3
een naaktfoto van iemand anders doorgestuurd	6	3	5	3
n				

Seksueel getinte internet ervaringen lijken bij meisjes iets vaker voor te komen op het pro dan op het vmbo. Elf procent van de meisjes zegt bijvoorbeeld dat ze wel eens hun borsten of geslachtsdelen hebben laten zien voor de webcam, op het vmbo is dat 2% in het laatste half jaar. Tweeëntwintig procent van de meisjes op het pro heeft wel eens een pornosite gezien, tegenover 7% van de vmbo meisjes in het laatste half jaar. Bij het beoordelen van deze verschillen is voorzichtigheid geboden.

Op het vmbo is namelijk gevraagd naar het laatste half jaar, terwijl op het pro is gevraagd naar 'wel eens'. De meeste meisjes kijken een enkele keer naar een pornosite, zodat het percentage dat dit gedaan heeft veel hoger zal zijn als je een langere periode neemt. Voor jongens is porno kijken vaker iets wat ze met regelmaat (blijven) doen. Wellicht dat de verschillen tussen het pro en het vmbo voor jongens daarom veel kleiner of afwezig zijn.

CONCLUSIE

Hier worden de belangrijkste conclusies op basis van Seks onder je 25^e 2012 op een rij gezet. Hoe staat het er in 2012 voor met de seksuele gezondheid van jongeren van 12 tot 25 jaar? Welke groepen lopen extra risico? En welke rol spelen de ouders, vrienden, school en media?

Op verschillende punten gaat het goed met de seksuele gezondheid van jongeren in Nederland

Seksuele carrière

Over het algemeen verloopt de seksuele ontwikkeling hetzelfde als in 2005. De meeste jongeren gaan bij het opdoen van seksuele ervaring geleidelijk steeds een stapje verder. Met 14,4 jaar heeft de helft van de jongeren wel eens getongzoend en met 15,2 jaar heeft de helft wel eens gevoeld en/of gestreeld met een partner. Ruim een jaar later, met 16,3 jaar, heeft de helft van de jongeren ook ervaring met aftrekken en/of vingeren. Met 17,1 jaar heeft de helft van de jongeren wel eens geslachtsgemeenschap en/of orale seks gehad. In zes jaar tijd zijn er nauwelijks verschuivingen in het percentage 12- tot 17-jarigen dat ervaring heeft met verschillende vormen van seks. Ook de leeftijd waarop jongeren voor het eerst geslachtsgemeenschap hebben, is precies hetzelfde gebleven. De toename van seksueel actieve jongeren op het voortgezet onderwijs die in 2005 ten opzichte van 1995 werd waargenomen, is gestabiliseerd.

Beschermingsgedrag en zwangerschap

Anticonceptie- en condoomgebruik onder jongeren in Nederland is hoog in vergelijking met andere Westerse landen (Gabhainn et al., 2009). Bij de eerste geslachtsgemeenschap gebruikte bijna driekwart van zowel de jongens als de meisjes een condoom en bij 50% van de jongens en 58% van de meisjes werd de pil of een andere anticonceptiemethode gebruikt. Vierendertig procent van de jongens en 41% van de meisjes gebruikte zelfs beide methoden tegelijk (double Dutch). Dertien procent van de jongens en 9% van de meisjes deed de eerste keer niets om zwangerschap te voorkomen. Bij geslachtsgemeenschap met de laatste partner deed 78% van de jongens en 81% van de meisjes altijd iets om zwangerschap te voorkomen. Onder meisjes van 21 jaar en ouder is dit zelfs 84%, terwijl het percentage meisjes die het (erg) leuk zouden vinden om nu zwanger te

raken bij meisjes van deze leeftijd vrij groot is (33%). Door het hoge anticonceptiegebruik blijft het aantal ongeplande zwangerschappen laag. Meisjes krijgen zelfs iets minder vaak te maken met een ongeplande zwangerschap dan in 2005.

Het gebruik van andere anticonceptiemethoden dan pil of condoom, zoals een spiraal, is iets toegenomen ten opzichte van 2005. Gebruiksgemak is vaker een reden om te kiezen voor een bepaalde anticonceptiemethode, bijvoorbeeld omdat ze er niet elke dag aan hoeven te denken of omdat je er niets van merkt tijdens het vrijen. Mogelijk kiezen meisjes hierdoor vaker voor een methode die echt bij hen past en is de kans dat er iets misgaat hiermee wat kleiner geworden. Het gebruik van de morning-after pil is behoorlijk hoog: van de seksueel ervaren meisjes gebruikte 12% het afgelopen jaar een morning-after pil.

Testen op soa en/of hiv

Van alle jongeren die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap en/of anale seks heeft 15% van de jongens en 20% van de meisjes zich het afgelopen jaar laten testen op soa en/of hiv. Bij jongens is dit percentage in zeven jaar tijd iets toegenomen. Jongeren die relatief veel risico lopen op soa/hiv, laten zich vaker testen. Onder jongeren die in totaal vier of meer verschillende sekspartners hadden, heeft 25% van de jongens en 34% van de meisjes zich het laatste jaar laten testen op soa/hiv. Onder jongeren voor wie de laatste sekspartner een losse partner was, zijn deze percentages precies even hoog. Van de homo- en biseksuele jongens van 17 jaar en ouder liet 31% zich het afgelopen jaar testen, tegenover 14% van de heterojongens.

Communicatie over wensen en grenzen

De meeste jongeren geven aan dat het bij hen wel goed zit met de assertiviteit, controle en het zelfvertrouwen tijdens seksuele contacten. Negentig procent van de jongens en 92% van de meisjes liet de laatste sekspartner weten wat hij of zij tijdens het vrijen lekker vindt en 85% van de jongens en 81% van de meisjes vraagt wel eens of vaker aan de ander wat hij of zij lekker vindt. Ook deed 89% van de jongens en 85% van de meisjes met de laatste partner nooit iets wat ze zelf niet wilden en 87% van de jongens en 95% van de meisjes deed nooit iets wat de ander niet wilde. De meeste jongeren zeggen ongewilde seks te kunnen weigeren; ook als ze erg verliefd zijn, al de hele avond hebben lopen flirten met de ander of als de ander dreigt om het uit te maken. Jongens geven vaker aan dat

ze weinig te zeggen hebben over wat er gebeurt tijdens het vrijen en meisjes geven vaker aan dat ze ongewilde seks in allerlei omstandigheden kunnen weigeren.

Thema's die aandacht (blijven) behoeven

Grensoverschrijding

Ondanks dat jongeren hun vaardigheden om grenzen aan te geven hoog inschatten, blijft de mate waarin grensoverschrijdend seksueel gedrag voorkomt onverminderd hoog, vooral bij meisjes en bij homo- en biseksuele jongeren. Zeventien procent van de meisjes en 4% van de jongens geeft aan wel eens gedwongen te zijn om seksuele dingen te doen die ze eigenlijk niet wilden. Onder jongeren van 17 jaar en ouder geldt dat voor 4% van de heteroseksuele jongens, 16% van de homo- en biseksuele jongens, 21% van de heteroseksuele meisjes en 33% van de homo- en biseksuele meisjes. Ruim 7% van de meisjes heeft wel eens geslachtsgemeenschap gehad tegen haar wil, tegenover bijna 2% van de jongens. Ook zegt 6% van de jongens en 12% van de meisjes dat er wel eens iemand boos op hen is geworden om seks met hen te kunnen hebben; en 2% van de jongens en 6% van de meisjes geeft aan dat er fysiek geweld tegen hen is gebruikt (vasthouden, slaan of een wapen gebruiken). Bij de eerste geslachtsgemeenschap werd 0,2% van de jongens en 3,3% van de meisjes gedwongen en 4,7% van de jongens en 13,5% van de meisjes overgehaald. Dat is vaker zo wanneer de ander meer dan 5 jaar ouder was en wanneer ze elkaar nog maar kort kenden en/of geen relatie hadden.

Eerste keer seks

De eerste geslachtsgemeenschap komt voor veel jongeren (38% van de jongens en 31% van de meisjes) onverwacht. Ook zegt een groot deel van de jongeren (47% van de jongens en 53% van de meisjes) dat ze wel wisten dat het binnenkort zou gebeuren, maar dat het op de dag zelf toch onverwacht kwam. Slechts 15% van de jongens en 16% van de meisjes geeft aan dat ze wisten dat het die dag zou gebeuren. Wanneer de eerste geslachtsgemeenschap onverwacht komt, zijn jongeren hier vaak minder goed op voorbereid. Deze jongeren beschermen zich bijvoorbeeld minder goed tegen zwangerschap en soa. Ook wordt de eerste keer vaker als 'vervelend' omschreven wanneer deze onverwachts kwam (door 7% van de jongens en 30% van de meisjes).

Preventie van soa's en hiv

Wat de preventie van soa's en hiv betreft, valt er vooral nog wel wat winst te behalen met betrekking tot de communicatie tussen partners over soa-preventie en het gebruiken van condooms in langer durende relaties. Ongeveer twee derde van de jongeren heeft voorafgaand aan de eerste keer niet met de partner gesproken over manieren om soa's te voorkomen. Een minderheid van de jongeren (45% van de jongens en 48% van de meisjes) heeft met de laatste partner gesproken over manieren om soa's te voorkomen voordat ze seks met elkaar hadden, de rest durfde dit niet, heeft hier niet aan gedacht of vond het niet nodig. Tweeëntwintig procent van de jongens en 34% van de meisjes geeft aan dat ze aan het begin van de relatie met de laatste sekspartner condooms gebruikten, maar slechts 22% van deze jongeren volgt het advies om dit minstens drie maanden te doen en 13% is zelfs al binnen een week gestopt met het gebruiken van condooms. Bovendien geeft twee derde van deze jongeren aan dat ze zich bij het stoppen met condooms niet hebben laten testen op soa/hiv.

Kennis over seks

De kennis van seksualiteit, voortplanting en soa's is op een aantal punten matig. Veertig procent van de jongeren weet bijvoorbeeld niet dat een meisje ook zwanger kan worden als een jongen bij geslachtsgemeenschap niet klaarkomt. Zevenendertig procent van de jongens en 29% van de meisjes denkt dat je minder snel hiv of een andere soa oploopt als je je goed wast, of weet niet hoe dit zit. Deze percentages zijn iets hoger dan in 2005. Tweeëndertig procent van de jongens en 24% van de meisjes weet niet dat er soa's zijn waar je onvruchtbaar van kunt worden. Ook denkt 36% van de jongens en 22% van de meisjes dat meisjes altijd bloeden bij de eerste keer of weet niet hoe dit zit. Op een aantal punten zijn meisjes iets beter op de hoogte dan jongens. Ze weten vooral beter dan jongens dat er soa's zijn waar ze onvruchtbaar van kunnen worden en dat meisjes niet altijd bloeden bij de eerste keer.

Groepen die aandacht (blijven) behoeven*Verschillen tussen jongens en meisjes in beleving en gevoelens*

Door het hele onderzoek heen zijn grote verschillen te vinden tussen jongens en meisjes en op veel punten zijn meisjes hierbij in het nadeel. Naast het feit dat meisjes vaker seksuele grensoverschrijding hebben meegemaakt, evalueren meisjes de eerste geslachtsgemeenschap bijvoorbeeld beduidend minder positief dan jongens. Tweeëntwintig

procent van de meisjes zegt dat ze achteraf eigenlijk nog even had willen wachten, tegenover 8% van de jongens. Ook zegt 23% van de meisjes dat hun eerste geslachtsgemeenschap vervelend was, bij jongens is dit 5%. Tenslotte had 29% van de meisjes in mindere of meerdere mate spijt van haar eerste geslachtsgemeenschap, tegenover 16% van de jongens.

Meisjes hebben meer negatieve en minder positieve gevoelens over seks. Meisjes zeggen bijvoorbeeld iets vaker dan jongens dat ze zich schamen over seksuele gevoelens of zich schuldig voelen als ze (zouden) masturberen of dat ze seks eigenlijk vies vinden. Jongens zijn tevredener dan meisjes over hun lichaam en geslachtsdelen. Aan de andere kant zijn meisjes meer tevreden dan jongens over de seksfrequentie en het contact met de ander tijdens het vrijen en daardoor ook over hun seksleven in het algemeen. Jongens zijn daarentegen meer tevreden dan meisjes over hoe lekker het vrijen is.

Jongens en meisjes verschillen sterk van elkaar als het gaat om ervaring met masturbatie en orgasme en het belang dat ze hechten aan opwinding. In alle leeftijdsgroepen heeft een groter percentage jongens dan meisjes wel eens gemasturbeerd en/of een orgasme gehad. Onder 15 tot en met 17-jarige jongens heeft bijvoorbeeld 85% wel eens gemasturbeerd en 88% wel eens een orgasme gehad, tegenover respectievelijk 44% en 46% onder meisjes van deze leeftijd. Voor jongens is het krijgen van een orgasme ook vaker een reden om seks te hebben (75%) dan voor meisjes (51%). Jongens denken positiever over porno: 33% vindt porno bijvoorbeeld leerzaam en 75% geeft aan dat porno opwindend kan zijn, tegenover respectievelijk 24% en 22% van de meisjes. Meisjes vinden porno vaker vies (46%) dan jongens (22%). Pornogebruik is onder jongens dan ook veel hoger dan onder meisjes. Van de jongens heeft bijvoorbeeld 73% het afgelopen jaar minstens een enkele keer een pornosite bekeken, tegenover 21% van de meisjes.

Wat betreft het aantal en soort seksuele problemen waar jongeren last van hebben, zijn grote sekseverschillen te zien. Vooral bij meisjes komen seksuele problemen vaak voor. Dertien procent van de meisjes met minstens enige seksuele ervaring ervaart problemen met opwinding en 11% heeft regelmatig of vaker pijn tijdens het vrijen. Een kwart van de meisjes heeft er minstens regelmatig last van dat ze niet klaarkomt en 17% van de meisjes heeft er regelmatig of vaker last van dat ze geen zin heeft in seks. Bij jongens varieert het voorkomen van deze problemen tussen de 2% en

6%. Jongens komen wel vaker te snel klaar naar hun zin: 19% heeft dit regelmatig of vaker, tegenover 5% van de meisjes.

Meisjes praten vaker dan jongens over seksualiteit, zowel met ouders en vrienden als met hun partner. Meisjes geven ook vaker dan jongens aan dat ze met hun vriendinnen, moeder of partner kunnen praten als ze een probleem hebben op seksueel gebied. Meisjes krijgen meer waarschuwingen van hun ouders over mediabeelden en -gebruik dan jongens. Jongens ervaren in vergelijking met meisjes iets meer sociale druk van vrienden. Zo zegt 6% van de jongens dat je er in hun vriendenkring pas bij hoort als je wel eens seks hebt gehad, tegenover 3% van de meisjes.

Jonge starters

Onder de 14 jaar zijn maar heel weinig jongeren seksueel actief. Van alle 13-jarigen in onze steekproef heeft bijvoorbeeld 4% wel eens geslachtsgemeenschap gehad. Deze kleine groep ‘jonge starters’ loopt bij seksuele contacten echter wel meer risico, vooral met betrekking tot grensoverschrijding en beschermingsgedrag.³

Van de meisjes voor wie de eerste keer met 13 jaar of eerder plaatsvond, werd 33% hiertoe overgehaald of gedwongen. Wanneer de eerste keer met 14 of 15 jaar plaatsvindt, is dit gedaald naar 20% en bij eerste keren met 16 of 17 jaar naar 13%. Meisjes van 12 tot en met 14 jaar denken ook vaker dat ze ongewilde seks niet zouden kunnen weigeren in allerlei lastige omstandigheden dan oudere meisjes. Jongens en meisjes van 12 tot en met 14 jaar zijn in seksuele interacties daarnaast minder assertief en ze hebben minder controle en zelfvertrouwen dan oudere jongeren. Jongens die met 13 jaar of jonger voor het eerst geslachtsgemeenschap hadden zeggen relatief vaak dat ze dachten dat iedereen het al gedaan had. Sociale druk speelt bij deze jongens dus een iets grotere rol.

Wanneer de eerste keer met 13 jaar of eerder plaatsvindt, is het met het beschermingsgedrag ook minder goed gesteld. Ruim een derde van de jongens en een kwart van de meisjes gebruikte in dat geval geen anticonceptie. Bij de eerste geslachtsgemeenschap met 14 of 15 jaar is dat al gedaald naar 11% van de jongens en 9% van de meisjes. Ook met de

---

³ Het onderzoek is uitgevoerd in de tweede helft van het schooljaar. Hierdoor bevat de steekproef in verhouding weinig 12-jarigen.

laatste sekspartner gebruiken 12 tot en met 14-jarigen veel minder vaak consequent anticonceptie dan jongeren die ouder zijn. Wellicht mede door dit gebrekkige anticonceptiegebruik is het gebruik van de morning-after pil in de jongste leeftijdsgroep relatief hoog. Van de kleine groep seksueel actieve meisjes van 12 tot en met 14 jaar slikte 23% het afgelopen jaar een morning-after pil.

Jongeren van 12 tot en met 14 jaar hebben nog relatief weinig kennis van seksualiteit, voortplanting, anticonceptie en soa's. Wellicht zijn zij ook minder vaardig in het vinden van de informatie die zij nodig hebben, want jongeren van 12 tot en met 14 jaar zoeken bijvoorbeeld veel minder vaak op internet wanneer ze vragen hebben over seksualiteit. De moeder is op deze leeftijd een relatief belangrijke informatiebron, maar tegelijkertijd geven jongeren die op deze leeftijd al seksueel actief zijn veel vaker aan dat hun ouders hier niet van op de hoogte zijn. Van de kleine groep seksueel actieve meisjes die anticonceptie gebruikt, zegt ook 28% dat de ouders hier niet van op de hoogte zijn, tegenover 6% onder meisjes van 15 tot en met 17 jaar. Wanneer de ouders slecht op de hoogte zijn van het doen en laten van hun kind op seksueel gebied, hebben zij minder mogelijkheden om hun kind te steunen of bij te sturen.

Laag opgeleide jongeren

Laag opgeleide jongeren (die vmbo of mbo volgen, of jongeren die geen onderwijs meer volgen en waarvan de hoogst afgeronde opleiding basisschool, mavo, vmbo, mbo, havo of vwo is) lopen, net als in 2005, op allerlei aspecten van seksuele gezondheid meer risico dan hoog opgeleide jongeren (die havo, vwo, hbo of universiteit volgen of die hbo of universiteit hebben afgerond).⁴ In tegenstelling tot 2005 zijn in 2012 ook jongeren op het praktijkonderwijs bevraagd. Omdat het hier maar een zeer kleine steekproef betreft, moeten de resultaten van het onderzoek onder deze groep wel met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Desondanks is de eerste indruk dat jongeren op het

---

⁴ In de steekproef zitten zowel schoolgaande als buitenschoolse jongeren, zodat we voor opleidingsniveau rekening moesten houden met zowel de huidige opleiding als de hoogst afgeronde opleiding. Gekozen is om de indeling die het CBS hanteert te volgen. Een jongere op het vwo wordt bijvoorbeeld ingedeeld bij hoog opgeleide jongeren, maar komt in de lager opgeleide groep terecht als hij of zij na het vwo geen vervolgopleiding heeft gevolgd.

praktijkonderwijs wat seksuele gezondheid betreft sterk overeenkomen met jongeren op het vmbo.

Laag opgeleide jongeren hebben eerder ervaring met seks met een partner en meer verschillende sekspartners dan hoog opgeleide jongeren. Van de 14- en 15-jarige vmbo-ers heeft bijvoorbeeld 22% wel eens geslachts-gemeenschap gehad, tegenover 7% van de 14- en 15-jarigen op havo en vwo. In de totale groep van 12 tot 25 jaar geeft 26% van de laag opgeleide jongeren aan dat hij of zij vier of meer verschillende sekspartners heeft gehad, tegenover 14% van de hoog opgeleide jongeren. Laag opgeleide jongens hebben verder relatief vaak wel eens seks gehad met een prostituee (10%, tegenover 4% van de hoog opgeleide jongens).

Ondanks deze hogere seksuele activiteit is de kennis van seksualiteit, voortplanting, anticonceptie en soa's bij laag opgeleide jongeren juist gebrekiger dan bij hoog opgeleide jongeren. Laag opgeleide jongeren krijgen vaker te maken met een zwangerschap, zowel gepland als ongepland. Wellicht heeft dit ook te maken met het feit dat zowel laag opgeleide jongens als meisjes veel positiever staan tegenover zwangerschap op hun leeftijd dan hoog opgeleide jongens en meisjes. Van de laag opgeleide meisjes zegt bijvoorbeeld 27% dat ze het (erg) leuk zou vinden om nu zwanger te zijn, tegenover 14% van hun hoger opgeleide seksegenoten.

Laag opgeleide jongens en meisjes hebben vaker grensoverschrijding meegemaakt dan hoog opgeleide jongeren. Twintig procent van de laag opgeleide meisjes is wel eens gedwongen om iets te doen op seksueel gebied, tegenover 13% van de hoog opgeleide meisjes. Bij jongens is dat respectievelijk 6% en 3%. Tien procent van de laag opgeleide meisjes heeft wel eens geslachts-gemeenschap tegen haar wil gehad, tegenover 5% van de hoog opgeleide meisjes. Daarnaast zeggen laag opgeleide jongens relatief vaak dat ze seksueel getinte contacten hebben op internet, bijvoorbeeld dat ze hun penis of billen laten zien voor de webcam, seksfoto's of filmpjes van zichzelf of anderen versturen of seks hebben op internet.

Christelijke en islamitische jongeren

Religie is in vergelijking tot 2005 veel uitgebreider onderzocht en dit blijkt een bijzonder grote rol te spelen in seksueel gedrag en opvattingen. Op verschillende punten komen christelijke jongeren voor wie het geloof erg belangrijk is en islamitische jongeren sterk met elkaar overeen.

Met vrijwel alle vormen van seks hebben zowel christelijke meisjes voor wie het geloof erg belangrijk is als islamitische meisjes van 12 tot en met 17 jaar minder ervaring dan niet of minder gelovige meisjes. Bij jongens speelt geloof nauwelijks een rol als het om seksuele ervaring gaat, maar islamitische jongens hebben wel veel vaker ervaring met betaalde seks. Een kwart van de islamitische jongens geeft bijvoorbeeld aan wel eens seks te hebben gehad met een prostituee, tegenover 6% onder niet gelovige en christelijke jongens.

Christelijke jongens voor wie het geloof erg belangrijk is en islamitische jongens denken, net als de meisjes uit deze groepen, veel minder positief over seks voor het huwelijk, seks buiten een vaste relatie of seks zonder liefde, dan jongeren die het geloof niet of minder belangrijk vinden. Vooral binnen de groep met een islamitische geloofsovertuiging verschillen jongens en meisjes sterk van elkaar in deze opvattingen: meisjes denken in deze groep relatief meer behoudend in hun opvattingen dan jongens. Daarnaast rapporteren zowel christelijke jongeren voor wie het geloof erg belangrijk is als islamitische jongens en meisjes relatief veel negatieve gevoelens rondom seksualiteit, zoals gevoelens van schuld of schaamte of seks vies vinden.

Christelijke jongeren voor wie het geloof erg belangrijk is, zeggen iets vaker dat ze bij hun eerste geslachtsgemeenschap werden overgehaald of gedwongen dan andere jongeren. Ook hebben christelijke jongens voor wie het geloof erg belangrijk is relatief vaak ervaring met gedwongen of ongewilde seks. Daarnaast gebruiken christelijke meisjes voor wie het geloof erg belangrijk is en islamitische jongens en meisjes vaker geen anticonceptie bij de eerste geslachtsgemeenschap en ook vaker niet altijd anticonceptie met de laatste partner. Aan de andere kant is het morning-after pil gebruik onder islamitische meisjes die seksueel actief zijn bijzonder hoog: één op de drie meisjes uit deze groep slikte het afgelopen jaar een morning-after pil. Blijkbaar willen deze meisjes na onbeschermd seks toch maatregelen nemen om niet zwanger te worden.

Islamitische jongens en meisjes praten minder vaak met hun ouders over seksualiteit en relaties. Ze krijgen van hun ouders minder vrijheid om hun eigen partner te kiezen, seks te hebben of anticonceptie te gebruiken. Van de islamitische jongens en meisjes die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap zijn ouders hier relatief vaak niet van op de hoogte.

Deze jongens en meisjes hebben minder kennis van voortplanting, anticonceptie en soa dan niet gelovige of christelijke jongeren.

Jongeren met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond

Van alle groepen rapporteren jongens met een Antilliaanse achtergrond⁵ de meeste sekspartners: 40% van de Antilliaanse jongens zegt in hun leven vier of meer verschillende sekspartners te hebben, tegenover 21% in de totale groep jongens. Jongens van Surinaamse afkomst hebben, net als jongens van Marokkaanse of Turkse afkomst, relatief vaak wel eens voor seks betaald. Zestien procent van deze groep heeft bijvoorbeeld wel eens seks gehad met een prostituee, tegenover 7% in de totale groep. Daarnaast hebben Surinaamse jongens vaker seksueel getinte contacten op of via internet.

Jongens en meisjes met een Surinaamse achtergrond en meisjes met een Antilliaanse achtergrond gebruiken minder vaak de pil en/of condoom bij de eerste geslachtsgemeenschap. Ook gebruiken meisjes met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond bij geslachtsgemeenschap met de laatste partner vaker geen anticonceptie, terwijl hun kinderwens niet veel groter is dan in andere etnische groepen. Surinaamse meisjes die ervaring hebben met geslachtsgemeenschap geven daarnaast relatief vaak aan dat ze bij de eerste keer werden overgehaald of gedwongen.

Antilliaanse jongens en meisjes praten vaker met de ouders over seksualiteit en relaties. Meisjes met een Surinaamse of Antilliaanse achtergrond worden daarnaast relatief vrij gelaten door de ouders in hun partnerkeuze, seksuele gedrag en anticonceptiegebruik. Toch zeggen deze meisjes en ook jongens met een Surinaamse achtergrond vaker dat hun ouders niet op de hoogte zijn van het feit dat ze seksueel actief zijn dan autochtoon Nederlandse jongeren.

Homo- en biseksuele jongeren

Homonegativiteit is hoog onder jongeren. Zo vinden bijna alle jongeren het (helemaal) goed als een jongen en een meisje elkaar zoenen op straat, maar keurt 16% van de jongens en 24% van de meisjes dit af als het om twee meisjes gaat en maar liefst 51% van de jongens en 25% van de meisjes

---

⁵ Ondanks de grote steekproef zijn bepaalde subgroepen toch wat klein. Van de vier grote etnische groepen van niet Nederlandse oorsprong, is de groep Antilliaanse jongeren het kleinst en daardoor het minst vertegenwoordigd in de steekproef.

als het twee jongens betreft. Ook zegt 12% van de jongens en 3% van de meisjes dat ze een vriendschap zouden verbreken als één van hun vrienden homoseksueel of lesbisch zou zijn. Homonegativiteit is vooral hoog bij jongens, in de jongste leeftijdsgroepen, bij jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond, bij streng christelijke en islamitische jongeren en bij lager opgeleide jongeren. De hoge mate van homonegativiteit in de omgeving heeft zijn weerslag op homo- en biseksuele jongeren. Vooral homo- en biseksuele jongens staan vaak negatief tegenover de eigen seksuele oriëntatie. Dertig procent van de homo- en biseksuele jongens zegt bijvoorbeeld dat ze liever niet homo zouden zijn en 22% zegt dat het niet fijn is om als homo te leven. Bij lesbische en biseksuele meisjes is dat respectievelijk 10% en 8%.

Ondanks dat homo-acceptatie nog steeds gering is onder leeftijdsgenoten, is er tussen 2005 en 2012 toch een kleine toename te zien in het aantal jongeren dat zegt evenveel, vooral of uitsluitend op seksegenoten te vallen. Bij jongens gaat het om een toename van 2,1% naar 3,1% in de totale groep 12 tot 25-jarigen, bij meisjes van 1,4% in 2005 naar 2,4% in 2012. Onder jongeren van 12 tot 14 jaar neemt het percentage dat zegt hierover te twijfelen iets af: blijkbaar erkennen iets meer jongeren al op jonge leeftijd hun gevoelens voor seksegenoten. Ook is de leeftijd waarop jongens voor het eerst aan iemand verteld hebben dat ze (ook) op seksegenoten vallen in 7 jaar tijd afgenomen van gemiddeld 17,8 jaar naar gemiddeld 16,6 jaar. Bij meisjes is de verschuiving van 16,3 naar 15,9 jaar niet significant.

Omgevingsfactoren

Internet

Internet is niet meer weg te denken uit het leven van jongeren. Hierdoor wordt informatie over seksualiteit heel toegankelijk. Vooral jongens (65%) maar ook meisjes (55%) gaan op zoek op internet als ze een vraag hebben op het gebied van seksualiteit. Veel jongeren weten hun weg naar goede informatie te vinden. Op de open vraag welke websites goede informatie geven over seksualiteit, worden vooral sekswoordenboek.nl en sense.info veel genoemd. In de totale groep hebben meer jongeren wel eens sekswoordenboek.nl bezocht (30% van alle jongens en 25% van alle meisjes) dan sense.info (11% van zowel de jongens als de meisjes). De grotere bekendheid van sekswoordenboek.nl zou verklaard kunnen worden door het feit dat deze website al 20 jaar bestaat, terwijl sense.info net 3

jaar oud is. Onder 12- tot 14-jarigen is het gebruik van beide websites vrijwel even hoog.

Internet maakt porno makkelijker toegankelijk. Vergeleken met 2005 is er niet zozeer een verschuiving te zien in de mate waarin jongeren porno zien, maar wel in het medium dat ze hiervoor gebruiken. Het gebruik van pornoboekjes, seksfilms op televisie of dvd's neemt af, ten gunste van internet. Ook is er een kleine maar niet te verwaarlozen groep jongeren die internet gebruikt voor seksueel getinte contacten. Acht procent van de jongens en 4% van de meisjes liet bijvoorbeeld het afgelopen jaar zijn of haar borsten, billen of geslachtsdelen zien voor de webcam, met het risico dat deze beelden ergens terecht komen waar je ze niet wilt hebben. Ook zegt 6% van de jongens en 2% van de meisjes dat ze wel eens een seksfoto of -filmpje van iemand anders hebben verstuurd. Als dit iemand van onder de 18 jaar betreft, zijn deze jongeren in principe strafbaar.

Ouders

De moeder wordt veel genoemd als bron van informatie of hulp bij problemen. Dat is vooral zo in de jongste groepen, maar ook onder 21 tot en met 24 jarigen gaat nog een kwart van de jongeren te rade bij hun moeder als ze iets willen weten op het gebied van seks. Bij problemen op het gebied van seksualiteit gaan zowel jongens als meisjes eerder naar hun moeder, maar jongens gaan wel eerder naar hun vader dan meisjes. Vierentwintig procent van de jongens zegt dat hij bij problemen op seksueel gebied naar zijn vader zou gaan. Zowel jongens als meisjes geven vaak aan wel eens met de ouders over seksualiteit te praten. Deze gesprekken gaan vooral over verliefdheid en relaties: 78% van de jongens en 88% van de meisjes praat hier wel eens of vaker met de ouders over. Een kwart van de jongens en meisjes praat met hun ouders over wat ze willen op seksueel gebied. Ten opzichte van 2005 is er een kleine toename in het percentage jongeren dat met de ouders over seksualiteit praat. De meeste jongeren zijn daarnaast heel tevreden over de mate waarin ze dit doen. Ook geven veel jongeren aan dat hun ouders goed op de hoogte zijn van wat zij doen op relationeel en seksueel gebied. Bij 75% van de jongens en 87% van de meisjes die wel eens geslachtsgemeenschap hebben gehad, is één of zijn beide ouders op de hoogte. Verder geeft 68% van de thuiswonende jongens en 57% van de thuiswonende meisjes aan dat hun vriend of vriendin op hun kamer zou mogen blijven slapen.

Vrienden

Dit onderzoek geeft weinig aanwijzingen dat jongeren een hoge mate van sociale druk van leeftijdsgenoten ervaren. Wanneer gevraagd wordt waarom jongeren de eerste keer geslachtsgemeenschap hadden, zegt een kleine groep (7% van de jongens en 6% van de meisjes) dat ze dit deden omdat 'iedereen het al gedaan had'. Ook ervaren maar kleine groepen jongens en meisjes in de vriendenkring sociale druk om verkering te hebben, te zoenen, seks te hebben of juist maagd te blijven. Zes procent van de jongens en 3% van de meisjes zegt bijvoorbeeld dat je er in hun vriendenkring pas bij hoort als je wel eens seks hebt gehad.

School

De meeste jongeren (92% van de jongens en 93% van de meisjes) zeggen dat ze op school tenminste enige informatie over seksualiteit en relaties hebben gekregen. Vooral anticonceptie, soa en voortplanting zijn veel besproken thema's: driekwart tot vier vijfde van de jongeren heeft hier informatie over gekregen. Andere thema's, zoals homoseksualiteit, het aangeven van wensen en grenzen, maagdelijkheid en seks in de media blijven veel vaker onderbelicht. Jongeren waarderen de informatie die ze op school kregen gemiddeld met een 6,6.

Van onderzoek naar actie

Samengevat laat het onderzoek Seks onder je 25e 2012 zien dat er sinds 2005 geen grote verschuivingen in het seksuele gedrag en de seksuele gezondheid van jongeren hebben plaatsgevonden. Het merendeel van de jongeren beschermt zichzelf goed tegen zwangerschap. Er zijn echter ook zorgen. Seksuele grensoverschrijding komt nog steeds onverminderd vaak voor, de eerste geslachtsgemeenschap komt voor veel jongeren onverwacht, veel meisjes vonden de eerste keer vervelend, binnen relaties stoppen jongeren te snel met het gebruik van condooms en homo-acceptatie is nog steeds gering. De resultaten van dit onderzoek zijn besproken met betrokken partijen die actief zijn op het gebied van jongeren en seksuele gezondheid. De resultaten zijn geduid, prioriteiten benoemd en aanbevelingen voor interventies, beleid en verder onderzoek geformuleerd. Alle input van de verschillende organisaties zijn verwerkt in één actieplan voor de toekomst, met aanbevelingen voor beleid. Het actieplan vormt samen met dit boek en het populaire boekje '102 vragen over jongeren en seks' het eindproduct van dit Participatieve Actie Onderzoek.

BIJLAGE 1
SAMENSTELLING VAN DE STEEKPROEF

		jongens	meisjes	totaal
leeftijd	12-14 jaar	22,3	23,8	23,1
	15-17 jaar	25,9	25,4	25,7
	18-20 jaar	24,4	22,3	23,3
	21-25 jaar	27,4	28,5	27,9
ethniciteit	Nederlands of Westers	83,9	83,2	83,6
	Turks	3,7	3,5	3,6
	Marokkaans	2,9	3,3	3,1
	Surinaams	2,6	2,9	2,7
	Antilliaans	1,5	1,4	1,4
	overig niet-Westers	5,4	5,7	5,6
dagelijkse bezigheid	vmbo	23,3	21,8	22,6
	havo/vwo	22,4	24,2	23,3
	mbo	18,2	16,9	17,6
	hbo/wo	14,2	16,3	15,3
	buitenschools	21,8	20,7	21,3
opleidingsniveau buitenschoolse groep	laag	29,0	20,7	25,0
	midden	58,2	59,4	58,8
	hoog	12,8	19,9	16,3
religie	niet gelovig	68,8	63,2	66,0
	beetje christelijk	15,2	18,7	17,0
	zeer christelijk	4,9	6,3	5,6
	islamitisch	7,4	7,6	7,5
	hindoeïstisch	0,9	0,8	0,8
	overig	2,8	3,4	3,1

BIJLAGE 1

(vervolg)				
stedelijkheid	(zeer) sterk stedelijk	47,4	47,5	47,4
	matig stedelijk	25,9	22,0	24,0
	weinig tot niet stedelijk	26,7	30,5	28,6
woonsituatie	thuiswonend	85,5	79,7	82,6
	samenwonend	5,6	11,3	8,4
	alleen wonend	8,4	8,8	8,6
	tehuis	0,5	0,1	0,3
	geen vaste woonplek	0,1	0,2	0,1
n		3926	3915	7841

BIJLAGE 2

CONCEPTENLIJST

Concept	Omschrijving	Items
Demografische variabelen		
leeftijd	geboortemaand en jaar	1
seks	geslacht	2
etniciteit	geboorteland respondent	3
	geboorteland moeder	4
	geboorteland vader	5
stedelijkheid	postcode	6
religie	waarde die aan geloof wordt gehecht	7
	aard van geloof	8
opleidingsniveau	werk/opleidingssituatie	9
	niveau van huidige opleiding	10
	niveau hoogste afgeronde opleiding	11
woonsituatie	thuis dan wel uitwonend, alleen	12
	dan wel samenwonend	
Ervaring met verliefdheid en relaties		
verliefdheid	al dan niet verliefd geweest	13
ervaring met relaties	één keer of vaker een relatie gehad	14
eerste relatie	leeftijd eerste relatie	15
relatiestatus	al dan niet op dit moment relatie	16
monitoring relatie	ouders op de hoogte van relatie	17
	ouders kennen partner	18
relatieduur	duur van laatste of huidige relatie	19
relatiesatisfactie	tevredenheid over huidige relatie	20
Seksuele voorkeur		
aantrekking	seksuele aantrekking tot eigen dan wel andere geslacht of beide	21
	gedrag	
	ervaring met vrijen of wens om te vrijen met eigen geslacht	22
label	hoe noem je jezelf	23
openheid	mate waarin men open is over een eventuele homoseksuele voorkeur	24
	coming out	
	leeftijd coming out	25

BIJLAGE 2

Concept	Omschrijving	Items
	personen die op de hoogte zijn van seksuele voorkeur	26
minderheidsstress	acceptatie	27
	geïnternaliseerde homofobie	28
Attituden		
morele opvattingen t.a.v. seks	morele opvattingen t.a.v. seks in verschillende relatievormen en onbeschermd seks	29
morele opvattingen t.a.v. gender	seksueel gedrag dat bij mannen cq. vrouwen wordt goedgekeurd	30
morele opvattingen t.a.v. homoseksualiteit	mening over homoseksueel gedrag en de omgang met homoseksuele leeftijdsgenoten	29, 30, 31
Kennis, informatie en informatiebehoefte		
kennis	mate waarin men kennis heeft van voortplanting, soa, anticonceptiegebruik, maagdelijkheid	32
risicoperceptie zwangerschap	inschatting kans op zwangerschap in bij onbeschermd seks	33
informatiebehoefte: actie	wat doe je als je iets wilt weten	34
goede websites	goede websites	35
gebruik websites	gebruik aantal informatieve websites	36
sociale steun bij problemen	met wie kun je praten bij problemen	37
school: aard van informatie	aan seks gerelateerde onderwerpen waarover men op school informatie kreeg	38
school: waardering informatie	rapportcijfer voor info op school	39
school: type lessen	lessen waarin aandacht voor SRV	40
Eerste ervaringen		
ervaring met verschillende soorten gedrag en leeftijd	ervaring met zoenen	41
eerste ervaringen	leeftijd eerste keer zoenen	42
	ervaring met strelen	43
	leeftijd eerste keer strelen	44
	ervaring met manuele seks: passief	45

Concept	Omschrijving	Items
	leeftijd eerste keer passieve manuele seks	46
	ervaring met manuele seks: actief	47
	leeftijd eerste keer actieve manuele seks	48
	ervaring met geslachtsgemeenschap	49
	leeftijd eerste geslachtsgemeenschap	50
	ervaring met orale seks, passief	53
	leeftijd eerste orale seks, passief	54
	ervaring met orale seks, actief	55
	leeftijd eerste orale seks, actief	56
	ervaring met anale seks	58
	leeftijd eerste anale seks	59
	ervaring met masturbatie	62
	leeftijd eerste keer masturberen	63
	ervaring met orgasme	64
	leeftijd eerste orgasme	65
monitoring	weten je ouders dat je	51
geslachtsgemeenschap	geslachtsgemeenschap hebt?	
motieven onthouding	redenen dat men nog geen geslachtsgemeenschap heeft gehad	52
motieven orale seks	redenen om orale seks te hebben	57
geslacht anale sekspartners	geslacht anale sekspartners (m)	60
motieven anale seks	redenen om anale seks te hebben	61
Eerste keer geslachtsgemeenschap		
timing eerste keer	eerste keer op goede moment	66
evaluatie eerste keer	eerste keer leuk, gewoon of vervelend	67
spijt na eerste keer	spijt na eerste keer	68
leeftijdsverschil eerste gg	leeftijd eerste partner gg	69
aard van de partner	eerste partner gg vast, los of vakantieliefde	70
relatieduur eerste gg	tijd dat men eerste partner kende voor eerste keer gg	71

BIJLAGE 2

Concept	Omschrijving	Items
verwacht of niet	eerste gg onverwacht of gepland	72
dwang/overhalen bij eerste gg	aanwezigheid van dwang of overhalen bij eerste gg	73
motivatie eerste gg	reden om eerste keer gg te hebben	74
communicatie over anticonceptie	anticonceptie besproken voor eerste keer gg	75
communicatie over condooms	condooms besproken voor eerste keer gg	77
beschermingsgedrag eerste gg	anticonceptie- en condoomgebruik bij eerste geslachtsgemeenschap	76, 78
Ervaring hele leven		
aantal partners hele leven	aantal partners voor gg en as hele leven	79
aard partners hele leven	vaste en losse partners hele leven	80
Meest recente sekspartner		
sekse	sekse meest recente partner	81
type relatie	soort relatie met meest recente partner (huidige partner, ex-partner, geen partner)	82
buitenrelationele seks	seks met anderen naast vaste relatie	83
ontmoetingslocatie	waar is laatste partner ontmoet	84
ethniciteit partner	ethniciteit meest recente partner	85
relatieduur voor seks met laatste partner	tijd dat men relatie had voor eerste seks met meest recente partner	86
verliefdheid op laatste partner	verliefdheid op meest recente partner	87
vormen van seks met laatste partner	manieren van vrijen waar men met meest recente partner ervaring mee heeft	88
seksfrequentie met laatste partner	gemiddelde seksfrequentie met meest recente partner	89
communicatie over anticonceptie met laatste partner	vooraf anticonceptie besproken met meest recente partner	90
anticonceptie gebruik met laatste partner	al dan niet gebruik van anticonceptie met meest recente partner	91

Concept	Omschrijving	Items
	soort anticonceptie met meest recente partner	92
communicatie over condooms met laatste partner	vooraf condooms besproken met meest recente partner	93
condoomgebruik met laatste partner	wel of niet condooms gebruikt	94
relatieduur tot stoppen met condooms	in langere relaties: hoe lang nog wel condooms gebruikt	95
communicatie rond stoppen met condooms	communicatie en initiatief rondom stoppen met condooms	96
testgedrag bij stoppen met condooms	al dan niet laten testen op soa/hiv bij stoppen met condooms	97
motivatie voor condoomgebruik	redenen om een condoom te gebruiken	98
drempels condoomgebruik	redenen om geen condoom te gebruiken	99
sekse	sekse laatste persoon waarmee gevreeën is	100
type relatie	relatie met laatste persoon waarmee gevreeën is (huidige partner, ex-partner, geen partner)	101
buitenrelationele seks	seks met anderen naast vaste relatie	102
ethniciteit	ethniciteit laatste persoon waarmee gevreeën is	103
verliefdheid op laatste partner	verliefdheid op laatste persoon waarmee gevreeën is	104
manieren van vrijen	manieren van vrijen die men met deze partner heeft gedaan	105
Interactie met meest recente sekspartner		
interactiecompetentie: communicatie	mate waarin men gepraat heeft met huidige of laatste partner over seks, soa, ac en condooms	106
normative beliefs: partner	houding van partner t.o.v. ac en condoom gebruik	107
interactiecompetentie: assertiviteit, controle en zelfvertrouwen	wensen, grenzen, angsten, empatisch vermogen en assertiviteit met huidige of laatste partner	108

BIJLAGE 2

Concept	Omschrijving	Items
Seksueel zelfbeeld		
motivatie voor seks	redenen om seks te hebben	109
gevoelens rond seks	schuld en schaamte, positieve gevoelens en preoccupatie	110 a-h
lichaamsbeeld	onzekerheid over eigen uiterlijk	110 i-l
seksuele satisfactie	satisfactie met frequentie, intimiteit, lichamelijke bevrediging en seksleven	111
Alcohol en drugs		
middelengebruik	seks onder invloed van alcohol en drugs	112
motieven voor middelengebruik	redenen om alcohol en drugs te gebruiken tijdens seks	113
Pilgebruik		
anticonceptiegebruik heden	gebruik van anticonceptie op dit moment	114
motieven voor keuze anticonceptie	reden waarom men voor bepaalde anticonceptiemethode gekozen heeft	115
drempels anticonceptiegebruik	redenen om geen anticonceptie te gebruiken	116
monitoring pilgebruik	weten je ouders dat je anticonceptie gebruikt	117
pil vergeten	frequentie waarmee men pil vergeet te slikken	118
ervaring met morning after pil	een of meerdere malen morning after pil geslikt	119
Condoomgebruik		
ervaring met aanschaf	ervaring met kopen van condooms	120
ervaring met bij zich hebben	omstandigheden waarin men condooms bij zich heeft	121
	mate waarin men condooms bij zich heeft indien nodig	122
condoomintentie	condoomintentie bij seks met losse partner	123
geanticipeerde spijt: condooms	geanticipeerde spijt bij seks zonder condoom met losse partner	124

BIJLAGE 2

Concept	Omschrijving	Items
Gezin van herkomst		
communicatie: ouders	frequentie van communicatie over seks met ouders	125
	behoefte aan communicatie over seks met ouders	126
regels rond seks en relaties partnerkeuze	mate waarin jongeren vrijheid hebben in partnerkeuze	127
evaluatie autonomie partnerkeuze	beoordeling van niet helemaal vrij zijn zelf partner te kiezen	128
media-opvoeding	commentaar van ouders op mediabeelden en mediagebruik	129
Vrienden		
aantal vrienden	aantal huidige vrienden en vriendinnen	130
communicatie: vrienden	frequentie van communicatie met vrienden	131
	behoefte aan communicatie over seks met vrienden	132
waargenomen gedrag vrienden	perceptie van seksueel gedrag vrienden	133
sociale druk	uitsluiting in vriendengroep op basis van seksuele ervaring	134
Media		
digitaal contacten leggen	al dan niet ervaring met contact leggen en seks via internet en mobiele telefoon	135
media: bloot en porno	mate waarin men in contact komt met erotisch materiaal	136
attitudes t.a.v. porno	opvattingen over porno	137
Soa/hiv		
test gedrag	ervaring met hiv-test afgelopen jaar	138
motivatie testgedrag	redenen om zich te laten testen	139
wachten voor testen	hoe lang al lichamelijke klachten voor test	140
drempels testgedrag	redenen om zich niet te laten testen	141
testlocatie	plaats waar men zich heeft laten testen	142

BIJLAGE 2

Concept	Omschrijving	Items
uitslag test	uitslag van (laatste) soa/hiv test afgelopen jaar	143
partner-waarschuwing	al dan niet eerdere partner(s) op de hoogte gesteld van uitslag van de test	144
HPV vaccinatie	al dan niet laten vaccineren tegen HPV	145
Zwangerschap		
ervaren ernst	hoe men het zou vinden om zwanger te zijn	146
zwangerschap	ervaring met zwangerschap afgelopen jaar	147
	melding aan vader	148
planning	zwangerschap gepland of on gepland	149
gebruik instelling	of men ergens naartoe is gegaan toen zwangerschap bekend was	150
verloop zwangerschap	hoe is zwangerschap afgelopen (waaronder abortus)	151
kinderen	al dan niet hebben van kinderen	152
leeftijd eerste kind	leeftijd in jaren van oudste kind	153
Seksuele problemen		
seksuele problemen	orgasmiciteit, pijn, verlangen, opwinding, premature ejaculatie	154
Grensoverschrijding		
weerbaarheid	eigen-effectiviteit in aangeven van grenzen	155
spijt	ervaring met spijt van seks	156
rol van alcohol bij spijt	mate waarin alcohol rol speelde bij spijt na seks	157
victimisatie	ervaring met seksueel gedrag onder druk of dwang	158
dwang: vormen van seks	mate waarin men gedwongen is tot verschillende vormen van seks	159
dwang: strategiën (slachtoffer)	ervaring met verschillende manieren van druk uitoefenen door ander	160
leeftijd seksueel geweld	leeftijd (laatste) gedwongen contact	161

BIJLAGE 2

Concept	Omschrijving	Items
geslacht dader	geslacht (laatste) dader	162
aard dader	aard (laatste) dader	163
daderschap	ervaring met druk of dwang uitoefenen	164
dwang: strategiën (dader)	ervaring met druk uitoefenen op verschillende manieren	165
Instrumentele seks		
prostituant	ervaring met seks met een prostitutuee	166
	ervaring met betalen voor seks afgelopen jaar	167
	ervaring met beloning geven voor seks	168
prostitutuee	ervaring met betaald zijn voor seks afgelopen jaar	169
	ervaring met krijgen van andere beloningen voor seks afgelopen jaar	170

BIJLAGE 3

PSYCHOMETRISCHE GEGEVENS VAN DE GEBRUIKTE SCHALEN

	Item-rest correlatie
--	-------------------------

Motivatie voor seks, Cronbach's alpha= .70

- om heel dicht bij de ander te zijn	.38
- om een orgasme te krijgen (klaar te komen)	.33
- om de ander te laten genieten	.51
- omdat het spannend is	.37
- om mijn liefde te laten zien	.41
- omdat ik iemand mooi of knap vind	.46
- omdat ik verliefd ben	.39

Permissieve opvattingen over seks, Cronbach's alpha= .83

- geslachtsgemeenschap voor het huwelijk	.66
- geslachtsgemeenschap bij vaste verkering	.70
- geslachtsgemeenschap bij verliefdheid	.76
- geslachtsgemeenschap zonder verliefd te zijn	.57

Dubbele moraal, Cronbach's alpha= .72

- een jongen die seks heeft met veel verschillende meisjes	.56
- een meisje dat seks heeft met veel verschillende jongens	.58
- een jongen die een meisje versiert	.41
- een meisje die een jongen versiert	.47

Externe homonegativiteit, Cronbach's alpha= .81

- afkeuren dat twee meisjes met elkaar vrijen	.61
- afkeuren dat twee jongens met elkaar vrijen	.72
- afkeuren als twee meisjes zoenen op straat	.51
- afkeuren als twee jongens zoenen op straat	.70
- vriendschap verbreken met holebi vriend(in)	.53
- bang zijn dat ander seks wil bij holebi vriend(in)	.37

BIJLAGE 3

	Item-rest correlatie
--	-------------------------

Interne homonegativiteit, Cronbach's alpha= .86

- ik vind het geen probleem om te vertellen dat ik homo/lesbo ben (inv)	.63
- ik vind het heel normaal dat ik homo/lesbo ben (inv)	.65
- ik geef eerlijk antwoord als iemand vraagt of ik homo/lesbo ben (inv)	.55
- andere mensen mogen best weten dat ik homo/lesbo ben (inv)	.79
- ik ben er trots op dat ik homo/lesbo ben (inv)	.75
- ik zou liever niet homo/lesbo zijn	.64
- het is niet fijn om als homo/lesbo te leven	.43

Interactiecompetentie met de laatste partner, Cronbach's alpha= .78

- met de laatste partner gepraat over dingen die ik leuk vind op het gebied van seks	.66
- met de laatste partner gepraat over dingen die ik niet wil doen op het gebied van seks	.58
- met de laatste partner gepraat over manieren om zwangerschap te voorkomen	.54
- met de laatste partner gepraat over het wel of niet gebruiken van condooms	.49
- met de laatste partner gepraat zijn eerdere seksuele ervaringen	.51
- met de laatste partner gepraat mijn eerdere seksuele ervaringen	.52
- bij het vrijen voel ik me helemaal rustig	.36
- bij het vrijen laat ik precies weten wat ik lekker vind	.52
- bij het vrijen heb ik weinig te zeggen over wat er gebeurt (inverse)	.45
- bij het vrijen doe ik dingen die ik eigenlijk niet wil (inverse)	.12
- bij het vrijen vraag ik aan de ander wat hij/zij lekker vindt	.15
- bij het vrijen doe ik dingen die de ander eigenlijk niet wil (inverse)	.12
- bij het vrijen voel ik me onzeker over hoe ik eruit zie (inverse)	.08
- bij het vrijen ben ik bang dat ik het niet goed doe (inverse)	.16

BIJLAGE 3

	Item-rest correlatie
--	-------------------------

Negatief gevoel over seks, Cronbach's alpha= .75

- ik schaam me als ik seksuele gevoelens heb of zou hebben	.60
- ik vind seks eigenlijk vies	.55
- ik voel me schuldig als ik seksuele gevoelens heb of zou hebben	.61
- ik voel me schuldig na het masturberen (zelfbevrediging)	.47
- ik ben nog niet aan seks toe	.46

Positief gevoel over seks, Cronbach's alpha= .78

- seks is voor mij belangrijk	.66
- ik wil van alles uitproberen op het gebied van seks	.58
- ik vind seks erg fijn	.62

Positief lichaamsbeeld, Cronbach's alpha= .60

- ik denk dat ik best aantrekkelijk ben	.53
- ik ben tevreden over mijn geslachtsdelen	.55

Seksuele satisfactie, Cronbach's alpha= .89

- tevreden over hoe vaak je seks hebt	.71
- tevreden over het contact met de ander tijdens seks	.77
- tevreden over hoe lekker de seks is	.72
- tevreden over seksleven in het algemeen	.82

Problemen rond opwinding en verlangen, Cronbach's alpha= .76

- geen zin in seks	.54
- moeilijk opgewonden worden of blijven	.65
- niet klaarkomen	.56
- pijn tijdens seks	.50

BIJLAGE 3

	Item-rest correlatie
--	-------------------------

Kennis van voortplanting, anticonceptie en soa, Cronbach's alpha= .63

- een meisje kan zwanger worden als de jongen tijdens geslachtsgemeenschap niet klaarkomt	.36
- de pil verkleint de kans dat je hiv of een andere soa oploopt (inverse)	.38
- als je je na geslachtsgemeenschap goed wast, loop je minder snel hiv of een andere soa op (inverse)	.39
- als je geen (lichamelijke) klachten hebt, kun je toch een soa hebben	.26
- er zijn soa's waarvan meisjes later geen kinderen meer kunnen krijgen	.33
- als je de pil slikt, kun je later geen kinderen meer krijgen (inverse)	.27
- bij de eerste geslachtsgemeenschap bloedt een meisje altijd (inverse)	.37
- de meeste soa's gaan vanzelf over (inverse)	.29

Zelfinschatting weerbaarheid, Cronbach's alpha= .93

- ongewilde seks kunnen weigeren als je erg verliefd bent op de ander	.75
- ongewilde seks kunnen weigeren als je al een paar maanden verkering hebt	.76
- ongewilde seks kunnen weigeren als je al de hele avond hebt geflirt met de ander	.81
- ongewilde seks kunnen weigeren als je al eerder seks hebt gehad met de ander	.80
- ongewilde seks kunnen weigeren als je erg opgewonden bent	.76
- ongewilde seks kunnen weigeren als je dronken bent	.74
- ongewilde seks kunnen weigeren als de ander je probeert over te halen	.80
- ongewilde seks kunnen weigeren als de ander zegt dat hij/zij het anders uitmaakt	.65

BIJLAGE 3

	Item-rest correlatie
--	-------------------------

Communicatie over seks met ouders, Cronbach's alpha= .90

- praten met ouders over verliefdheid en relaties	.67
- praten met ouders over wensen	.66
- praten met ouders over grenzen	.69
- praten met ouders over anticonceptie	.82
- praten met ouders over condooms	.82
- praten met ouders over preventie vervelende ervaringen	.80
- praten met ouders over homoseksualiteit	.59

Autonomie, Cronbach's alpha= .74

- een relatie (verkering) hebben	.53
- zelf kiezen met wie je verkering hebt	.45
- verkering hebben met iemand met een ander geloof	.51
- verkering hebben met iemand van een andere afkomst	.41
- je vaste vriend(in) laten slapen in jouw slaapkamer	.50
- voorbehoedmiddelen gebruiken	.53
- op jouw leeftijd geslachtsgemeenschap hebben	.47

Mediaopvoeding, Cronbach's alpha= .69

- mensen worden op televisie of in tijdschriften mooier gemaakt	.43
- seks op televisie of internet is niet hetzelfde als echte seks	.40
- het is niet goed hoe vrouwen in sommige videoclip eruitzien	.43
- spreek niet in je eentje af met iemand die je kent via internet	.47
- trek nooit je kleding uit voor de webcam	.49

Communicatie over seks met vrienden, Cronbach's alpha= .91

- praten met vrienden over verliefdheid en relaties	.55
- praten met vrienden over wensen	.75
- praten met vrienden over grenzen	.81
- praten met vrienden over anticonceptie	.79
- praten met vrienden over condooms	.79
- praten met vrienden over preventie vervelende ervaringen	.79

BIJLAGE 3

	Item-rest correlatie
--	-------------------------

Sociale druk van vrienden, Cronbach's alpha= .97

je hoort er in mijn vriendenkring pas bij...	
- als je een relatie (verkering) hebt	.91
- als je wel eens hebt getongzoend	.89
- als je wel eens seks hebt gehad	.95
- als je met veel mensen seks hebt gehad	.95
- als je geen seks hebt voor het huwelijk	.86

Seksuele contacten via sociale media, Cronbach's alpha= .78

- over seks gepraat op internet	.52
- geflirt op internet	.50
- je borsten, geslachtsdelen of billen laten zien voor de webcam	.58
- een naaktfoto of seksfilmpje van jezelf aan iemand gestuurd	.51
- een naaktfoto of seksfilmpje van iemand anders verstuurd	.47
- ergens afgesproken met iemand die je kent via internet	.53
- seks gehad met iemand die je kent via internet	.57
- online seks (cyber-seks) met iemand gehad	.58

Contact met erotisch materiaal, Cronbach's alpha= .81

- in een seksblaadje of pornoboekje gekeken	.59
- naar een videoclip met veel bloot of seks gekeken	.69
- naar een seksfilm op televisie gekeken	.59
- naar een porno-dvd gekeken	.53
- een pornosite bekeken	.64

Positieve attitude t.a.v porno, Cronbach's alpha= .74

- in porno zie je wat vrouwen lekker vinden	.58
- in porno zie je wat mannen lekker vinden	.50
- van porno kun je veel leren	.60
- porno kan opwindend zijn	.44

LITERATUURLIJST

- Cense, M. & Van Dijk, L. (2010) Niet zomaar seks. Jongeren over seks en grenzen. Utrecht: Rutgers Nisso Groep.
- Cense, M., Walle, R. van de, & Dijk, L. van (2011). Moeilijk lerende jongeren over seks en grenzen. Utrecht: Rutgers WPF.
- Gabhainn, S.N., Baban, A., Boyce, W., Godeau, E., & the HBSC Sexual Health Focus Group (2009). How well protected are sexually active 15-year olds? Cross-national patterns in condom and contraceptive pill use 2002-2006. *International Journal of Public Health*, 54, S209-S215.
- Graaf, H. de, Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005). Seks onder je 25e: Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005. Delft: Eburon.
- Schakenraad, W., Janssens, K., Lammers, M. & Brants, L. (2008). Seksualiteit en grenzen. Wat maakt jongeren met een lichte verstandelijke beperking kwetsbaar, wat maakt hen weerbaar? Utrecht: Movisie,